

SÉD 20.

VESZPRÉMI KRITIKAI LAP

V. évfolyam, 2019. 3. szám

séd

Veszprémi kritikai lap

2019. 3. szám

Megjelenik évente hatszor

Szerkesztik:

Demel Eszter, Géczy János,
Gopcsa Katalin, Perlaki Claudia

E szám szerkesztője:
Géczy János

Szerkesztőségi titkár:
Hud Janka

Olvasószerkesztő:
Vonderviszné Kapor Ágnes

Korrektor:
Sövényházi János

Lapterv: Somody Péter
Tördelés: Dénes Tamás
Fotó: Gáspár Gábor

Felelős kiadó:
Gelencsér András rektor
Kiadja a Pannon Egyetem

E-mail:
seed.veszpreem@gmail.com

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém

ISSN 2416-0628

Megjelenik Veszprém Megyei Jogú
Város Önkormányzata támogatásával

SZÁMUNK SZERZŐI

Ágel Zita Krisztina *újságíró*

Asztalos István *középiskolai tanár*

Berta-Szénási Panna *PHD-hallgató*

Brunner Attila *művészettörténész*

Éltető Erzsébet *kulturális szervező, irodalmár*

Fehér Anna Ditta *egyetemi hallgató*

Felföldi Gábor *közművelődés-szervező*

Géczy János *író, szerkesztő*

Gopcsa Katalin *művészettörténész, szerkesztő*

Gy. Lovassy Klára *helytörténeti kutató, ny.
múzeumigazgató*

Hornok Máté *egyetemi hallgató*

Huber Lilla Mária *művészettörténész*

Hud Janka *programszervező, pedagógus*

Katona Lajos Tamás *geológus*

Keszte Bálint *egyetemi hallgató*

Kovács Alex *művészeti szakíró*

Kovács Attila *zeneszerző, zongorista*

Ladányi István *irodalmár, egyetemi docens*

Lencsés Gyula *szociológus*

Lohner Nikolett *drámapedagógus-hallgató*

M. Tóth Antal *ny. egyetemi tanár, orvos,
zenekutató*

Molnár Erzsébet *népművelő*

Nyakas Krisztián *zenész*

Órsi Ágnes *újságíró*

Pálfalviné Ósze Judit *a Szaléziánium
főigazgatója*

Perlaki Claudia *főtanácsos, szerkesztő*

Pilipkó Erzsébet *néprajzos, főmuzeológus*

Prokopp Mária *művészettörténész, egyetemi
tanár*

Rostetterné Nagy Rita *karvezető, zenetanár*

Szabó B. Eszter *egyetemi hallgató*

Vonderviszné Kapor Ágnes *tanár,
művészettörténész, olvasószerkesztő*

2 Huber Lilla Mária
Paradicsommadár
Madaras ház, Szaléziánium, Vár u. 31.

4 Keszte Bálint
Kellenek-e új formák?
*Fiatalkoreográfusok Veszprémben – A Tánc Világnapja. Hangvilla,
színházterem, 2019. április 29.*

4 Pálfalviné Ósze Judit
Boldog Gizella emlékezete

5 Kovács Attila
Gizella ünneplése
*A Gizella-napok zenei eseményeinek áttekintése.
2019. május 6-12.*

*A veszprémi Liszt Ferenc Kórustársaság koncertje
2019 áprilisában a veszprémi Szent Mihály-székesegyházban*

A borítón:
VESZPRÉM fotó, Riesz Donát, 1938. május 1.
© Szelényi Károly, magyarkepek.hu

a séd

az alábbi helyeken kapható:

- Egyetemi Könyvtár és Levéltár
Veszprém, Wartha Vince utca 1.,
- Pannon Egyetem B épület, porta
Veszprém, Egyetem utca 10.,
- Veszprém Megyei Jogú Város
Önkormányzata Polgármesteri Hivatala
Veszprém, Óváros tér 9.,
- Hangvilla
Veszprém, Brusznay Árpád u. 2.,
- Utas és Holdvilág Antikvárium
Veszprém, Szabadság tér 13.,
- Laczkó Dezső Múzeum
Veszprém, Erzsébet sétány 1.
- Eötvös Károly Megyei Könyvtár
Veszprém, Komakút tér 3.,
- Művészetek Háza
Veszprém, Vár utca 29.,
- Agóra Városi Művelődési Központ
Veszprém, Táborállás park 1.,
- Szaléziánium –
Érsekségi Turisztikai Központ
Veszprém, Vár utca 31.

Folyóiratunk minden páros
hónap első hetében jelenik meg.
Lapzárta: minden páratlan hónap 20-án.

Tartalom

- 8 Keszte Bálint
Izzók alatt
Szabó Balázs Bandája-koncert. Gizella-napok, Színházkert, 2019. május 11.
- 9 Fehér Anna Ditta
Csoma nyomában
Önkéntesekkel a Himalájában – 200 éve indult útjára Kőrösi Csoma Sándor. Rendhagyó előadás a 2019-es Kőrösi Csoma Sándor- emlékévéhez kapcsolódva a Laczkó Dezső Múzeumban, 2019. május 10.
- 10 Prokopp Mária
Itáliai barokk
- 11 Őrsi Ágnes
Mi a szabadság?
Gizella-napok, 2019. május 6-12.
- 12 Pilipkó Erzsébet
Nemzeti jelképek a népi tárgykultúrában
- 14 M. Tóth Antal
Quodlibet koncert Bachtól Raszkatovig
A Mendelssohn Kamarazenekar bérleti hangversenye. Hangvilla, 2019. május 2-3.
- 15 Rostetterné Nagy Rita
Haydn–Brahms-hangverseny
A Győri Filharmonikus Zenekar koncertje. Hangvilla, 2019. május 8.
- 15 Gy. Lovassy Klára
Gyaloglat
- 18 Perlaki Claudia
A mi Veszprémünk
A mi Veszprémünk 2023. A Veszprémi Művész Céh kiállítása az Óváros Art Galériában, Gizella-napok, 2019. május 8–21.
- 19 Kovács Alex
Tavaszi T
Veszprémi Tavasz Tárlat 2019. Művészetek Háza Veszprém. A tárlat helyszínei: Csikász Galéria, Várgaléria, Magtár. 2019. május 11.–június 29.
- 20 Vondervisztné Kapor Ágnes
Ki látja?
Nagy Sándor 150 – 1869–2019 – „Egészség szigete” vándorkiállítás. Laczkó Dezső Múzeum, 2019. május 9-31.
- 22 Brunner Attila
Kapcsolatok
Nagy Sándor 150 – 1869–2019 – „Egészség szigete” vándorkiállítás. Laczkó Dezső Múzeum, 2019. május 9–31.
- 23 Szabó Eszter
Eltűnt az idő az Expresszóban
Esti Kornél-koncert. Hangvilla, Expresszó, 2019. április 26.
- 23 Kovács Attila
Charlie és Tibusz
A Tátrai Band koncertje. Hangvilla, 2019. április 24.
- 23 Asztalos István
Jó neki
Zorán. Hangvilla, 2019. május 15.
- 24 Nyakas Krisztián
Sodró lendület és virtuozitás másfél órában
Rieger Rhodes Quartet. Pannon Egyetem, 2019. április 9.
- 24 Hud Janka
A neon meg a Ramones
Európa Kiadó-koncert. Hangvilla, Expresszó, 2019. május 17.
- 25 Őrsi Ágnes
Barátaink-e a versek?
A költészet napján Veszprémben. 2019. április 11.
- 25 Hornok Máté
Szkárosi-blues
Szkárosi Endre kötetbemutatója. Utas és holdvilág Antikvárium, 2019. május 9.
- 26 Éltető Erzsébet
Boldogság tízezer kilométerre
Író-olvasó találkozó Hidas Judittal. Eötvös Károly Megyei Könyvtár, 2019. május 3.
- 26 Molnár Erzsébet
Ívek
Dalban bujdosó versek – Lohonyai Zoltán önálló műsora. Agóra, 2019. április 24. Női sorsok a balladák tükrében. Agóra, 2019. május 15.
- 26 Lohner Nikolett
Best of Máté Péter
Máté Péter–S. Nagy István–Vándorfi László–Gém György: Egy darabot a szívemből. Rendező: Vándorfi László, koreográfus: Krámer György. Felújított bemutató: 2019. március 23.
- 27 Felföldi Gábor
Egy szerethető előadás
Esőember. Veszprémi Petőfi Színház, rendező: Anger Zsolt
- 28 Éltető Erzsébet
Mindegy, hogy miről beszélek, a lényeg, hogy azonnal hasson
10 éves az odaLÖKött KÖLTészet (Slam Poetry Veszprém). Csikász Galéria udvara, 2019. május 10.
- 28 Ágel Zita Krisztina
„Jóval több, mint csupán földtani csodaország”
Kiállítás Pardi Melinda ősmaradvány- és kőzetgyűjteményéből az EKMK Március 15. úti Könyvtárában, 2019. április 1.–május 2.
- 28 Lencsés Gyula
Helyismeret
Márkusné Vörös Hajnalka: Veszprémi Kaleidoszkóp 4. Jeruzsálemhegy. 2018
- 29 Berta-Szénási Panna
Papa, mama, gyerekek...
- 30 Asztalos István
Me too!
Kocsis Rozi: Farkasbarkas és Rókakoma. Rendezte: Sramó Gábor. Kabóca Bábszínház, 2019. május 26.
- 30 Gopcsa Katalin
A globális falu és a topotéka
- 31 Gécz János
Együtt a huzatos térben
Olvasólámpa. Bogdán László József Attila-díjas, Sepsiszentgyörgyön élő íróval beszélget Tömöry Péter író-költő. Művészetek Háza, Dubniczay-palota, 2019. május 9.
- 38 Ladányi István
Életünk legszebb irodalmi estje
Olvasólámpa Tolnai Ottóval. Beszélgetőtársa Fenyvesi Ottó. Művészetek Háza – Dubniczay-palota, 2019. május 23.
- 38 Katona Lajos Tamás
Mire jók az ősmaradványok?
Veszprémben található fossziliák
- 36 Szőnyi Zsuzsa római képeslapja

Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

A XVIII. században mintegy rokokó hagyatékként átöröklődött főként a francia és angol királyi udvarokban és arisztokrata körökben az orangerie – mediterrán és egzotikus növények, virágok, gyümölcsök télikertben történő botanikai igényű gyűjtése. A korban különös érdeklődést vonzott a ménagerie – honos és egzotikus állatok vadsparkja –, valamint az aviarium – énekes- és egzotikus madarak mintegy élő ritkasággyűjteménye, izgalmas művészi ambíciót jelentve az építészeknek, kertépítészeknek, festőknek, textilművészeknek.

Paradicsommadár

Madaras ház, Szaléziánium, Vár u. 31.

Bogdány Jakab (1660–1724) a virág- és madárcsendéletek mestere. Európai hírnévű barokk festőművészünk Amszterdamban és Londonban működött. A holland arany évszázad művészi tradícióját – a dekoratív csendéletfestészetre specializált Melchior de Hondcoeter (1636–1695) hatását asszimilálva – romantikus invencióval gazdagította. Bogdány Jakab 1700-ban angol polgárjogot nyert, elismert és keresett művészként megrendelői köre az angol arisztokrácia volt: II. Mária Hampton Court-i palotájának tükörtermét pompás virág- és madárcsendéletekkel díszítette. Korabeli források szerint a „birds-ménagerie” modellje többek között George Churchill admirális madárparkja (Windsor Little Park) lehetett.

Az aviarium sajátos secco formájában megjelenik városunkban, Veszprémben a Madaras házban, a Szaléziánumban.

A Várnegyed kanonoki épületegyüttesének szövetében, a Szentháromság téren harmonikus térképzésű sziluettjével tűnik fel. A Dubniczay-palota mellett az egykori Biró-Giczey-ház régészeti, építészettörténeti, örökségvédelmi kutatása értékes, késő barokk falképeket rejtett. Az igényes műemlékvédelmi restaurálást követően 2011-ben átadott épület a mai Szaléziánium, Érsekségi Turisztikai Központ, elnevezését Szalézi Szent Ferenc (1567–1622) teológus és egyházszerző püspökről kapta.

Az egykori, XVII. századi nemesi lakóépület helyén emelt barokk palotát 1733-tól Padányi Biró Márton építtette, majd 1772-től Giczey István örkanonok emeleti teremsorral bővítette. A piano nobile enfilade-ja falfestményekkel gazdagon díszített: a Giczey kanonok- emléksobába lépve gazdag ornamentikájú mennyezetkép fogad bennünket. A kék égbolton Ceres, az évszakok és a földművelés római istennője rózsaszín felhőkön jelenik meg, játékos puttók attribútumát, a gabonakévet emelik magasra – mintegy emlékeztetve az örkanonok intenzív szerepére is.

A több nézetre komponált festmény - narratíváját tekintve – az illuzionisztikus barokk mennyezetfestészeti tradícióba illeszkedik, vizuális előadásmódja az idilli hagulatú rokokó pastoralét közvetíti. A keretező látszatarcitektúra hangsúlyos eleme a négy, rocaille-ba „foglalt” grisaille, Apollón-jelenetekkel. Kísérő falképeként a kerti pavilonok, madárházak térbeli színpaddá változnak. A zöld lugasos szobában a mennyei ménagerie allegorikus alakjaival gazdagon benépesített világba érkezünk. Dekorációja trompe l’oeil: feltekintve kék és fehér bogycs szőlőfürtök szövik át a kerti pergolát.

A megnyíló alkonyati égbolton kék nyakú fehér paradicsommadár szárnyait kiterjesztve lebeg. Párhuzamos teológiai üzenetként utal a pünkösdi ünnepkör misztériumára, a Szentlélek kiáradására, melynek egyik ikonográfiai eleme a fehér galamb.

A kanonok egykori dolgozószobájában a ión oszlopos attika balluszteres mellvédje feletti virágfüzér központi motívuma ismét a paradicsommadár, az oldalfalakon madárpár látható.

Hasonló egzotikus madarakkal, ornamentelekkel találkozunk a budai Várnegyedben (Fortuna u. 4.), a 800 éves építészettörténettel rendelkező Saint George Hotel késő barokk tereiben.

A veszprémi Madaras ház szobáinak ablakai a Fellner Jakab (1722–1780) tervezte, a francia barokk építészeti stílusát követő érseki palotára nyílnak. Kutatások szerint az érseki palota falfreskóinak mestere Johann Ignaz Cimbal (1722–1795), a székesfehérvári székesegyház freskófestője, amint a korszak kitűnő ismerője, Jernyei Kiss János művészettörténész kontextualizálja a magyarországi freskófestészet osztrák művészek általi dominanciáját publikációjában (*Barokk mennyország: vallásos képzelet és festett valóság*. Gondolat Kiadó, 2009), illetve Franz Anton Maulbertsch (1724–1796), „az osztrák barokk festészet páratlanul gazdag képi kultúráját felvonultató intellektusa”. Fél évszázados oeuvre-jének minden korszaka megjelenik Magyarországon: több mint negyedszáz templom és palota őrzi Maulbertsch és köre, tanítványai monumentális freskó-képciklusait.

A barokk művészet narratívájában a fiatal osztrák művésznemzedék hozta el Magyarországra az itáliai freskófestő mesterek – Andrea Pozzo (1642 k.–1709), Giambattista Piazzetta (1682–1754), Giambattista Tiepolo (1696–1770) – képi retorikáját, és újította meg művészetében a mennyezetkép-festészetet.

Huber Lilla Mária

Kellenek-e új formák?

Fiatalkoreográfusok Veszprémben – *A Tánc Világnapja*. Hangvilla, színházterem, 2019. április 29.

„Ki dönti el, mit lehet és mit nem?” – írják a készítőik az este első, *Rajta áll (Up to you)* című produkciójáról. Lehet-e vajon percekig néma csendben állni egy színpadon? A két táncos (Simkó Beatrix és Csuzi Márton) már a darab kezdetén próbára teszi a nézők kitartását és figyelmét, majd a későbbiekben – ezt folytatva – a színházról (tánc- és mozgásszínházról) való gondolkodásunk határait is feszegetni kezdi.

Fiatalkor, bár közel sem kezdő táncosoktól ez a kísérletező gondolat és forma teljesen hitelesen valósul meg a színpadon. Nem csupán a mozgásnak, de minden apró tekintetnek és egymáshoz érésnek jól dekodolható, erős érzelmeket kiváltó „jelentése” van. Ez a fajta őszinteség képes behúzni a nézőt akkor, ha az első pár (elidegenítő) perc nem ejtette már ki teljesen az előadásból. Tapasztalataim szerint ez sokaknál megtörténik, azonban érdemes ilyenkor átállítani gondolkodásunkat, és a talán már megszokott sémákból hagyni magunkat kizökkenteni. Ha ezt meg tesszük, az előadás még nagyon sok meglepetést tartogat nekünk. Ilyen volt például a kívülről beszűrődő, majd egyszerre belsővé váló zene. Ezzel az eszközzel még sosem találkoztam, és rendkívül izgalmasnak találtam azt a hatást, amit a beszűrődő zenére való (vagy ahhoz képesti) mozgás kiváltott.

Az est második, *Beat* című előadása egy hasonlóan kísérletező produkció. Horváth Nóra és Ivanov Gábor mozgásvilága a néptáncot egészen a twerkig terjed. Az ütem, a ritmus a kezdetektől uralja a táncosokat, az előadás feléig végigkísérhetjük, ahogyan szinte kívülről mozgatja őket. Majd ez a kapcsolat átalakul, az ütem hirtelen belsővé válik, ahogyan azt a zene csöndjéből megszülető szívhang mutatja. Az előadás igazi humora és már zsigeri szinten ható rétege csak ezután mutatkozik meg. Olyan egyveleg tárul elénk, amelyben a hip-hop koreográfiákból ismert mozdulatok és a kocsmái élet kifigurázását is tartalmazó diszkóelemek ugyanolyan kidolgozottsággal kapnak helyet. Porteleki Áron zenéje legalább annyira fontos része az előadásnak, mint maguk a táncosok. A különböző stílusban megszólaló zenék olyan világokat hoznak be, amelyek ön-

magukban képesek hangulatot teremteni, a koreográfiával kiegészülve pedig egészen konkrétan meghatározható jelentéséssé egyesülnek. A *Beat* formakeresésének őszinteségét jelzi az is, hogy a veszprémi előadás után két héttel elnyerte a Lábán Rudolf-díjat.

A két produkciót egy este látni izgalmas vállalás volt, a szervezést dicsérem, hogy az előadások jól illettek egymáshoz. A veszprémi közönség felemás módon ragált, azonban kétségtelen, hogy fontos az ilyen események – talán nem csak a táncvilágnapja alkalmából való – szervezése. Amíg pedig az Imre Zoltán Program ilyen kísérletezésekhez nyújt támogatást, a szervezőknek minden lehetősége megvan, hogy évente több alkalommal adjanak helyet hasonló produkcióknak.

Keszte Bálint

Boldog Gizella emlékezete

Évről évre izgatottan várjuk az ezer éve Veszprémet székvárosának választó első királynénk ünnepét, melyre a főegyházmegye és a város is változatos programokkal készül. Az idei ünnep abból a szempontból is különleges volt, hogy huszonegynéhány éve már, hogy Passau püspöke ezen ünnep alkalmából megtisztelte városunkat, főegyházmegyénket és ünnepünket.

Stefan Oster fiatalos, mosolygós és tartalmas szentbeszédével könnyen megnyerte a hívek tetszését. Beszédében arról is elmélkedett – személyes, Gizellához kapcsolható kötődéseinek említése után –, hogy milyen lehetett egy fiatal királynának egy teljesen idegen földre költözni, majd pusztán politikai érdekből házasságot kötni egy idegen országbeli fiatal herceggel. Azonban ők lettek nemzetünk és keresztény országunk alapítói. Erre mi, veszprémiek is büszkék lehetünk, hiszen

kezdetektől fogva részesei lehetünk a keresztény Magyarországnak.

Nyilván én elfogultabb vagyok az egyházi vonatkozás irányában, de sajnálom, hogy az utóbbi időben erről az összefüggésről mintha elfeledkeznénk. Ami számunkra Boldog Gizella, a Veszprémi Főegyházmegye társvédőszentjének ünnepé, az a városnak egyre inkább egy újabb fesztivál, ami csak nevében emlékezik első királynénkra. A programok tényleg változatosak, s nyilvánvaló, hogy

egy-egy népszerűbb, közismertebb „sztár” szereplése vonzza a legtöbb embert, s bizony erre is szükség van. Az azonban, hogy a történelmi falak közé mi kerülhet, mi „illik”, talán kicsit jobban megérné egy átgondolást, mert keresztény Magyarországnak kezdeteire emlékezve a trágárkodás egy koncert színpadán nem segít az emlékezésben. Izgatottan várjuk a gyerekekkel és a város számos lakójával a délutáni felvonulást is minden évben, de kicsit csalódást jelent, hogy passauai ven-

dégeinkkel ilyen kevesen vonulnak. Szerintem ez a felvonulás remek alkalom lehetne a városlakók megmozgatására, ha minél többen beöltöznének bármilyen történelmi öltözetbe, és együtt vonulnának a város utcáin. Annyi táncos, színjátós, de bármely más iskolai vagy egyéb csoportosulás van a városban, akik biztosan szívesen megmutatnák, hogy itt élnek, tevékenykednek, és egy ilyen alkalommal közelebb kerülhetnének egymáshoz, jobban megismerhetnék egymást.

Tisztában vagyok vele, hogy látszólag a 21. századi embert sokkal nehezebb

– olykor szinte lehetetlennek látszó feladat – igazán mély tartalommal bíró megemlékezésekkel lekötni, de azt gondolom, hogy mindig van remény. Ha szívvel-lélekkel állunk hozzá mi, akik a szervezésben is részt vállalunk, segíthetünk városunk lakóinak, hogy mindannyian közelebb érezhessük magunkhoz városunk történelmét, és büszkeséggel tölthessen el, hogy olyan köveken járhatunk, amelyeken járva-élve ezer éve első királynénk is tette szívének kedves, választott városában.

Pálfalviné Ósze Judit

Gizella ünneplése

A Gizella-napok zenei eseményeinek áttekintése. 2019. május 6-12.

Huszonyolcadik alkalommal tiszteleg Veszprém az első magyar királyné, Gizella emléke előtt. „7 nap, 30 helyszín, 50 ingyenes program” – hirdeti a promóciós anyag. Gazdagnak ígérkezik a kínálat, ki-ki megtalálhatja számára a legvonzóbb eseményt. Arra keresem a választ, vajon paritásban van-e mennyiség és minőség.

kar nemcsak ki-
görmök, hanem
megmutatkozik
is. Mindeközben
fűző (No. 10)
er Saint-Saëns
bűvészként
hárfáidrekk
a Párisi barokk-
tízszáz év har-
tant órák. Ahol

Ménesz Anik

A természet változásai

és a 10. század
Zsuzsanna
fűző és vonzó
nyomjegyeit
er (Szeged)
szert nek, hogy
13. év, valamint
Szent István ter-
re. A Gizella Női Kar
a Művelődés-
területen rendez
pár koncertet. Ahol
ig. A jól érte-
Sok mindeztől várható az esemény

Séd, 2018. 3. sz. 22. old.

árítás.
lak-
bűvészként
ter-
lak-
gők.
mon-
zene
er vált.
Veszprém, 2018. május 11.
tel-
lak-
Balkan Fanatik koncertje az Óváros terein. Gizella-napok, Veszprém, 2018. május 11. tel-
lak-
Az idei Gizella-napok egyik eseménye a Balkan Fanatik koncertje volt. A koncert-
pódium előtt. A koncert kezdőként a né-
gők, az ismert dallamokat a zenekarral együtt
tel-
lak-
tel-
tel-
tel-

Séd, 2018. 3. sz. 23. old.

Szép Ernő Zenta Veszprém

Május 6-12. A Zenta Magyar Kamarai Gizella-napok, Veszprémi Petőfi Színház, 2018. é.

Séd, 2018. 3. sz. 32. old.

Öröm, hogy első keresztény királynénkat méltón ünnepli a város immáron több, mint negyedszázada. Öröm, hogy a Gizella-napok keretében számos kulturális eseményt kapnak a veszprémi. Öröm, hogy a közélet és a művészet veszprémi kiemelkedői évről évre megkaphatják a város legrangosabb díját, a Gizella-díjat. Öröm, hogy elég pénz jutott az idei eseményekre. Öröm az örömben, hogy a megnövelt ráfordítással a helyi alkotók, szereplők – legalábbis a zenei vonalat illetően – kisebb számban lehetnek jelen. A miertre a szervezők adhatják meg a választ.

Az ünnepélyes megnyitó egy fantasztikusan jó, elsősorban az olasz barokk festészet remekeiből összeállított kiállításához kapcsolódik. Méltó az eseményhez a barokk vagy inkább copf stílusú érseki palota nagyterme, és méltó az erősen átpolitizált nyitóbeszéd előtt és után felhangzó reneszánsz kori barokk olasz mester, Monteverdi három műve az Orlando Énekegyüttes előadásában. Vikman Pál átélt karnagyolása és Major László continuószerű orgonakísérete biztonsággal vezetik a kamarakórust az olasz zseni sokszor nagyon nehéz frazeálású művein. A *Magnificat* itt-ott reneszánsz érzete már teljesen a szerző barokk korszakának termése, a három közül a legnehezebb, és itt érezni is kisebb bizonytalanságokat, de Vikman karizmája átsegíti csapatát és az organistát a nehézségeken. A közönség vastapssal hálálhatja meg a színvonalas produkciót. A kis létszámú csapat meglepően telten szól, a polifonikus szerkezet pedig időnként szinte párokba osztja és izgalmas egyéni teljesítményekre készíti a kórus tagjait. Jó ez a csapat, előadásuk méltó az ünnephez, szerepük megkérdőjelezhetetlen a város kulturális életében.

Teljesen más jellegű ugyanezen a napon a Pannon Egyetem E épületi kamaratermi előadása. A TMK Alkalmi Társulás *Gizella/Gizellák* összművészeti produkciója Katona Gábor koreográfiájával, Buvári Tamás rendezésében a történelmi háttér lenyűgözően lehetfinom értelmezése a tánc-, a zene- és a filmművészet összekapcsolásával. Hatalmas ötlet a filmként vetített, előadászerű történelmi fejtegetés Máté P. Gábor és a nemrégiben eltávozott Tóth Loon előadásában, megkapó a népies dal-

lamfordulatokat reneszánsz érzetűvé értelmezett zenei válogatás és természetesen Turós-Máté Kinga és Csongrádi Fanni tánca, az elképzelt két Gizella mozgásbeli megjelenítése. A koreográfia nem didaktikus, mégis minden érthető, a zene, a sokszor arab vagy cigány mollból vett dallamaival, páratlan ritmikai érzetével, egyszerű, de átütő hangszerezésével mélyen hat. A Kék Madár Táncműhely, a Várpalotai Képesség- és Tehetségfejlesztő Magániskola, Kondics Gergely és a Pápai Református Kollégium Gimnáziuma és Művészeti Szakgimnáziuma növendékei, a hat lány és két fiú tánca a történelem hiteles közvetítője. A film nagyon összeszedetten mutatja be Gizella erős, filantróp egyéniségét, azokat a polémiákat, amelyek mind a mai napig zajlanak a történészek között passzai Boldog Gizella személyisége körül. Egyszerűen zseniális, ahogy zárásként a két Gizellát (Gizella és Gosel) megismertető táncos a vetített Gizella-kép előtt eggyé magasztosul. Egy biztos, aki ott volt ezen az esten, tudásában gyarapodva, fel-emelő művészi élménnyel távozhatott.

Ahogy közeledik a hétvége, úgy sűrűsödnek az események, ráadásul időben átfedéssel, különböző helyszíneken. Lehetetlen mindent megnézni. A Szentháromság tér a mainstream (itt értsd: a jelenleg legnagyobb tömegeket vonzó), az Óváros tér a változatos műfajú nagyobb színpadot igénylő, a Dubniczay-palota udvara a kamara műfajok, a Színházkert árnyas fái közt megbújó színpad az alternatív zsánerek produkciók színtere. Ez utóbbi helyszín néhány igencsak színvonalas produkcióval lepelt meg, és azon vettem észre magam, hogy valahogy mindig visszaoldaltam ide. Antonia Vai gitár-basszusgitár-dob-ének összeállítású csapata mai popzenei stílusokba ágyazott sokféleséget hoz, becsületes élő zenével. Még a Jethro Tull keltikus hangzásvilága is felidéződik bennem egészen a hip-hop érzetig. Az egyszerű, letisztult zenei alapra Antonia Vai nagyon jól énekel, jók a basszusgitáros vokáljai, és kedvemre voltak a kiállítások is. Ott ragadtam. Késő este a program csúszása miatt a Vad Fruttikkal egy időben aztán jött a Mörk. Lehengerlően „dögös”, vérig izgató funkzene, soul és ki tudja, milyen beütésekkel. De szívesen kivésném! Ahogy írom a cikket, most is beleborzongok. Fantasztikusan jó a dobos, jazzes beütésekkel improvizál a billentyűs, a korrektnél sokkal több a basszusjáték, jól énekel és nagyon profin kommunikál a frontember. Bárhol, bármilyen csapatban megállná a helyét bármelyikük. Az én jazzhez idomult fülem is nagyon élvezte zenéjüket. Legyökereztem, egyszerűen muszáj volt végignéznem. Meg tudtam még hallgatni az Aranyakkord formációt a Dubniczay-palota udvarán – telitalálat helyszín –, ahol Kiss Tibor, a Quimby frontembere egy második gitár és egy dob mellett XXI. századi regösként danolva vonzotta rajongóit. Elsősorban a szövegen a hangsúly, a kíséret egysze-

rú, bár vannak igazán jó megvillanásai a gitárosnak (Vastag Gábor). A pillanat teremtette hangulat pontosan azoknak szól, akik megtöltötték ezt a barokkba zárt udvart. Belehallgattam a „tribute” (magyarban emlékenekarként szokták fordítani) zenekarokba is, de azon vettem észre magam, hogy máshol járnak a gondolataim. A Bohemian Betyárs a Kusturica-filmek zenéjének hangulatát idéző modern sramlizenéje megtöltötte a Színházkeretet, az én lelkemet kevésbé.

Szombaton délután, az Óváros téren a múlt század elejének szvingzenéjére kortyolgattam a kávémat. Gájer Bálint és csapata az *All of Me* című dallal indít, aztán a *Singing In The Rain* kissé fúziós beütésével folytatja. A csapat öltözéke – öltöny, fehér ing, nyakkendő – is a korabeli amerikai hangulatot idézi. Megszólalásuk korrekt, ízes szvingzene. A Dubniczay-palota színpadán Fekete Jenő (gitár) és Horvát Misi (szájharmonika) autentikus észak-amerikai dalokat adnak elő. Mintha a 66-os út mellett kiszálltam volna egy vidéki kisvárosban, ahol a poros út mentén – nagyon átéltem gitározva és énekelve, finom szájharmonika-szólókkal – jó hangulatú bluest és amerikai folklórt hallgatnék. Kár, hogy kevesen térnek be, mert hiteles és szimpatikus a produkció. A díjátadón Szalóki Ágnes és Bodnár Szilvia énekével középkori hangzások csendülnek fel az európai dalkörből. Meggyőző ez a korhű hangszerekkel megszólaltatott népdal és világi dalszokor, miközben azon gondolkodom, miért is látok annyi üres széket a téren. Este aztán a Majka-koncerten annyian vannak a népek, hogy kordonnal zárják le a Várkapu alatti utcát. Nagy a tömeg, sok a látvány, a füst, a láng; nekem – a profizmus ellenére – kevés a zene. Félidőben ott is hagyom, hogy a Bluesberry együttes játékába belekóstolhassak, ráadásul korunk rockzenéjének egyik nagy öregje, Tatrai Tibusz is beszáll. Szeretem a gitárhangját, szeretem átgondolt szólóit, szeretem, ahogy benne él a zenében, és a Bluesberry sem rossz. Little G Weevil csapata „nagyon bluest” játszik sokféle stílussal ötvözve. Hm, ismét egy jó produkció, és megint a Színházkeretben!

Vasárnap a Gizella-napi rendezvénysorozat utolsó napja. Érdekességnek ígérkezik a Gizella Nőikar, Teleki Gergő (zongora) és Dominek Anna (színésznő) *A magyar zene és költészet gyöngyszemei* című produkciója. A három legnagyobb magyar zeneíró: Bartók, Liszt és Kodály műveivel nagy fába vágják fejszéküket, és nem törött bele. Borbásné Gazdag Gabriella vasmarokkal irányítja kórusát telt és egységes hangzást kiváltva, a kisebb ritmikai pontatlanságok szinte fel sem tűnnek. A legnagyobb fajsúlyú művek is majdnem hibátlanul szólalnak meg, pedig olyan kiegészítő-súrlódások vannak néha, amelyek semmilyen hangot és hallást nem kímélnek. Bartók *Falun* című műve előtt némi feszültség tükröződik az arcokon, annál nagyobb a felszabadult mosoly a hihetetlen nehézségű bartóki gondolatok visszaadása után. Megérdemelt taps. A Megyeháza visszhangos díszterme kicsit összemosza Teleki Gergő zongorajátékát és a kórus hangzását, így a két szólistának, Kruppa-Jakab Évának és Kohári Bernadettnek sincsen könnyű dolga, talán még nehezebb is a feladat, de így is lélekemelő az est. A nagy romantikus, Liszt zenei szárnyalása mind a kórus, mind a zongora esetében borzongásra készlet. Kodály *Vejnemőjnen muzsikál* című darabja már egy felszabadult dalolás. Dominek Anna színművész ihletetten szavalja Tóth Árpád, Nagy László, Illyés Gyula, Reményik Sándor verseit a zenei blokkok között, Asztalos István szavai segítenek a művek értelmezésében. Méltó zenei eseménnyel zárul az ünnepi hét.

Tartalmas, jól szervezett, változatosan színvonalas volt az idei Gizella-heti programsorozat. Rá is mozdultak az emberek, megtelt a belváros, jó buli volt!

Kovács Attila

Izzók alatt

Szabó Balázs Bandája-koncert. Gizella-napok, Színházkeret, 2019. május 11.

Ahhoz kétség sem fér, hogy a 2019-es Gizella-napok rendezvénysorozatának egy kiemelkedő eseménye volt a szombat esti Szabó Balázs Bandája-koncert. Az eseményre érkezők már a hangbeállítás utolsó pillanataiban megtöltötték a Színházkeret színes izzókkal díszített táncterét. A zenekar pedig a vasárnapba nyúló koncerten rá is szolgált a nagy érdeklődésre.

Nehéz megragadni, hogy mitől is működik igazán egy SzBB-koncert. Ha a helyi adottságokból sikerül kihozni a maximumot, vagyis a hang- és fénytechnika is rendben van, már csak a színpadon lévőkön múlik a koncertélmény. A technika pedig itt sem hagyott maga után kivetnivalót, pedig szabadtéren, kis színpadon nehéz csodát alkotni. A helyi fényeket ráadásul ebben az esetben még ki is egészítették néhány retró villanykörtés állólámpával, de erről a későbbiekben még szólnok.

A zenekar tehát színpadra lépett, és elkezdődött a forgatag. Az már szinte alapvetés, hogy a Banda tagjai egytől egyig remek zenészek. A versfeldolgozások, valamint az eredeti szövegek pedig az évek során változó, mindig megújuló, érdekes zenei kísérettel szólalnak meg az albumokon és a koncerteken egyaránt. Nincsen két olyan album, amelyek ne térnének merőben el egymástól zenei megfogalmazásmódjukban. Ez a sokféleség pedig a koncerteken összesűrűsödik, és egyedi előadásmóddal tárul a hallgatók elé. És akkor erről a bizonyos előadásmódról.

Szabó Balázs színpadi jelenléte még a magyar alternatív/folkfunk piacon is egyedülálló. Néhány szövegtévesztéstől eltekintve teljes koncentrátsággal uralta a színpadot, annak ellenére, hogy az ének mellett felváltva három hangszerral is dolgozott. Minden naivitás nélkül azt gondolom, ez a kifogyhatatlannak látszó energia a zene és a zenélés elemi szeretetéből fakad. Amennyiben a látszat csal, és ez csupán egy szerepből adódó jelenség, úgy ez talán az egyik legpontosabban kivitelezett szerep, amit zenei színpadon láthattam. A dalokkal való együtt lüktetés, a közönségre való folyamatos reagálás és annak stimulálása, a közös zenélés örömeinek következetes megjelenítése kivételes egyveleget alkot, amely még egy olyan embert is képes lehet magával ragadni, aki alapvetően nem rajongója a zenekarnak.

Visszatérve a lámpákra. Számomra nagyon fontos, hogy egy olyan koncerten, ahol látom a fénytechnikai igényességre való törekvést, vajon milyen hatást kelt a végeredmény. Ahogyan említettem, a színpadon két sorban tizenkettő búra nélküli állólámpa kapott helyet. Természete-

sen nem tudom, hogy a pultot ki kezelte, azonban ezt a rengeteg játékra lehetőséget adó setupot nem sikerült igazán jól kihasználni. Összesen négyféle állapotban világítottak, holott akár minden dalhoz külön ritmust, sorrendet, elrendezést és fényerőt lehetett volna találni. Ez a zenekar által megteremtett, egyik pillanatban bensőséges, a másikban energikus és ki-robbanó hangulatot még inkább meg tudta volna támogatni.

Keszte Bálint

Csoma nyomában

„Hol van hát lakásod? Hol van lakása a tündérnek, a lepkének? Hol van lakása az embernek? Bárhol lehet lakása, mégsem találja otthonát. Merre menjek hát ezután?” (Szemző Tibor: *Az élet vendége – Csoma-legendárium*)

Önkéntesekkel a Himalájában – 200 éve indult útjára Kőrösi Csoma Sándor. Rendhagyó előadás a 2019-es Kőrösi Csoma Sándor-emlékévhöz kapcsolódva a Laczkó Dezső Múzeumban, 2019. május 10.

1819. november 24-én, 200 éve indult útjára a székely vándor, akinek pályája, életműve egyedülálló és emberfeletti. Kőrösi Csoma Sándor a nyakába vette a világot, és meg sem állt annak tetejéig.

Székelyföldről, egymagában, pénz és támogatás nélkül kerekedett fel, hogy Közép-Ázsiában kutassa a magyarság eredetét, őshazáját, a „hátrahagyott magyarokat”. Eredeti célját sosem érte el, ám munkássága a világemlékezet részévé vált, hiszen első európaiként kaphatott betekintést Tibet misztikus világába, a tibeti kultúrát és vallást összegző műveivel és a világ első tudományos igényű tibeti-angol szótárának megírásával pedig egy új tudományág, a tibetológia alapjait rakta le. 2019-ben, a 200 éves évforduló apropóján nem is lehetne aktuálisabb a kérdés: vajon hogyan él ma köztünk Csoma, és hogyan tud örökségéhez kapcsolódni a 21. század embere?

Ha becsukom a szemem, a kérdésre adott válaszként az első képen maga Csoma jelenik meg, amint földbe hint egy magot. Ebből a magból mára ezerfelé ágazó fa nőtt, amelynek része ő maga és munkássága, de éppúgy része a magyar Csoma Szobája Alapítvány is, ami Csoma nyomán és szellemiségét követve, 2008 óta van jelen Zanglában, a tudós-vándor egykori, himalájai lakhelyén. Sőt, annak a fának része vagyok én magam is éppúgy, mint az alapítvány munkatársa és mint magánember egyaránt.

Csoma

Székely bég, székely tudós, szegény vándor, nyelvgeniusz: Kőrösi Csoma Sándort sokféleképpen nevezi a világ. Csoma 1784-ben született egy székely kismemesi család hatodik gyermekeként. Nagyenyedi és göttingeni tanulmányai során bontakozott ki érdeklődése a magyar őstörténet-kutatás iránt, s ezzel kapcsolatban a magyarok ujjur eredetéről és a közép-ázsiai őshazáról szóló elméletek foglalkoztatták.

„Elhatároztam, hogy elhagyom hazámat, s Keletre jövök, s ahogy csak lehet, biztosítván mindennapi kenyeremet, egész életemet oly tudományoknak szentelem, melyek a jövőben hasznára lehetnek az európai tudós világnak általában, és különös világot vethetnek bizonyos, még homályban lévő adatokra nemzetem történetében” - írja egyik, haza küldött levelében.

A sors azonban más utat jelölt ki neki: az angol gyarmati birodalom pártfo-

gásába sodorta, akik pedig megbízták az akkor még teljesen ismeretlen és világtól elzárt tibeti kultúra tanulmányozásával.

Csoma három év és 12 ezer kilométer után jutott el az észak-indiai Himalája Ladak tartományába, annak is az egyik legelszigeteltebb zugába, a Zanszkár-völgybe. Bár a zanszkári tartózkodás hosszú útjának csupán egy egészen apró szelete volt, életművének és a ladaki-magyar kapcsolatnak viszont annál fontosabb részévé vált. Számokkal: Csoma 1823–24 között 16 hónapot töltött el a zanglai királyi palota 500 éves épületében, tanítójával, Szangje Puncog lámával, 325 kötet 105 ezer lapját és 40 ezer szócikkét tanulmányozva, hihetetlen nélkülözések között egy apró, sötét szobácskában. Az 1928-ban arra járó Baktay Ervin leírásából tudhatjuk, hogy a kemény zanszkári telet például fülig bebugyolálva, kezét alig-alig kidugva, éjjel-nappal olvasással és tanulással töltötte. Szemét csípte a füst, így tüzet sem rakott a szobájában, szinte kizárólag lisztes-jakvajjas, zsíros teát iszogatva nemcsak életben maradt, de felfedezte, megértette és dokumentálta a tibeti kultúra nyelvi, irodalmi, vallási örökségét.

Rengeteg misztikum és legenda lengi körbe mind Csoma személyét, mind a világot, aminek bennfentesévé vált. Vajon mi volt a személyes motiváció, ami a székely tudóst erre az elzárt vidékre kalauzolta? Mi tarthatta ott éveken keresztül a Himalája vonulatai között, ezen a zord vidéken? Csoma nyughatatlan, kíváncsiságát kielégíteni vágyó, elkötelezett tudósként követte az ideát, amiben hitt. Fizikai utazása pedig egyben fokozatosan életformává, és ezzel a visszahúzó, de folyamatosan tanulni vágyó, a munkájának élő ember belső utazásává is vált.

Csoma szobája

Ahogy Csoma kezdőpont és inspiráció tudósoknak, tibetológusoknak, úgy 2008 óta motivál egy magyar közösséget, a Csoma Szobája Alapítványt is. A 2008-ban, a zanglai királyi palota műemlékvédelmi állagmegóvásával induló alapítvány ma az interkulturális tanulás, a közös felfedezés, a megismerés és megértés elkötelezett gyakorlójává vált, magyar önkénteseken és helyieken keresztül továbbadva Csoma örökségét egy tágabb környezetnek. Inspiráció, mert a hangsúly a partnerségen, a párbeszédén van. Messziről érkezünk,

sokféleképpen gondolkodunk, sokfélék vagyunk, de együtt alkotunk, tanulunk, partnerként tekintünk egymásra.

Az alapítvány munkája is egyfajta közös tanulási folyamat; a királyi palota és környékbeli sztúpák műemlékvédelem-centrikus kezdő lökete után hamar világossá vált, hogy Csoma igazi örökségét nem feltétlenül egy használaton kívüli – igaz, gyönyörű és izgalmas – épület felújítása jelenti, hanem sokkal inkább az a belső utazás, gyökerektől való megismerés és közös építkezés, amely az ő munkásságát is halhatatlanná tette, és amely mellett valójában ő maga is letenné a voksát, ha meglehetné.

Az alapítvány ezért fokozatosan az oktatás, az azt kiszolgáló épületek és a közösségi építés, közösségépítés felé mozdult el, majd hasonlóan a műemlékvédelemhez, ezeken a területeken is komoly fejlődésen ment keresztül.

Az oktatás területén gyerekeknek tartott kreatív délutáni foglalkozások valósulnak meg, és a zanglai felnőttoktatás is, ahol a zanglai nagymamák csillogó szemmel veszik elő a füzeiteket, és tanulják meg leírni nevüket és az alapszintű angol kommunikációhoz szükséges szavakat.

Az alapítvány építészeti projektjei is mind a helyi építészeti hagyományokból táplálkoznak. Helyben található, természetesen anyagokból (vályogból, kőből, fából), hagyományos technikával építkeznek. A nyugati passzív szolár elvekkel ötvözve, ez a több száz éves keleti tudás és bölcsesség a modernizáció kultúraidegen elemeivel szemben is élhető alternatívát jelent, legyen szó nagyobb léptékű, több tantermes zanglai napiskoláról, egy szezon alatt felépíthető, „open source” és szabadon másolható szolárteremről, vagy akár egy zanglai család otthonának melegebbé tételéről. A gyökerekből fakadó értékek ilyen módú aktualizálása, a közösen létrehozott tudás és annak megosztása a híd a kultúrák között.

Inspiráció

Kőrösi Csoma Sándor élete és munkássága megmutatja, hogy valójában mennyi mindenre képes az ember, ha kicsit ki mer mozdulni a jól megszokott buborékjából. Mindehhez azonban nem kell gyalogszerrel, egyedül útra kelni és meg sem állni a Himalájáig.

A 14. Dalai Láma és a mahájána buddhizmus egyik alaptétele, a szunjata – „üresség” – szerint minden dolog, akár „anyagi”, akár mentális vagy elvont koncepció, mint az idő, mentes a minden mástól független létezésről. Egy fa például ezek szerint nem rendelkezik önálló létezéssel, hanem feloldódik egy kapcsolati hálóban. Az eső, ami áztatja, a föld, ami táplálja, és a szél, ami meghajlásra kényszeríti, mind a fa részét képezik. Így tehát mondhatjuk, hogy az univerzum minden

eleme közreműködik abban, hogy fává tegye a fát. Ezért mondjuk rá, hogy üres. Egyszerűen nem létezik magában.

Ezzel a buddhizmus azt tanítja, hogy amint megértjük az univerzum és a minket körülvevő dolgok természetét, felfedezhetjük a belső igazságot, boldogságot, amelyet nem befolyásolnak a külső tényezők.

Kőrösi Csoma Sándor 200 éve lassan érkezett meg Ladakba, és mély összefüggésrendszerével együtt értette meg az ot-

tani buddhista kultúrát, természetközeli életmódot, embereket. Félretéve mindenemű emberi egóját, megtanulta, hogy ugyanúgy, mint a bogárka, ami reggel a sarokban motoszkál, ő sem több, mint egy porszem a nagy egészben.

Nem véletlenül emlegetik úgy, mint a Nyugati Világ Bódhiszattvája (Csoma Boszatszu). Követendő például szolgálhat minden 21. századi embernek.

Fehér Anna Ditta

Itáliai barokk

Boldog Gizella első királynénkról a magyarság, minden bizonnyal Szent István király szentté avatása óta, megemlékezik. Veszprém lakossága a püspökei vezetésével mélyen a szívébe zárta a nemzetünket szeretettel szolgáló királynét. Az utóbbi húsz évben, 1996-tól kezdve, amikor a királyné karerekléje Veszprém székesegyházába érkezett, egyre nagyobb fényel köszönti a szent életű királynét a város.

Idén is az érsek atya és a polgármester köszöntőjével kezdődött a többnapos rendezvénysorozat. A művészi hangulatot a Vikman Pál karnagy vezette Orlando Ének-együttes emelte az érseki palota pompás barokk dísztermében.

Az idén a Gizella-napok nyitó kiállítása az itáliai barokk festészet jeles alkotásait mutatja be néhány nagymester és tanítványok alkotásain. A pompás képeket Udvarhelyi Erzsébet, a kiállítást rendező Boldog Gizella Főegyházmegyei Gyűjtemény igazgatónője hazánk öt jeles gyűjteményéből válogatta. E műveket köszöntötte dr. Gian Luca Borghese, a budapesti Olasz Kultúrintézet Igazgatója. Majd Prokopp Mária, az ELTE Művészettörténeti Intézetének professzora szöveg a másfél évszázados mohamedán török uralmat, a keresztény szellemű művészi alkotások pusztítását követő évszázadok magas színvonalú művészi újjászülésétől.

Felmutatott az ünneplőknek helyet adó érseki palota dísztermének remekművű falképekkel ékes ábrázolásaira, amelyek Fellner Jakab, a jeles építész mesterművét ékesítik, s amelyek ma is lángra lobbantják szívünket. Johann Ignaz Cimbal festőművész a négy évszázak allegóriáinak a rokokóba hajló, színpompás késő barokk látomásai a terem mennyezetén a ma emberének is szárnyat adnak. Minket sem béníthatnak meg a jelen kor negatív áramlatai, amelyek a mulandó anyagi világhoz kívánják kötni az örök életre, Isten boldogító színe látására teremtett szellemi embert. Ennek a remekművű 18. századi művészeti együttesnek fontos üzenete van a ma embere számára is. Hirdeti őseink lehetetlent nem ismerő hitét, amelynek alapjait az első magyar királyi Szent Család vetette meg. Gizella királynénk önfeláldozó szeretete dobogtassa meg ma is minden veszprémi szívét!

A kiállításon szereplő pompás barokk táblaképek és a nagy művészek alkotásairól készült metszetek a 150 éves török muzulmán uralom után újjászülendő veszprémi püspökség művészetszeretetéből született nagy értékű gyűjtemény részei. A gyűjtemény itt látható kincsei az elmúlt évek tudományos és restauratori munkája során korszerűen megújultak Márfi Gyula érsek atya áldozatkészségéből. Sajnos az adott két helyszín, az érseki palota és a Tejfalussy kanonoki ház nem ad lehetőséget a levegősebb bemutatásra, hogy a jelen díszterem freskóihoz hasonlóan, térben fejthessék ki a lelki-szellemi sugárzásukat a képek. De felkeltheti a veszprémiek igényét, hogy a püspökei mély lelkiségét és műveltségét tanúsító gyűjteményt, amely a pompás püspöki palota felépítését követően alakult ki, mielőbb állandó kiállításon, tágasabb elhelyezésben is láthassuk. Amíg erre sor kerül, addig a város templomaiban lévő eredeti oltárképek és szobrok segítenek, hogy elképzeljük az itt kiállított képek eredeti elhelyezését.

A meghívón a Nápolyban, a királyi udvarban dolgozó spanyol festő, Jusepe de Ribera (1591–1652) *Jézus sírba tételét* ábrázoló remekműve látható. A sötét háttér előtt, éles fényben, a kép előterében, fehér leplen fekszik a halott Krisztus. A fiatal férfitest, megnyitott oldalával a barokk művészet realizmusát mutatja be, amely azonban sosem öncélú, hanem csak eszköz az ember együttérzésének felkeltésére, amint erre az Ót a fejénél átölelő édesanya és a kép jobb oldalán a sötétből előtűnő arcok, bűnbánó Magdolna és egy férfi mélyen megrendült alakja példát ad.

A kiállított képek, tehát, amint a meghívón szereplő képen láttuk, nemcsak az érsekség gazdag barokk festészeti gyűjteményét kívánják bemutatni, amely az elmúlt években az itt látható módon fényesen újjászülött, hanem szeretnék a 21. század lelkiségét is megújítani! Szeretnék példaként elénk állítani Szent Ferenc alakját. Az ő Istennel való kapcsolatát

megismerhetjük a Caravaggio művészi kisugárzását jelző *Szent Ferenc*-képekből.

A 89.2309-es leltári számú korai barokk, 17. századi *Szent Ferenc*-képen oldalnézetben látjuk az imája közben megrendülten Istent látó Ferencet. A sötét csuklyába burkolt szerzetes arcát világítja meg a festő, abból is főképpen a szemet, lelkének tükrét, amely kifejezi az egész egyéniségét, belső világát. „Az Istent szemlélve elveszti magát” – ahogy Aquinói Szent Tamás vallja az imádkozó emberről.

A képek művészi fénye indíton bennünket is aktív cselekedetekre, amint erre oly erőteljesen ösztönöz a Luca Giordano olasz festő köréhez tartozó szép kép, amely *Szent Sebestyén* ápolását ábrázolja, akit a nyilazás után felholt állapotból a keresztény asszonyok ápolása keltett életre.

Engedjük mi, 21. századi emberek, hogy az itt kiállított pompás barokk festmények és metszetek megérintsenek bennünket! Segítsen bennünket, hogy a saját és mások testi-lelki fájdalmainak mély átélése sohase vezessen kétségbeeséshez, depresszióhoz, hanem – Gizella királynénkhoz hasonlóan – kövessük az Istenanya példáját, aki minden más nemzetnél régebb óta, Gizella királyné óta a Magyarok Nagyszonyja. Ő ott van a fia kivégzésénél és a sírba tételénél, mélyen megrendülve, de nem ájultan. Szeretettel átöleli a halott fiát, mert a szeretet örök, soha el nem múlik. Mindehhez a biztos hite ad erőt, hogy a halál nem az utolsó állomás az ember életében, csak a földi, gyakran fájdalommal teli élet lezárása, amelyet a feltámadás, az örök élet boldogsága követ.

A kiállítás valamennyi képe erről a biztos hitről tesz tanúbizonyságot, amelyet érdemes megszívlelnünk az idei, 2019. évben. Engedjük, hogy e fontos keresztény üzenet a művészet erejével megszilárdítsa, kitisztítsa szívünkben és értelmünkben hitünk pislákoló fényét.

Prokopp Mária

Huszonnyolc éve már, hogy május 7-e kitüntetett nap lett nekünk, veszprémieknek, alkalmat teremtve arra, hogy a város önmagát, tudományos, művészeti és kulturális értékeit, lokálpatrióta hagyományait megmutassa. Hét évvel későbbi az a dátum, amikor a városi önkormányzat döntése alapján először kezdődhetett meg a *Gizella-napok Fesztivál*. Akkor, 1998. május 7-én Erdődy Gábor miniszteri biztos oklevelet adott át Dióssy László polgármesternek. A dokumentum azt tanúsította, hogy az államalapítás-kori emlékek felújításával Veszprém része lett a millenniumi programnak. Hárman kapták meg a városi közgyűlés által első ízben odaítélt Gizella-díjat; Bojtor Károly festőművész, Spányik Éva színművész, valamint Hermann Krause, a Bottrop–Veszprém Baráti Kör elnöke. A Petőfi Színházban Keleti Éva fotóművész megnyitotta az Eifert János rendezte fotókiállítást, majd megkezdődött az öt napon át tartó Országos kortárs tánc- és mozgásművészeti fesztivál a legjobb hazai táncműhelyek bemutatkozásával. Zajlott a *Csermák-napok* rendezvénysorozata, a Művészetek Házában megnyílt a *Tavaszi Tárlat*. Kiállítások, koncertek, bemutatók, gálaműsorok, tudományos emlékülések (neveléstörténeti, színházművészeti, nyelvészeti stb. tanácskozások) kerültek az első *Gizella-napok* programjába – a róluk szóló beszámolók akkor még alig-alig tűntek fontosnak a megyei napilapban.

Mi a szabadság?

Gizella-napok, 2019. május 6-12.

Más idők voltak. Még csak tanultuk a promót, és arra sem ébredtünk még rá, hogy mekkora érték az, amivel ez a város bír. Érdemes összehasonlítani az elsőt az ideai fesztivállal! Bár beleszólt a programba az időjárás-felelős, ha a veszprémiek a

nyakukba zúduló májusi arany elől fedél alá menekültek, ott is bőven akadt látni-, érezni-, hallanivaló. Bár biztosan pénz is több volt a rendezvényekre, mint az első Gizella-fesztiválon, sehol sem az látszott, hogy most muszáj domborítani valamivel. Éppen ellenkezőleg; a sok fantáziával, örömmel létrehozott „élménybonbonokra” nagyon is vevő volt a közönség.

Mit jelent neked a szabadság? került ki a kérdés a volt Napló-székház falára a Szabadság téren (még ez is: Szabadság tér!). A madaraké, hiszen repülhetnek – válaszolhatnánk, de nem tesszük, mert közben a tér, az utca fölött lebegő, rögzített alu „madarakat” csodáljuk. Think Freedom. Velünk lesznek pár hétig. Mi a szabadság? Éppen az, hogy május 6. és 12. között, a tudható rengeteg rendezvény közül bárki abba kapcsolódhatott be, amelyikbe akart – hacsak nem várta éppen akkor, valahol máshol sürgős tennivaló. Mi a szabadság? Kiderült azok számára, akik reggel kezdik a napot; az éjszaka ünneplők rengeteg szemetet hagytak az utcákon – és nem szelektíven –, a púposra töltött szemétygyűjtők mellett meg halomban állt a leszagगतott plakátrom. A királynék városát így tisztelte meg lakóinak, látogatóinak egy része, pedig akár örülhettek is volna a virágoknak, hogy még az őszi szárazságban kiültetett cserjék is megindultak, szirmot bontottak, hogy a rendbe hozott Arany főkötős szobor viszakerült a körforgalomszigetre.

Mi a szabadság? A többség öröme, hiszen már-már olyan volt az utcákon a népsűrűség és a hangulat, mint az Utcazene-fesztivál napjain, vagy azon az estén, amikor együtt ünnepeltük a hírt: 2023-ban Veszprém Európa Kulturális Fővárosa lesz.

Ha összehasonlítjuk az első Gizella-fesztivált és az ideai Gizella-napokat, azt tapasztaljuk, hogy maradtak állandó elemek, mint a főegyházmegyei zárándoklat és az ünnepi szentmise, a Gizella-díj (a 2019-es díjazottak: Rácz Katalin, a Hét Domb Egyesület elnöke, Trócsányi Gergely zenész és Zeitler Gusztáv tanár,

cserkészvezető) vagy a Tavasz Tárlat. A Tánc Fesztiválja Veszprém rendezvény a Gizella-napok utánra került – viszont volt Gizella-kupa táncverseny, az időközben beépült újabb elemek (például a történelmi felvonulás) mellé pedig idén további remek programok társultak a kulturális és a tudományos szférából is. Kiállítás nyílt az érseki palotában, a Városháza aulájában, a Hangvillában, a Csermák Antal Zeneiskolában, az Óváros Art Galériában, a Laczkó Dezső Múzeumban, a Művészetek Háza kiállítótereiben, a Dubniczay-palotában. Szingliket és családokat mozgatott meg a sokféle játékos program, előadás, kalandozás, a könyvbemutatók, beszélgetések, a Szaléziánium helytörténeti játéka, a fotózkodási lehetőség a Gizella udvarát idéző ruhákban, az új helyszíneken, a Tűztorony udvarán meg a Hangvilla körül előadott történelmi tablók, művészeti akciók, játékok. Ugyancsak a Hangvilla előtti téren zajlott a rekordkísérlet: Emeljünk magasba minél több gyereket! (Érdekes párhuzam: az első Gizella-napok Fesztivál megnyitóján *Gizella gyermekei* címmel a város táncművészei adtak történelmi keresztmetszetet a Szentháromság téren.) Megint kérdezhetnénk, mi a szabadság? Például az, hogy nagyon sokan összejövünk, és a számunkra legfontosabb embert, a gyermekünket emeljük a magasba. (És az is szabadság, ha ezt a gyermeket anyagi, érzelmi biztonságban kísérhetjük el felnőttkoráig – de ez egy másik történet.)

Ami a legnagyobb változás nem csak szerintem a Gizella-napok sorozatában: idénre mindent elöntött a zene. Veszprém, a királynék és a zene városa számos meglepetéssel szolgált idén: a történelmi udvarokban, a Színházkertben, az Óváros téren, a Szentháromság téren, a Hangvilla melletti parkban léptek fel a vendégek a Vad Fruttiktól Gájer Bálintig, Szalóki Ágától Majkáig. Így tartotta 2019-ben Európa – leendő – kulturális fővárosa, Veszprém legnagyobb saját ünnepét, a Gizella-napokat.

Órsi Ágnes

Nemzeti jelképek a népi tárgykultúrában

A Laczkó Dezső Múzeum néprajzi gyűjteményében lévő nemzeti jelképekkel díszített alkotások zöme a népművészet remekei közé sorolható, ezen tárgyak nemcsak a készítőjük felkészültségéről, mesterségbeli tudásáról, hanem a megrendelőik nemzeti identitásáról, hazafias érzületéről is tanúskodnak.

A magyar népművészet a 19. század első felében érte el virágkorát. A parasztok számára ekkor már a díszített tárgyak jelentős hányadát iparosok készítették. Ebben az időszakban a középkori geometrikus elemek teljesen háttérbe szorulnak, és helyüket a reneszánsz idején divatba jött virágos motívumok váltják fel: zömében a természetből vett előképek ornamentális átírásai. A pásztorművészet alkotásaiban viszont jelentős szerepet kap az ember- és állatábrázolás, a virág- és levélmotívumok csak kísérő díszként szolgálnak. A figurális kompozícióban a pásztornak, a betyárnak, a pandúrnak, a vadásznak és a pásztorral, betyárral mulatozó nőnek jut főszerep. A 19. század első harmadától, a reformkor identitáskeresésének hatására a népi tárgykultúrában megjelenik egy új elem, amely nemzeti jelentéstartalmat hordoz, ez pedig a magyar címer a Magyar Szent Koronával. Népi ábrázolása eltávolodott a heraldikai szabályoktól, és a gazdag formai változatosságának köszönhetően a népi díszítőművészet teljes értékű motí-

vuma lett. Ornamentté vált. A címerpajzs fölötti korona – bár nem mindig a valóságos irányba – dőlt kereszttel szerepel, s ez teszi egyértelműen azonosíthatóvá a Magyar Szent Koronát (a köztudatban ezen jellegzetes tulajdonsága miatt is sajátosan nemzeti szimbólummá vált). A korona önmagában ritkán fordul elő a népi alkotásokon, alapvetően az ország címerének szerves alkotóelemeként szerepel.

A rendszerváltás évének elején éles vita bontakozott ki a történeti országcímer visszaállításával kapcsolatban, hogy a korona vagy a korona nélküli, ún. Kossuth-címer szimbolizálja-e a leendő köztársasági államformát. A Kossuth-címer hívei többek között azzal érveltek, hogy a nép körében a korona nélküli címerforma terjedt el és őrződött meg az 1848/49-es szabadságharc emlékezeteként. A társadalmi méretű vita késztette arra a politikusokat, hogy megkérdézzék a néprajztudomány képviselőit. Ritkán adódik alkalom, hogy politikai döntések befolyásolására néprajzkutatókat kérdezzenek meg! De 1989-ben ez megtörtént.

Selmeczi Kovács Attila, a Néprajzi Múzeum munkatársa volt az, aki elsőként kutatást végzett a témában, s megnézte, miről vallanak az országos gyűjteményben őrzött műtárgyak. Meglepetésére az országcímeres tárgyak százai kerültek elő, mégpedig néhány kivétellel mind a koronás formát mutatta. Köztudott, hogy az országgyűlés 1990. július 3-án a koronás címet fogadta el, mintegy kontinuitást vállalva az ezeréves államiság hagyományaival.

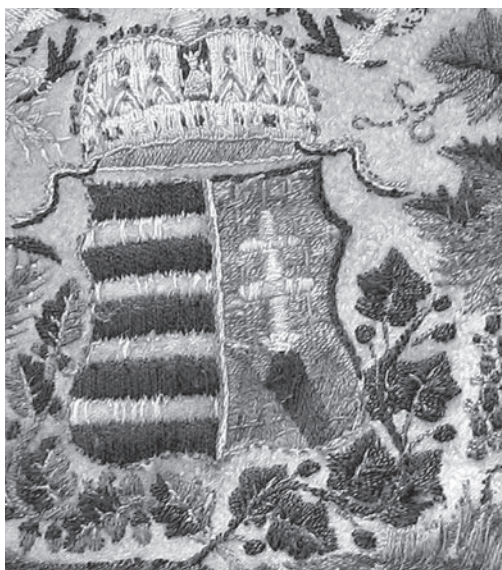
Mézeskalács forma huszármotívummal, LDM Néprajzi Gyűjtemény, ltsz. 53.24.1. másolata

Facsutura (részlet) a koronás országcímer motívumával, LDM Néprajzi Gyűjtemény ltsz. 55.3.1. másolata

Facsutura (részlet) Petőfi Sándor arcmásával, LDM Néprajzi Gyűjtemény, ltsz. 55.3.1. másolata

Cifraszűr a koronás országcímer motívumával (részlet), LDM Néprajzi Gyűjtemény, ltsz. SZF.291

A koronás címer a legkülönbébb anyagú, előállítású és használatú tárgyakat díszíti az ünnepi szférától a mindennapi munkaeszközökig, s a 19. század második felétől mind gyakrabban jelenik meg a szücsök és a szűrszabók, a fazekasok és a fadarabok alkotásain. Van közöttük céhes és iparos anyag, a pástortművészet tárgykörébe tartozó különböző használati eszköz, ajándéktárgy.

A szűrhimzéseken számos egyéni kompozíciós megoldással találkozunk, ahol a címerkép valóságos virággá stilizálódott, jellegzetes „címeres szűrrózsát” alkotva. Erre kiváló példa a gyűjteményben található 1860-ban, fehér szűrposztóból készült gulyás cifraszűr, gazdag színes díszítéssel: hímzett olaszorsós csokorral, lepkékkel, virágokkal, levélfüzérekkel, rátétes díszítményekkel, s ezek közepén a koronás magyar címerrel, felette anygokkal. A címerrozsza ábrázolása – a varrógépek használatával – különösen a rátétes szűrökön terjedt el, egy-egy szürgalléron néha három-öt példány is helyet kapott. Hajdani szűrszabóink valóságos virágkölteményeket alkottak a címer képéből, amivel nemcsak mesterségbeli tudásukat, de hazafias érzületüket is kifejezésre juttatták.

1848 emléke jelentős számban tetten érhető a paraszti használatban lévő tárgyakon, azonban csak évtizedek múlva, az eseményeket követően. Az egyéb kutatások is azt jelzik, hogy bármilyen nagyobb történelmi esemény legyen az, általában csak később érzeteti hatását a szélesebb néprétegeknél. A népművészet meglehetősen lassan és nehezen változtatja a formáját, a parasztmester konzervatív, és azt mintázza meg, amit már megszokott. Kiválóan dokumentált példa erre a múzeum gyűjteményében található, 1871-ben készült zöld mázas kerámia korsó, amelynek egyik oldalán az „ÁLDÁS HAZÁNKRA 1848” felirat, illetve évszám olvasható, alatta pedig egy koronás magyar címer látható. Tehát 1871-ben még élénken élt 1848 emléke.

A múzeum gyűjteménye a paraszti környezetből származó számos olyan tárgyat őriz, amelyen díszítőelemként megjelennek az 1848/49-es forradalom és szabadságharc hőseinek képmásai. A legnépszerűbb Kossuth Lajos és Petőfi

Sótartó a koronás országcímer motívumával, LDM Néprajzi Gyűjtemény, ltsz. P.74. másolata

Sándor, akiknek az arcmását különböző olajnyomatokról és ponyvanyomatványokról ismerhették a szélesebb néprétegek. Balatonhenyéről származik az a hímzett vászon, amelyen Kossuth portréja s az „ÉLJEN A HAZA” felirat olvasható. Gyakori jelenség, hogy a nemzeti jelképeket buzdító, lelkesítő felirat egészíti ki. Az egyik, a gyűjteményben lévő esztergályozott, karcolással díszített facsutorát a „KL” monogram (feltehetően Kossuth Lajos nevére utal) mellett az „IGYUNK! A HONLEÁNYOKÉR! ÉS A MAGYAR SZABADSÁGÉRT” felirat olvasható egy növényi indadíszítéssel körbevett koronás magyar címer kíséretében.

Gyulafrítóton készült az az igényesen faragott csutora, amelynek egyik oldalán Petőfi koszorúval övezett mellképe látható, körülötte „A HAZÁÉRT ISZOM. IGYATOK!” felirattal, a másik oldalán szőlőlevélfürtökkel övezett koronás magyar címer búzakalász koszorúban. Az alkotó a nagy költő személyét összekapcsolta a haza fogalomkörét kifejező koronás magyar címerrel, amelyet az áprilisi törvények az ország jelképévé tettek meg.

A portréábrázolásnak szinte önálló műfaja alakult ki a botfaragás terén. Különösen a Dunántúlon és a Felföldön voltak kiváló botfaragók. Az egyik sajátos ábrázolásmódot a Kossuth-fejes botok mutatják. A múzeum gyűjteményének egyik kiemelkedő darabja az a faragott bot, amelynek a fogantyúja Kossuthot ábrázolja, s a száron domború faragással, tekerdő virág- és levélminták között az első felelős minisztérium tagjait láthatjuk: Bathányi Lajost, herceg Eszterházy Pált, gróf Széchenyi Istvánt, Mészáros Lázárt, Deák Ferencet, báró Eötvös Józsefet, Szemere Bertalant, Klauzál Gábort.

Tárgyalkotó népművészetünk kiemelt díszítőeleme a huszár ábrázolása, amely közvetett módon kapcsolódik az 1848-as emlékeinkhez. Ugyan a lovas katona általános elterjedt díszítőeleme az európai paraszti művészetnek, de a magyarság körében különös érzelmek fűződnek hozzá, mivel a magyar huszárság legfényesebb korszaka az 1848-49-es szabadságharchoz kapcsolódik. Gyűjteményünkben zömében mázas kerámiatárgyakon (korsókon,

Szürgallér, LDM Néprajzi Gyűjtemény, ltsz. SZF.301.

tálcákon, pálinkásbutellákon) és különböző fadarabokon (mézeskalács ütőfákon, karos padokon, ajándéktárgyakon) jelenik meg az adott díszítőelem.

Fel kell tennünk a kérdést, miként jött létre az a közös kulturális jelentérendszer, amely a 19. századtól a 20. század elejéig a nemzet szintjén formálta a történelmi tudatot, építette az identitást. A 19. század végén már nagy számban születtek szimbólumok, rítusok és mítoszok a nemzet és az állam iránti lojalitás érdekében. Az 1867-es párizsi világiállítás nyomán hódított teret a „nemzeti házi ipar” fogalma, amely egyben a legfelsőbb társadalmi és intellektuális körökben is népszerűsítette a parasztság tárgyi világát. Erzsébet királynénak a schönbrunni kastélyban magyar népi bútorokkal és cserépedényekkel berendezett szobája is volt, és jelentős kollekciónak mondhatott magának a kalotaszegi szöttekéből és kézimunkákból. Ebben az időszakban kezdett el a városi polgárság is „népieskedni”. Gyerekeinek népviseletet vásárolt, a lakását nemzeti jellegű népművészeti tárgyakkal díszítette. A millennium közeledtével a „nemzeti kultúra védjegye” gyanánt mind gyakoribbá vált a nemzeti jelképek szerepeltetése a népművészeti tárgyakon. A modernizáció élére álló polgári értelmiség a „közös paraszti örökséget” és a nemzeti történelmet állította előtérbe, s a maga meghatározó, irányító szerepét hangsúlyozta.

A Laczkó Dezső Múzeum néprajzi gyűjteményében lévő nemzeti jelképekkel díszített mives kivitelű népművészeti tárgyaknak további vizsgálata hozzájárulhat a jelenkori magyarságszimbólumok előzményeinek megvilágításához.

Pilipkó Erzsébet

A Mendelssohn Kamarazenekar idei IV. bérleti hangversenyén hiába kerestünk volna valamiféle egységes zenei dramaturgiát, előadói szándékot vagy a művek közti stiláris hasonlóságot. Az elhangzott zeneművek legfeljebb laza kapcsolatban álltak egymással. A koncert így is maradandó élményt jelentett számomra.

Quodlibet koncert Bachtól Raszkatovig

A Mendelssohn Kamarazenekar bérleti hangversenye. Hangvilla, 2019. május 2-3.

Séd, 2019. 1. sz. 2. old.

Séd, 2019. 1. sz. 32. old.

Séd, 2019. 2. sz. 16. old.

Johann Sebastian Bach *I. C-dúr zenekari szvitjével (BWV 1066)* kezdtek. A kompozíció előadása technikailag felkészült együttesnek, mint amilyen a Mendelssohn Kamarazenekar, nem jelenthet túl nehéz feladatot. A hiteles megszólaltatáshoz jó formaérzék, stílusismeret, a szólamok arányos megszólalása, egységes frazeálás szükséges. Bach ebben a művében vonósok és csembaló mellett fafúvós triót (két oboát és fagottot) alkalmaz, amely concerto grosso-szerűen folyamatos zenei párbeszédet folytat a teljes zenekarral. A mű közel felét az ünnepélyes, visszatérő szerkezetű francia nyitány teszi ki, amely után rövid, hangulatilag ugyanakkor rendkívül sokszínű táncművek következnek, amelyek hármas szerkezetűek: a dallam bemutatása, majd a szólisztikus középső rész után megismétlődik a kezdő dallam. Elsőként a pontozott ritmusú *Courante*, majd a régi francia társastánc, a *Gavotte* hangzik el. Az északolasz eredetű, élénk *Forlane* egykor a francia udvar népszerű tánc volt. A *Menuett* tételben a második részt csak a vonósok, a szokatlan lüktetésű *Bourré* középső részét a fúvósok játsszák. A mű zárótétele, a *Passepied* egy francia körtánc variációkkal és figurációkkal díszített feldolgozása. Bach remekét az együttes korrekt zeneiséggel, rutinosan adta elő. Különösen tetszett a vonósok kiegyenlített, érett játéka.

Folytatásként egy általam eddig nem ismert grúz származású kortárs zeneszerző, Giya Kancheli (1935) *Hidak Bachhoz (Bridges to Bach)* című, hegedűre, fuvolára, oboára, vibrafonra, zongorára és vonószekarra írt kompozíciója hangzott el. A nyomtatott koncertismertetőből megtudhattuk, hogy Bach műveinek egyik legnagyobb zongora-előadója, a kanadai Glenn Gould (1832–1982) születésének 80. évfordulóján, 2012-ben a hegedűművész Gidon Kremer (1947) neves kortárs zeneszerzőket kért fel, hogy Bach művészetére reflektálva műveket írjanak. Az orosz, ukrán, litván, ausztrál, grúz és szerb-magyar komponisták alkotásait az emlékhangversenyen Kremer mutatta be. Kancheli szokatlan hangeffektusokkal teli, ihletett hangvételű zeneműve a Hangvilágban is sikert aratott. Különösen tetszett Kováts Péter és a fuvolista Hajas Szilárd együttműködése.

A hangverseny a továbbiakban Mozarról szólt. Az 1776-ban komponált *Serenata notturna (K 239)* vonószekarra és két hegedű, brácsa, nagybőgő összetételű vonósnégyesre készült. A háromtételű (*I. Marcia, Maestoso, II. Menuetto/Trio, III. Rondeau, Allegretto*) vidám, játékos mű előadásához, a szerenád hangulatának megfelelően, a vonósnégyest a hangversenyterem ajtajánál, a bejárati lámpák alatt helyezték el, a zenekar pedig a színpadon foglalt helyet. Hangulatosan, rendkívül szórakoztatóan muzsikáltak. A vonósnégyes tagjai (Kováts Péter, Fehér Csaba, Pillár Tamás és Mozsdényi György) kiválóan oldották meg helyenként virtuozitást igénylő feladatukat, a zenekar is egységesen és szépen szólt.

A hangverseny a moszkvai születésű Alexander Raszkatov (1953) *Fünf Minuten aus dem Leben W. A. M. (Öt perc W. A. M. életéből)* című, szólóhegedűre, ütőhangszerekre és vonószekarra írt rövid művével folytatódott, amelyet 2002-ben Salzburgban Gidon Kremer mutatott be. A humoros hangulatú, szellemes ze-

nei gegekkel teli kamaradarab előadását eredetileg önálló műsor-számként hirdették meg. Váratlan fordulatként azonban együtt vonult színpadra az orosz komponista művét előadó zenekar és a koncert zárószámának, Mozart *Esz-dúr* – két zongorára és zenekarra írt – *versenyművének (K 365)* szólista párosa, Várjon Dénes és Simon Izabella. A zongoristák helyet foglaltak hangszerük mellett, a zenekar pedig elkezdte a Raszkatov-művet, mintegy a Mozart-versenymű nulladik tételeként. A közönség „vette a lapot”, amikor a 21. századi zenei fricskák után elkezdődött a salzburgi mester egyik legjátékosabb (talán úgyis mondhatnánk: legpajkosabb) zongoraversenye. Akkor még nem is sejtettük, hogy a két csodálatos vendégművésznek köszönhetően az évad egyik legemlékezetesebb produkciójának leszünk a tanúi.

A kézzongorás versenymű 1779-ben, Salzburgban készült. Az akkor még (vagy már) 23 éves mester, visszatérve mintegy 16 hónapos, nem túl eredményes európai művészkörútjáról, élete egyik nehéz időszakát élte. Szülővárosában ismét az érsek szolgálatába lépett. Helyzetét nyomasztónak érezte, kedvetlenné vált, zeneszerzőként ugyanakkor rendkívül termékeny volt: szimfóniák, templomi szonáták mellett ekkor komponálta a *Koronázási misét*, az *Esz-dúr hegedű-brácsa Sinfonia concertantét*. Ekkor született a most előadott, szintén *Esz-dúr*, élénk, bájos, sok ötletes dialógussal teli kézzongorás versenyműve is, amelyet a komponista állítólag imádozott nővéreinek, Maria Anna Mozartnak (becenevén Nannerlnek) és saját magának írt. A két testvér nagyon szerette egymást. A háromtételű koncert (*Allegro – Andante – Rondeau, Allegro*) előadása során a szólisták és a zenekar részéről egyaránt az egymásra figyelő, egymást segítő közös muzsikálás lelket gazdagító szépségének lehattunk tanúi. A zongoristák szinte simogatva adták át egymásnak a szebbnél szebb mozarti dallamokat, és boldogan fürödtek a közös zene, a felszabadult játék gyönyörűségében. Talán nem véletlen,

hogy ezt a versenyművet általában női-férfi páros, gyakran két testvér vagy – mint most is – férj és feleség adja elő. A mű bensőséges hangulata megkívánja, hogy az előadók között legyen valamilyen évődő, civakodó, vitatkozó, versengő emberi kapcsolat, amelynek az alapja a féltés és az őszinte szeretet. Várjon Dénes és Simon Izabella csodálatosan muzsikáltak együtt. A zenekar játéka a legkényesebb igényeket is kielégítette. A siker óriási volt.

A publikum szívébe fogadta a művész házaspárt, akik az érezhető szeretetet Robert Schumann (1810–1856) *12 Klavierstücke für kleine und grosse Kinder* című zongorasorozata (*Op. 85*) záró darabjának, a három kézre írt *Esti dalnak (Abendlied)* bensőséges, meghitt előadásával köszönték meg.

M. Tóth Antal

Haydn–Brahms-hangverseny

A Győri Filharmonikus Zenekar koncertje.

Hangvilla, 2019. május 8.

Két évszázad zenéjéből válogatott műsorral érkezett a Győri Filharmonikus Zenekar a Hangvillába május 8-án este. Műsorukon egy kivételével vokális szólamokat is használó kompozíciók szerepeltek, melyek előadásához Fodor Gabriella győri opera-énekesnő és Veszprém Város Vegyeskara nyújtott segítséget.

Agyzenekari g

Séd, 2018. 3. sz. 20. old.

Virágvasárna a feltámasztás

Séd, 2018. 4. sz. 3. old.

Évadnyitó koncert Kelemen Barna

Séd, 2018. 6. sz. 42. old.

Mágus és varáz

Séd, 2019. 2. sz. 15. old.

A műsor első elhangzó kompozíciója azonban zenekari kompozíció volt, Haydn korai szimfóniái közül a 10. *D-dúr* háromtételű kompozíció. A korai Haydn-szimfóniák kisebb létszámú együttesre készültek, ez a szimfónia az obligát két kürt, két oboa fúvósszólamokat alkalmazza a vonósok mellé. Valószínűleg még az Eszterházy-időszak előtt keletkezett, bár pontos adataink nincsenek a bemutató időpontjáról, ám a műjegyzéket összeállító zenetörténészek szerint legkésőbb 1761-ben megszületett. Bűbájos és humoros két szélső tétel között egy kellemes szerenádo hangulatú középső tétel, melyet minden bizonnyal élveztek az előadók is. Mi nagyon jól szórakoztunk. Összecsiszolt szólamok, egységes hangzás, koncentrált figyelem mellett önfelelt muzsikálás jellemezte az együttest és az őket dirigáló Alpaslan Ertüngaalp karmestert.

Bár a cím mást sejtet, egy Mozart-kompozíció ékelődött az első féldíó Haydn-művei közé. A virtuóz hangversenyária – „*Bella mia fiamma... Resta o cara*” KV 528 – keletkezéséről egy anekdotából ismerhetjük. Hogy mennyiben igaz a zeneszerző elzárással kényszerítése a kompozíció megírására, a végeredmény ismeretében lényegtelen, legfeljebb Mozart invenciógazdagságát támasztja alá. A különösen virtuóz futamokkal, váratlan technikai megoldásokkal tűzdelt ária a megrendelő énekesnő – a prágai Josefa Dušek – kvalitásait dicséri. És ha igaz – mint az anekdota szerint történt –, hogy csak abban az esetben kapta meg a művet, ha első látásra hibátlanul leéneklé, akkor biztosak lehetünk benne, hogy korának kiemelkedő énekesnője lehetett. A mostani előadást Fodor Gabriellától hallhattuk, aki jól megoldotta a feladatot, ám időnként nem érte el a legmagasabb hangokat. A közönség hálás tapsal jutalmazta a bravúros énekszólam előadását.

Az első részben még Haydn *B-dúr miséjét* hallhattuk, melynek a szerző a *Missa Brevis Sti Joannis de Deo* címet adta (Kis orgonamiséként emlegetjük). A missa brevis típusú kompozíciókra jellemző a tömörség, csak a liturgiában előírt mennyiségű szöveget használják fel, a hosszabb szövegű tételekben (*Gloria*, *Credo*) homofón szerkesztésben egyszerre szólaltatják meg a szöveget az énekkari szólamok. Az emlegetett melléknevet a *Benedictus* tétel szoprán énekeséhez társuló orgonaszólója miatt kapta. Ebben a tételben a kiváló Fodor Gabriella mellett Rákász Gergely működött közre.

A ciklus utolsó tételének befejező gondolata – a *dona nobis pacem* (adj nekünk békét) – áhítatos megfogalmazása különös katartikus hangulatba sodorta a hallgatóságot, nem esett jól utána tapsolni, majd szünetre kimenni. Nem is arra született a kompozíció, hogy hangversenyteremben hangozzék el. A szertartásnak a mondat után nincs vége, az áldozás előtti elcsendesedést, őszinte

bűnbánatot hivatott elősegíteni. Érezte ezt a karmester is, aki a leintés után hosszabb ideig nem engedte le a kezét.

A koncert második felében két csodálatos Brahms-kompozíciót adott elő a zenekar és az énekkar. A szerző életművére jellemzőek a filozofikus tartalmú, az élet és halál témáján elmélkedő oratorikus művek. Az első mű Schiller *Nánie* (*Sírató*) című versére készült. Zeneiségét jellemzi a brahmsi borús-romantikus gondolatvilág, sűrű harmonizálással, nagy ívű énekkari szólamokkal.

A második egy összetettebb, háromrészes kompozíció Hölderlin költeménye nyomán, *Schicksalslied* (*A végzet dala*). Szélsőséges érzelmeket ábrázol a mű, a földi szenvedés és az örök élet nyugalma közötti ellentmondás megkomponálása. Brahms azonban a költővel ellentétben egy csodálatos zenekari utójátékkal felbreszti a hallgatóságban a reményt a boldog földöntúli létre.

A koncert két főszereplő együttese jól egymásra talált. A szó legnemesebb értelmében profi zenekar – remek szólóállásokat hallhattunk a zenekari művészekről – és az amatőr énekkar az együttműködésben megközelítette egymást. A török származású, de Magyarországon tanult karmester csak annyira volt jelen az esten, amennyire kellett, irányított, összefogott, inspirált, de nem vonta magára a figyelmet, hagyta a zenében elmerülni a hallgatóságot.

Rostetterné Nagy Rita

Gyaloglat

Különös hely ez a Veszprém. Bármilyen irányból közelítünk a város felé, láthatjuk a templomtoronyokat, a kisebb-nagyobb épületek mintha egy sík terepen állnának. Látszik, hogy szép városba érünk, de igazi értékei még rejtőznek. Aztán belépve a város határán, elcsodálkozhatunk a változatos, fennsíkra mélyen belefárgott domborzaton, a völgyek által szétszabdalt érdekes világon. Itt az egyik ház pincéjéből akár a szomszéd ház padlására is be lehet kukkantani, oly hirtelen váltanak a magassági szintek.

Nem éppen szokásos a város térképe sem. A főbb utakon ritkán látunk 15-20 méternél hosszabb egyenes szakaszt, a kisebb utcáknál még kevesebbet. A városi úthálózat történelmi alapokra épült, melyeken a középkori szegek (városrészközpontok) összeköttetését, a vár és a belváros piactereinek ellátását biztosították. A keleti városrész és a Temetőhegy között légvonalban alig van ötszáz méter, mégis nagy kerülőt kell észak vagy dél felé tenni annak, aki járművel szeretne átjutni a másik városrészbe. Nem így az „apostolok lován” közlekedőknek! Már a középkori ember is tudta, hogy a „toronyiránt” a legrövidebb út egy adott cél elérésére. Apró, majdnem egyenes gyalogutak, ösvények, csapások segítették a helyismerettel rendelkező, siető gyalogosok mozgását. A fő iránytól néha el kellett térni; egy-egy Séd-átjárót kellett irányba venni, nagyobb épületeket, magasba meredező sziklákat elkerülni.

A történelem viharai során többször, jelentősen átalakult a város arculata. Templomok, iskolák épültek, a házak funkciókat váltottak, például teljes városrészek tűntek el a múlt század hatvanas éveiben a modern városkép kialakításáért. Ezzel a lakóházak, kiszolgáló épületek, így a gyalogos irányok is változtak.

A város, az úthálózat növekedésével egyenes arányban folyamatosan nőtt a gyalogutak száma is. Mára valóságos hálózatát látjuk a sétányok, közök, közlék, lépcsők, sikátorok, átjárók, járdák sorának, melyek – a belvárosban – turisztikai kuriózzummá is váltak.

Belváros

A középpontjában lévő Kossuth utcai tömbbelső 150-200 éves polgárházainak szinte valamennyi kapuja nyitva. Keresztül-kasul járhat itt a gyalogos, akár apró műhelyek, kávézók keresése, vagy távolabbi célok – autóbussz-pályaudvar, vásárcsarnok,

bevásárlóközpont – gyorsabb, egyszerűbb megközelítése érdekében. A különböző szinteken kialakított Sarolta-, Gizella-, Fortuna udvarok egyben szépen parkosított sétahelyek is. Az Óváros tér felé közeledve balra a Francsics lépcsőn érhetjük el gyorsan a Jókai utcát, Francsics Károly 19. századbeli borbélymester és naplóíró lábnyomait követve. Kissé északabbra a vár alatti Sziklay utcából a Márkus lépcsőn érjük el a Szent Anna-templomot. Építtetője, az alsó sarokház tulajdonosa, Márkus József (1763–1834) még Napoleon hadai ellen is harcolt. Az Óváros tér 26. számú épület mellett keleti irányba vezet a Sörház lépcsője a Buhim-völgy felé. A házban egykor az irgalmas rend első leányiskolája, majd sörház kapott helyet. Ez utóbbi tulajdonosa kapott engedélyt a lépcső kezdeti szakaszának áthidalására, ezzel az emeleti táncterem bővítésére – olyan feltétellel, hogy a lépcső-átjáró folyamatos tisztán tartásról gondoskodik.

A Cserhát városrész északi oldalán megmaradt kis utcák szinte mindegyike lépcsőben végződik a Sédhez közeledve. A Giricses lépcsőről pompás a kilátás a környező városrészekre.

Újra találkozunk a nyitott kapus épületekkel a Brusznai utca és a Kórház utca közötti területen. Az utca túloldalán parkosított területen az egykori zsidó iskola kapuja, a mára már nem látható zsinagóga előtti legújabb sétányt Hoffer Ármin rabbiról nevezték el. A kórház melletti történelmi Alsóvárosi temetőt nagy forgalmú gyalogos átjáró szeli ketté. Igencsak nagyot kellene kerülni, ha ezt az utat az egyetemvárosiak nem használhatnák. A Felsővárosi/Dózsavárosi és a Jeruzsálemhegyi temető rövidítő átjáróin is jelentős a gyalogosforgalom. Hasonlóan használják a város polgárai a Szent Margit- és Szent László-templomok kertjének átjáróit, lépcsőit.

Várhegy

A veszprémi lakóvárat déli irányból, az Óváros tér felől a Vár utca tárja fel. Bármennyire nagy a tiltakozás időről időre, a várban lévő közintézmények ellátására a gépkocsik a gyalogosokkal együtt használják a körülbelül 500 méter hosszú zsákutcát. Még a Hősök kapuja előtt, jobbra áll a Rupert-féle ház. Bejárata az utca felől az 5. emeleti lépcsőházba nyílik. Aki leereszkedik az Ányos utca felől, mínusz 5. szintre, a ház főkapuján keresztül gyorsan elérheti akár a Deák Ferenc utcát, akár a Városházát.

Áthaladva a Hősök kapuja íve alatt balra kis utca vezet a Vass Gyűjtemény bejárata, a Tűztorony felé. Valaha iparosok háza sorakoztak itt, ez a kis utcácska pedig a régi időkben megmaradt „Térj meg” (zsák-) utcák egyike.

A különleges kifejezéssel egy perirat tanúkihallgatásának melletében találkozhatunk: 1759-ben a püspöki háztól délre lévő házak tulajdonosai és a piarista rend birtokvitájában rajzban rögzítették a tényállást. A házak pedig az itteni „Térj meg” utcára nyíltak, melynek mára nyoma sem maradt. Látható azonban még egy: a Boldog Gizella Egyháztörténeti Gyűjtemény bejárati szűk utcácskája a főépületnek helyet biztosító egykori Tejfalussy-házhoz (Vár utca 35.).

A Vár utca 10. szám alatti épület, az egykori piarista, később Lovassy László Gimnázium, majd Közgazdasági Szakközépiskola főépületét és a völgyben alatta lévő tornatermet gyalogos ösvény kötötte össze mindaddig, amíg itt tanítás folyt.

Hasonlóan a Vár utca 29. szám alatti Dubniczay-ház udvarából a vár alatti Hosszú (ma Jókai) utcára vezetett kis hajtúkanyarokkal kialakított ösvény – mára a pontos helyét sem ismerjük.

A vár legismertebb gyalogos lejárója az északi végen, a nagypréposti ház (Vár u. 18.) és a székesegyház keleti fala között indul a Benedek-hegy felé. Még a múlt század ötvenes éveiben is merdek murvás lejtő volt itt, majd vöröskő lépcső épült, megkönnyítve a gyalogosok dolgát. A lépcsősor a Várhegy és Benedek-hegy közti nyergén kettéválik; a keleti ágon keresztül a Buhim-völgyet, a nyugatin a Hosszú utcai Öreghidat lehet elérni. Itt indul a Benedek-hegyi káptalani keresztvezető, időnként lépcsőzött sétaút is.

Legendák szóltak arról, hogy a várkút falából föld alatti járat vezet a Veszprémvölgyi kolostor irányába – ám ezt a feltevést a 2004. évi kúttisztítási és helyreállítási munkák során megcáfolták.

Temetőhegy/Dózsaváros

A Séd pataktól északra elhelyezkedő, kezdetben, a 18. században betelepített német ajkú lakossággal rendelkező városrészben a legtöbb köz és közle máig megmaradt. A domb peremén húzódó Sigray utcából a Szent István utcába, majd a Margit térig, a Huszár utcából az Eszterházy utcába lehet gyorsan leérni. Kováts Imre (1829–1907) takácsmester, polgármester, '48-as honvéd tűzmester tiszteletére, házatól az egykori Csorda utcára vezető sikkatort „Polgármester köz”-nek nevezték. Bár a „közle” kifejezést általában pápai eredetűnek vélik, a veszprémi Temetőhegyen igencsak használták.

Jeruzsálemhegy

A Várhegytől nyugatra elterülő városrészben is vannak festőien szép közök, lépcsők. A Szarvas utca és a Jókai utca közötti csúszós, merdek, de nagy forgalmú lejárót az 1930-as években alakították lépcsősorrá. A Kiskőrösi, Kádár utcák városközpont felé vezető szakasza ma is csak a gyalogosoké. Az Endrődi úti lakótelepről a völgyhídra vezető út boltozott kőhídja alatt érjük el a Sintér-árkot; geológiai és botanikai érdekességeket látva érjük el a Séd patakot. A nyugati Séd-völgy egy igazi gyalogos övezet. Az egykori vidámpark előtti térről a Rovaniemi lépcső vezet a Gulyadomb peremére. A völgyben húzódó sétaút egy szakasza átvezet a mesterségesen feduzzasztott kis tavon is.

Külső városrészek, lakótelepek

Lakótelepek övezik a belvárost minden oldalról. A háztömbök között kialakított, rajzasztalokon született tervek alapján épített járdák gyakran kiegészülnek az élet szülte rövidítő utakkal, amelyek egy részét már burkolat is fedi. Racionális emberi akarat győz folyamatosan a mesterségesen alkotott korlátok felett.

Gy. Lovassy Klára

Felhasznált irodalom:

- Balassa László–Kralovánszky Alán: *Veszprém*, 2. kiadás Budapest, 2006.
 Cholnoky Jenő: *Veszprém*, Kalocsa, 1938.
 Hungler József: *Veszprém településtörténete*, Veszprém, 1988.
 Korompay György: *Veszprém*, Budapest, 1956.
 Lukcsics Pál-Pfeiffer János: *A veszprémi püspöki vár a katolikus restauráció korában*, Veszprém, 1933.
 Praznovszky Mihály szerk.: *Tér-mozaik*, Veszprém, 2002.

A mi Veszprémünk

A mi Veszprémünk 2023. A Veszprémi Művész Céh kiállítása az Óváros Art Galériában, Gizella-napok, 2019. május 8-21.

Életünk során gyakran feltesszük a kérdést, mit jelent számunkra egy adott hely. Hisz ma már alig akad, aki szülőhelyén éli végig egész életét. Többnyire praktikus érveket sorakoztatunk pró és kontra. A hely egyediségének, személyiségének, ízének, zamatának, a helynek mint élő entitásnak a leírására ritkán vállalkozunk. Kihívás ez, nem hétköznapi feladat. A hely szellemének megérzése és megragadása ihletett pillanat, tárgyiasítása művészet.

Hamvas Béla így ír erről: „A helyet nem szabad összetéveszteni a térrel. A tér és a hely között az a különbség, hogy a térnek száma, a helynek arca van. (...) A tér mindig geometriai ábra. A hely mindig festmény és rajz, és nincs belőle több, mint ez az egy. A térnek képlete, a helynek génusza van.” Másutt: „A hely sohasem definiálható, ezért a helynek nincs tudománya, ellenben van költészete, művészete és mítosza.”

Érdekes elgondolni, hogy valamihez, aminek a teremtéséhez eminens közünk van, csak kevesek érzéke képes hozzáférni. Hisz a térből kihatott-lehatárolt hely emberi teljesítmény, következképp szellemét is mi teremtjük, belőlünk fakad. És fordítva, a hely szelleme visszahat ránk, a részünkké válik. És bár megfoghatatlannak tűnik, mégsem absztrakció: a hely szelleme működő, létező valóság. Láttatni, arcát megrajzolni mégis csak a művészet képes.

Érdemes újra és újra feltenni a kérdést: mit jelent a hely – Veszprém – számunkra, s ha jelent valamit, milyen szempontok mentén? Mert könnyű belátni, mást jelent életünk kitüntetett, belakott helyeként, s mást annak, aki kívülről tekint rá. S vajon miben ragadható meg? Épületekben, tárgyakban, emberekben, hangulatokban és történetekben? Együttléteket, netán élményeket jelent?

Az alkotó képzőművész magányos. Az Óváros Galériában kiállított képek egyéni kötődésekről szólnak. Birtokos szerkezetbe fogalmazva és anélkül is, minden egyes Veszprém-kép egy-egy ÉN Veszprémem. Másrészt, ha a hely szellemét valóban csak a művészet képes megragadni, a művésznek ebben közösségi felelőssége is van. Azzal, amit megragad, amit és ahogy láttat és elmesél, alakítja a tárgyról való gondolkodásunkat. Meghatározza a kereteket, a fogalmi készletet, verbálisan és vizuálisan is létrehozza a témakör – genius loci – kulcsszavait. S míg idővel egyes szavak elhalványulnak, mások előtérbe kerülnek. Új intuíciónak, új nevek, új kulcsszavak születnek. Kemény Géza 1992-ben megjelent *Veszprémi anziksz* című költeményében szinte minden olyan kulcsszó benne van, ami a mostani kiállításban, teremnyi gesztusként, a falakról visszaköszön.

Egész várost, városrésznyi Veszprémet láttató veduták és – kisebb kép-kívágásban, utcákat, épületeket, építész részleteket kiemelve – részletgazdag vagy

álomszerű capricciók. A helyet és történetiségét, úgy tűnik, szövegben és vizuálisan is, elsősorban az épített és természeti környezet szépségeiben lehet megragadni. De fontos, több alkotásban is visszatérő jelkép Gizella királyné és a királyi pár is. A tárgyi környezet mellett a kultusz az egyik legfontosabb alakítója a hely szellemének.

A veszprémi vár az alkotók különböző látásmódját tükrözve, igen változatosan jelenik meg. Sziluettként – Kulcsár Ágnes képein –, mesészerű, a házak szögletességét csupa kerekded dekorációval lágyító, napszínbe öltözött városként Tungli Zsuzsa mívés miniatúrjein. Képei csak aprólékos kidolgozottságukban mutatnak rokonságot Zongor Gábor fanyar humorral körített, meghökkentő kontextusba helyezett épületeivel. Dobozházaiban ugyanakkor, amint Farkas István batyut cipelő vándorában és Gizella-szerű női figurájának nyugtalanító alakjában a kulturális örökség tágabb, elvontabb üzenete is megjelenik. Kallai Sándor is az alapmotívumokból merít: a Gizella királynét befoglaló székesegyházi gótikus ablakkal, a rátóti kolostorrommal és a városnak mára szerves részévé vált bakonyi parasztház részletgazdag grafikájával is. Éppúgy idesorolható Fülöp Lajos három megkapó szépségű várostája, mint Jáger István egyetlen épületből, a *Hősök kapuja* történetéből kibontott jelképes elbeszélése is: stilizált építészeti és mitologikus elemek, egymásra csúsztatott textúrák, idősíkok, éteri kék és vér vöröse, tragédiával átszőtt lírai kompozíció. A sok sajátos capriccio mellett nagylátékpet, klasszikus vedutát két alkotó hozott a tárlatra. Veszeli Lajos akvarelljén szinte égben lebeg, éterivé válik a veszprémi vár, míg Boda Balázs párás, ködös, látomászerű alkotással jelentkezett.

Veszprém dombok, völgyek városa, az épített és a természeti környezet egyaránt ihlető forrás. Ott van ez az ihlet a dombhátra kúszó apró házakban és a távolban völgyet átívelő hídban Fülöp Lajosnál, ott van Kulcsár Ágnes *Várhegyében* és *Benedek-hegyében*, de Csontos Katalin két, egyenként 16 képből álló, a részletek sokaságával teljességre törekvő lírai kompozíciójában is. Egyik mozaikján egy emberpár alakja sejlik a tájban. Meglepően kevés egyébként a konkrét emberábrázolás. Horváth Balázs dinamikus, telt, erős színekkel rajzolt pasztelljén egy esernyős alak lépdél sietősen az Óváros tér sarkán, Fekti Vera archaizáló akvarelljén pedig inkább időmeghatározók, mint hús-vér emberek a figurák.

Veszprém női város jellege újabb keletű a mitológiánkban, összefügg a hasonlóan fiatal Gizella-kultusszal. Egyik szép példáját láthatjuk Kulcsár Ágnes *Nyárestí sétájában*. Csupa jelképpel operál: tűztorony, alvó ház, a kép előterében színes vegetáció. Mindezt ezüstfényű folt, sápadt telihold, a nőiség égen ragyogó ősi jelképe teszi élővé.

A város számos legendás alakja közül – Istvánon és Gizellán túl – „*Cholnoki*” kap önálló tablót Fábián Lászlónak köszönhetően. Macskaképeire emlékeztető nézőpontja itt is bizalmas helyzetet teremt a szemlélődő alkotó és a fénybe helyezett távot, teret, időt, hagyományt – immár vele együtt – fürkésző befogadó között.

Az öt Veszprémhez köthető szent közül – István és Gizella mellett – harmadikként Boldog Margitról emlékezik meg a tárlat Kallai Sándor Szent Margitról festett képével. A hely általában, így Veszprém is, mindenekelőtt menedék, a külvilágtól elkerített privát tér, otthon. Fülöp Lajos mindhárom látképén – a veszprémiségen túl – ez az érzés szinte tapinthatóan jelen van. A szelíd hótakaró alatt összebújó, egymást melengető apró házakban, a napfényben úszó harsány zöldekben, nevető égboltban, a cseréppirosban, a székesegyház téveszthetetlen patinázódjében, a városszélre határvonalat rajzoló Völgyhídban.

Az egyéni Veszprém-mitológia szerepéről már szóltam. De vajon hogyan és miért lett az „én” Veszprémemből a „mi” Veszprémünk? Nyilvánvaló, a többes szám egy másik identitást is kifejez. A *Mi Veszprémünk* kiállítás alkotói nemcsak egy városhoz, hanem különleges közösségükhöz, a Veszprémi Művész Céhhez való kötődésükről is vallanak. A Céh idén 30 éves. Első kiállításuk 1989. október elsején nyílt. Az évfordulóra új katalógussal, kiállításokkal készülnek, köztük elsőként a májusban megrendezett Veszprém-tárlattal. Városunkban legközelebb novemberben találkozhatunk egy nagykiállításukkal, a Művészetek Házában.

Egy régi adósságunk jut eszembe, a Veszprém Városi Képtár megalapítása.

Bízom benne, hogy a Veszprémhez kötődő, régi és kortárs művészek alkotásaiból, közöttük számos Veszprém-ábrázolásból, mindabból a sok-sok értékből, ami máris a birtokunkban van, ami a Művészetek Házában és a múzeum képzőművészeti gyűjteményében, városi intézményekben felhalmozódott, egyszer csak megszületik egy külön egységként kezelhető, önmagá jogán létező gyűjtemény, amelyet majd hívhatunk akár Városi Képtárnak is.

Perlaki Claudia

Három éve, 2016-ban volt a legutóbbi és az eddig talán legemlékeztetesebb Veszprémi Tavasz Tárlat, amelynek megrendezésekor a Művészetek Háza ideiglenesen megkapta az egykori piarista gimnázium épületét. Idén tehát eljött az ideje annak, hogy a veszprémi vár kiállítóhelyei újra megnyissák ajtóikat a megyében élő, illetve a megyéhez kötődő alkotóművészek előtt, és helyet adjanak közös kiállításuknak.

Tavaszi T

Veszprémi Tavasz Tárlat 2019. Művészetek Háza Veszprém.
A tárlat helyszínei: Csikász Galéria, Várgaléria, Magtár,
2019. május 11.–június 29.

Ez a megyei kollektív kiállítás a válogatás kritériumainak tágasságával lehetővé teszi, hogy igen sok és különböző mű kerüljön egy kiállítóterbe. Van, aki bemutatkozik, és van, aki megmutatkozik – java részük három évvel ezelőtt már szerepelt –, ismerős hangokkal vagy, némelyek esetében, éppenhogy gyökeresen új szemléletmóddal találkozhatunk.

Érdeemes megvizsgálni, hol is van a kiállítás-konceptió tágasságának a határa, mert ez alapvetően határozza meg egy kiállítás esztétikai minőségét. Hűvös kritikával azt mondhatjuk, tematikus irányelv nélkül egy kiállítás olyan, mint a szégyellős alkotók be nem árazott kirakodóvárosa. A Veszprémi Tavasz Tárlat azonban kevéske megszabásával mégiscsak identitást ad az eklektikus műtárgyhalmozatnak, ugyanis a regionalitás elve és a kiállítók tekintélyes száma megváltoztatja a kiállítás halmazállapotát. Rendezi és sűríti, a kritikus tömegig préseli, hogy aztán megváltozzon a minőség: súlya és ereje lesz. Sőt, militáris jegyeket vesz fel, mert az ilyesféle bemutatkozás úgy is nevezhetjük, hogy: seregszemle.

A görög eposz műfaji kelléke az enumeráció, azaz seregszemle, vagyis a küzdő

felek haderejének felvonultatása és részletes bemutatása. És csakugyan vannak analógiák a katonaság és a kollektív kiállítás fogalmai között, elvégre a pályázatot az elkötelezett alkotó mint behívót értelmezi, aztán pedig ott a zsűri, vagyis az alkalmassági vizsgálat. Ahogy a felsorakozott sereget, a kiállításon bemutatkozó alkotókat is megközelíthetjük az egyes emberek felől, azaz, hogy ki milyen technikával, stílussal, képzettséggel és produktummal képviselti magát a kiállításon. Azonban mivel egy ilyen típusú kiállítás voltaképpen egy regionális mustra, és nem hirdetnek győztest, tehát mellérendelő helyzetben vannak az alkotók, a sereg egésze válik fontossá. Egy olyan egység jön létre, amelyben minden résztvevő hozzáadja a magáét a közőshöz, és így a had egésze – számossága és a harcnevek változatossága – jelenti az erejét. Azaz jelen esetben a Veszprémi Tavasz Tárlat 121 alkotójának összesen vagy 160 műtárgya demonstrálja Veszprém megye művészeti ütőerejét.

A kollektív tárlat minőségileg és a médiumokat tekintve rendkívül széles spektrumot fed le. Egy fedél alá kerülnek a képző-, ipar- és fotóművészek, valamint

a hivatásos, professzionális művészek, a félprofik és a tehetséges amatőrök. Így aztán a médiumok, a stílusok, a gondolati dimenziók sokfélesége miatt a 121 alkotó közül kritikára vagy méltatásra kiemelni egyeseket nem volna tisztességes. Van itt azonban valami, ami talán mindenkiben közös: az alkotás belső motivációja.

Mint az az emberiség írásos történelmének hosszú évezredei óta – számtalan költemény, bölcsélet és obskúrus spirituális mű tanúsága szerint – köztudott, a szerelem és az alkotás (meg még egész sok dolog, például a háború is) közös forrásból fakad. Ki-ki értelmezze ezt a magának kedves olvasat felől, én magam épp a napokban találkoztam újra azzal a bájosan puritán evolucionista elképzeléssel, miszerint a művészet – amint bizonyos állatoknál a násztánc – a természetes kiválasztódás biológiai arzenáljának egyik harci eszköze. Pontosabban arról lenne szó, hogy példának okáért egy jól rajzoló fajtársunk alkotásával a farktollait legyezőszerűen szétterítő pávához hasonlatosan mintegy elvarázsolja, elköteleződésre ingerli a másik nem képviselőit. Mint mindenben, ebben is találhatunk valamicske igazságot. Elvégre bizonyított tény, hogy a *Stairway to Heaven* eléneklése vagy egy korrekt gitárszóló előadása (sőt, bizonyos esetekben bőven elég lehet egy gitártok jelenléte is) totális győzelmet arat az ellenkező nem természetes gyanakvása felett. Azt azonban aligha gondolhatnánk egy pillanatig is komolyan, hogy például

Dietrich Buxtehude a *Membra Jesu Nostrival* párkapcsolati kilátásait szerette volna javítani – nem, alapjaiban más volt a motivációja. Hasonlóképpen bizarrnak tűnne az a gondolat, hogy a Veszprémi Tavaszi Tárlat 121 kiállítója biológiai determinált-ságát beteljesítve farktollakat billeget.

A konyhapszichológia egyik szerelemről szóló, többé-kevésbé közismert tézise úgy szól, hogy a szerelem átlagosan három évig tart. Három év – véletlen volna? Hisz épp háromévente rendezik meg a tavaszi tárlatot, pont egy átlagos szerelemre való időt adva a művészeknek két megyei mustra között ahhoz, hogy egy megújulásnyi idő után teljesen különböző lényegű alkotással jelentkezzenek.

Azt hiszem, hogy akármilyen legyen az alkotói hitvallás címerére festve: üresség vagy túlcordultság, érzelmi izgatottság vagy józan tudományosság, belső izzás vagy hideg, koncentrált fegyelem, mindez az alkotómunkát végső soron legmagasabb szintű önodaadássá, devócióvá sűríti. Ez pedig egészen közel áll ahhoz az emelkedett állapothoz, amit szerelemnek hívunk. A tárgy nélküli szerelem gyümölcse – a műalkotás – pedig szent áldozat. Mennyivel hihetőbb ez az olvasat, ha arra gondolunk, hogy 121 ember vállalta, hogy megmutat magából valamit, vállalva azt, hogy talán be sem választják, vagy egy félreeső zugot kap rengeteg másik ember hasonlóan személyes gesztusának kaval-kádjában.

Kovács Alex

Ki látja?

Nagy Sándor 150 – 1869–2019 – „Egészséget szigete” vándorkiállítás. Laczkó Dezső Múzeum, 2019. május 9-31.

„És bármi legyen is még sorsom és élményem – vándorlás léssen benne és hegymászás: végezetre az embernek nincs egyéb élménye, mint maga-maga” – gondolta egyszer Nagy Sándor, aki mintha az általa szeretett Hokuszaikhoz hasonlóan nem élete hegyére akart volna feljutni, hogy a csúcson szétnézve belátóan leballagjon, inkább csak mindig tovább gyalogolt barátaival, családjával, munkatársaival, mestereivel és tanítványaival vagy egyedül.

Élete, mint a tengeren úszó sziget, kívülről nézve talán egy körberajzolható, vándorló zárvány, belülről – úgy tűnik – végtelenek felé mozgó, nyitott tér. Művészi (festői, grafikus, iparművészi) életművén, személyén sok a címke: „magyar preraphaelita”, „tolsztojánus”, „a nemzeti identitás elkötelezett keresője”, „békeszerető anarchista”, „antikapitalista, egyenlőségpárti, idealista töprengő”, „a korai reformpedagógia egyik első képviselője”, „nudista természetimádó”, „a magyaros szecesszió alkotója”, „ex librisek mestere”, „szimbolikusan historizáló”, „gyógyíthatatlan idealista” – a teljesség igénye nélkül. Számomra a vele kapcsolatos kulcsfogalmak egyike a „jelenlét”.

Bárhon lakott, megpróbálta megteremteni a környezetet, amelyben lélegezni, alkotni lehet, a tereket, a bútorokat, a

kertet, a ruhát, a tevékenységek ritmusát, s ez túlment a századforduló szecessziós összművészeti kísérletén, a tolsztojánus mintakövetésen, miközben Nagy Sándor ezeket a világokat is – ahogy a teozófia, a sport, a rózsakeresztesek, az antik görög művelődés, a kortárs költészet és filozófia, a magyar népművészet világát is – „beleszántotta” saját és családja életébe. Világszemlélete az időben nem volt homogén módon egységes, inkább mindig kereső, így élete olyanná vált, mint egy természetesen növekedő, de tudatosan alakított, kerítés nélküli kert a legkülönbözőbb növényekkel, társulásokkal, fő- és mellékutakkal, sűrűvel és tisztással, váratlan magasságokkal. És persze emberekkel. Vállalása volt (öt idézve): „Teremtsünk meg egy egész organizmust.”

A Nagy Sándor születésének 150. évfordulójához kötődő szimbolikus emlékvévben a Körösfői Kriesch György kurátor támogatásával létrehozott vándorkiállítás Veszprémbe is elérkezett. Korábban nagyobb szabású, akkor revelációként ható emlékkiállítás Gellér Katalin és Gopcsa Katalin rendezett városunkban 1980-ban a Bakonyi Múzeumban. Nagy Sándor műveinek válogatása Veszprémben itthon van, hiszen a művész megyénkben, Németbányán született (egy adat szerint nem 1869-ben, hanem egy évvel korábban), és több évig élt Veszprémben tevékenyen, mozgékonyan, rejtélyesen. Fiatalságának két meghatározó korszaka között telepedett itt le: a korábbi világából őt kikölkentő, óriási csalódást okozó („...Ez lett sorsom tragédiája... ami itt megcsapott, a rothadó lélek erkölcsi bűze volt... mütör-

ténelmi zűrzavar...”), majd a ’20-as évek elején tollrajz sorozatában átértékelt párizsi hét év és a megtalált élettér, a fiatal, baráti energiákkal teli gödöllői művésztelep termékeny „kis köztársaságának”, ösztönzői közösségének korszaka között. Veszprémben alapított családot, innen járt a hazai és külföldi kiállításokra, ide jöttek őt látogatni barátai, szellemi rokonai Körösfői-Kriesch Aladártól Schmidt Jenő Henrikig sokan, innen segítette a gödöllői előkészületeket, itt születtek életművének talán legintimebb – a vándorkiállításon is látható – alkotásai (*Ave Myriam, A mi kertünk, Szent várakozás, Tűzhely*).

Az események együttállása nem mondható szerencsésnek: a kiemelt fontosságú emlékezés méltó teret kívánna, ám a Laczkó Dezső Múzeumot éppen felújítják, s úgy vélem, a már elkészült, friss Látványkönyvtár – bár megtisztelő s az adott körülmények között lehet, hogy a legoptimálisabb, de – struktúráját, tárgyi elemeit tekintve nem egy ilyen természetű kiállítás megrendezésére alkalmas hely. A rengeteg keret (polcok, ablakok), a tárolók magassága megnyomja a kiállított műveket, az üvegek tükröződései zavarossá teszik a látványt, és az sem ideális, ha egy mozdítha-

tatlan nagy tárgy, bútordarab, eszköz nem engedi a látogatót egy kép közelébe. Biztos, hogy mindez legalább annyira rosszul eső azoknak, akik egy ilyen megoldással kényszerből kompromisszumot kötöttek, mint azoknak, akik vendégként nézik az alkotásokat.

Nagyon jó, hogy belépve Körösfői-Kriesch Aladár – a talán legjobb barát és alkotótárs – krétarajza, a mosolyos Nagy Sándor portréja fogad. Nem lehetett egyszerű ezt az anyagot elrendezni, mert a művek minőségüket, technikájukat/műfajukat, ábrázolásmódjukat, tematikájukat tekintve is változatosak, a legkülönbözőbb korszakokból valók. Korai illusztratív vázlatok, motívumkísérletek, tervek éppúgy láthatók, mint kiérlelt képek, figurális díszítésű párnák vagy egy üvegmozaik. Historizáló, statikus ábrázolás (*Attila hazatérése a vadászatról*), szecessziós misztikus metamorfózis (*A lepke*), drámai, dekoratív stilizált balladatriptichonok (a Marosvásárhelyi Kultúrpalota üvegablakainak tervei), egyeseket talán átszellemített, természetes aktaival zavarba hozó allegória (*Ráth György emlékére*), önarckép és zászlóterv kerülnek egymás mellé. Patetikus, idealizált, szimbolikus zsáner (*Az új Jordánnál*)

néz szembe csikorgó vázlattal (*Héraklész és a halál*), lírai, finom nőarcok Bosch-t idéző átmenetbestiákkal. A művészlét mélylélektani – minimum – ambivalenciája is megjelenik: „...a múltakon, a rothadásnak indult eszméken könyörtelenül végig szántó” alkotó allegorikus ábrázolása (*A zseni*) az egyik falon, az önéletrajzi motívumokkal dolgozó, hibrid lényekkel, szörnyekkel, csodákkal zsúfolt, szürreális, kozmikus világ közepén épp egy iszonyatos lény szemét teremtő művész képe (*A mester műhelyében*) a másikon.

Ha valaki nem jutott el a kiállításra, megtehet valami mást. A mindennapos rutinközlekedés, a hétköznapok forgása nem kedvez egyformán mindennek, hogy lássuk, itt van körülöttünk. A Petőfi Színház színes üvegablakát talán megnézik azok, akik az előadásokra elmennek. De ki ismeri, ki látta már Nagy Sándor Veszprémnek adott másik alkotását, a csodaszarvas regéjét feldolgozó gyönyörű, archaikus érzetű sgrafittót a színház homlokzatán?

Vonderviszné Kapor Ágnes

Az idézetek Gellér Katalin *Mester, hol lakol?* című monográfiájából valók – Balassi kiadó, 2003.

Nagy Sándor és Kriesch Laura

Kapcsolatok

Nagy Sándor 150 – 1869–2019 – „Egészséget szigete” vándorkiállítás. Laczkó Dezső Múzeum, 2019. május 9-31.

A magyar szecesszióra irányuló figyelmet az 1970-es évektől furcsa kettősség jellemezte. Egyfelől, mintegy a felzárkóztatás igényével, ámde mégsem csak nyugat-, hanem közép-európai kontextusba illesztve vizsgálták a sajátos, autonóm világot teremtő, az ösztönművészet és az életreform jegyében gondolkodó alkotókat. Másfelől, felülbírálván a korábban megfogalmazott előítéleteket és averziókat, amelyeket ma sem lehet csupán értetlenségnek tartani, érveltek a mozgalom korszakos jelentősége mellett.

Mára kiállítások, szak- és ismeretterjesztő művek valóban könyvtárnyi dokumentuma jelent meg, az utóbbi két évtizedben jelentősen átrajzolódott a korábban Nyugat-Európát kizárólagosan feltüntetett művészeti térkép, amelyre felkerült egy 1900 körül mindössze 14 ezres lakosú volt püspöki mezőváros, Veszprém is.

A térkép átrajzolását valójában már a szecesszió korában megkezdtek a nemzeti művészet ígézetében alkotó művészek, akik között különleges hely illeti meg a magyar szecesszió egyedülálló műhelyét, az 1901-től datálható gödöllői művésztelepet alapító Körösfői-Kriesch Aladárt és Nagy Sándort. A modernizálódó Veszprém sokat köszönhet Gödöllőnek, de igaz a reláció fordítva is, Nagy Sándor ugyanis 1907-ig veszprémi lakos, s munkássága már ekkor jelentékeny volt, portré megbízásairól beszámoltak a helyi lapok is, s itteni korszakában készültek például a Koronghi Lippich Elek verseihez készült grafikái.

A légvonalban mért távolságok ellenére intenzív személyes kapcsolatokkal magyarázható, hogy Medgyaszay István, a gödöllői műteremházak (1904–1906) tervezője, pár évvel később a veszprémi színház tervezője lehetett (1906–1908), vagy hogy a Gödöllőn alkotó Mihály Rezső testvére, Mihály Lili is grafikát közölt az 1910-ben megjelent *Modern Dunántúl* című folyóiratban, az Ady-Babits-Kosztolányi-Móricz-Osvát-féle *Nyugat* irodalmi

modernizmusának e regionális, de nem kevésbé progresszív, veszprémi hajtásában, amelynek ornamentális címlapgrafikáját Nagy Sándor készítette. A „kapcsolat” – amelynek szálai a gödöllőieken keresztül Párizsig, Londonig és Finnországig is értek – tehát megvolt, s a 2019 májusában, a virágokkal együtt nyíló kiállítással újabb, igaz, már csak százötven év távlatából reflektáló motívummal gyarapodik.

Hat évvel ezelőtt Körösfői-Kriesch születésének 150. évfordulója alkalmából kiállítás, konferencia, előadás-sorozat valósult meg, s a Gödöllői Városi Múzeum kiadásában megjelent a művész életmű-katalógusa is, amely dacára annak, hogy kiemelkedő teljesítmény az utóbbi évek szecessziókutatásában, alig keltett visszhangot. A 2019. év – Kriesch György kezdeményezésére – Nagy Sándor-élmékvé, s gazdag program-sorozat várható, remélhetőleg távolabb ható visszhanggal. Ennek jegyében ad otthont a Laczkó Dezső Múzeum felújított Látványkönyvtára a többségében magántulajdonban lévő műveket bemutató kiállításnak. A tárlat rendezője az emlékévé kezdeményezője, s a zömében magántulajdonban őrzött művek már bemutatkoztak Nagykovácsiban, Veszprémből pedig Marosvásárhelyre, majd onnan Sárvárra utaznak tovább. A kiállítás a rajzra, a grafikai értékekre fókuszál, hiszen a kéz vezette vonal az alkotótevékenység alapja, ami Székely Bertalan tanítványainál nem is igényel külön magyarázatot.

Egy színházi előcsarnok talán kevésbé lett volna alkalmas a kiállítás számára. Medgyaszay is más célra tervezte a veszprémit, eredetileg az épület előtti kert belterti folytatása volt, a kinti és a benti folyt össze benne a felvonások közötti pihenést szolgálva. A művek mégis otthon lehetnének akár ott is, hiszen a Petőfi Színház rekonstrukció előtt álló épületének tervei – és az épületen Nagy Sándor hatalmas falképe, *A csodaszarvas (Hunor és Magor)*, valamint a lépcsőházat díszítő üvegfestménye, *A népművészet varázsa* – pontosan abból a közegeből kerültek ki, amely Körösfői-Kriesch Aladár körül élt és mozgott. A mozgást pedig nemcsak konkrétan kell érteni (Nagy Sándor költözését Veszprémből Gödöllőre), hanem szellemi értelemben is. Körösfői rendkívül karizmatikus alkotó volt, hiszen még azokra is maradandó hatást tett, akik őt személyesen alig ismerhették, mint arról a Körösfői halálakör öt éves Remsey Ágnes *Nagyobb mozdulat* című szövegfolyama (1992) tanúskodik.

A spirituális gondolkodás új térbeli távlatokat nyitott meg, amelyben nemzeti és egyetemes, hagyomány és modernitás, lélek és test, művészet és élet találkozott egymással. Nagy Sándor remek, szimbolista rajzai, vitrázsokhoz készült vázlatai ennek a szemléletnek a jegyében várják a látogatókat.

Brunner Attila

Eltűnt az idő az Expresszóban

Esti Kornél-koncert.
Hangvilla, Expresszó,
2019. április 26.

Jórészt érettségi előtt álló diáksereg lepte el az Expresszó bejáratát, hogy néhány nappal a nagy megmérettetés előtt tombolhasanak egyet kedvenc együttesükkel, élőben is meghallgatva az Esti Kornél új lemezét, az *Eltűnt időt*.

Én személy szerint az együttes őszí, budapesti lemezbemutatóján is részt vettem, így tisztában voltam azzal, hogy nehezen lehet az említett koncertet felülmúlni. De azt hiszem, elmondhatom, sikerült. Hogy a város adottságai, hangulata vagy az együttes egyértelműen felfelé ívelő pályája tehet-e róla – vagy mindkettő –, azt minden résztvevő eldöntheti, mindenesetre az első dal után rájöttem – hogy egy elcsépelet dalszöveggel fejezzem ki –: „van valami a levegőben”. Valami személyesség, valamiféle közelség, egyfajta összekacsintás, ami Pesten nem volt, nem lehetett. Törtetlennek és tévedhetetlennek láttam a csapat összes tagját, arról nem is beszélve, hogy kisugárzásuk, egyediségük, stílusuk már eleve megnyerő. Ez persze önmagában nem lenne elég.

Az énekessel – Bodor Áronnal – éppen egy évvel ezelőtt volt szerencsém interjút készíteni, amikor a már meglevő rutinjukról is beszélt, noha akkor még fogalmuk sem volt arról, hogy egy évvel később az A38 Hajón három napra is „kiköthetnek”.

Áron pályája elején színpadi mozgásáról is panaszkodott, most már egészen biztosan mozog és létezik a „fényben”, szinte ösztönösen szolgálva ki közönségét: a Boldogság, te kurva című dal közben lejött a színpadról, és a rajongók közelségében énekelt, már amikor a sikító gimisek nem nyomták el hangját a „meglepettségtől” – ez mondjuk okozott egy kis zúrnavart. Annak viszont külön örültem, hogy a remek hangosításnak köszönhetően gyönyörűen lehetett hallani Lázár Domonkos tercelését Áron kifogásolhatatlan hangja mellett.

Új lemezükről számos nyilatkozatukban használták a következő kifejezést: „keserű valóság”. Általánosságokba burkolózva képesek megérinteni az embert, a szó pozitív értelmében tehát. Vagyis a szövegek nyújtanak ugyan egyfajta kapaszkodót, mégis nagyon erősen működhet a szabad értelmezés, így a hallgató közönség azt érezheti: „jé, ez pont rólam szól”. Mindeközben érezhető, hogy – elhatárolódva a közéletre történő reflektálástól – erősen megjelenik az ő életüket, hétköznapiikat befolyásoló kis világuk, amit azért nem a felhőtlen optimizmus jellem.

Az együttes nyilatkozataiból már megtudtam, hogy miért nem akarnak a rózsaszín boldogságról írni. Amellett, hogy az együttes rajongója vagyok, kérdésként merült fel bennem: meddig „kell” még elárasztani bús, borongós hangnemm a magyar koncerthelyeket?

Mindenesetre, aki eljött, az egy este erejéig biztosan elfelejtette azt a híres meghatározó, nyomasztó kis dolgot. Az időt.

Szabó Eszter

Charlie és Tibusz

A Tátrai Band koncertje.
Hangvilla,
2019. április 24.

Várható volt a telt ház, a siker a Tátrai Band koncertjén. A zenekar éppen 30 éves évfordulóját ünnepli a közeljövőben. Zenekarok, előadók jönnek-mennek, és csakis az képes fennmaradni ilyen hosszú ideig, amelyik, aki minőséggel, mandanivalóval, szeretettel, igazi profizmussal szolgálja rajongótáborát. Reméljük, még hosszú ideig teszik ezt.

Egy közvetlen élménnyel kezdem. 1983-84-ben norvégiai barangolásaim, zenéléseim során vagy 800 kilométert utaztam, hogy meghallgassam a Pannonia Express zenekart. Sarpsborgban értem el őket, ahol egy-két éjszakát átbeszélgettünk zenéről, sikerről, zenészlétről. Annak az együttesnek Horváth Károly, azaz Charlie volt a frontembere, és ott is Csiszár Péter volt a szaxofonos. Az a csapat is nagyon jó volt. És ez is az.

Három szempontot választottam ki az értékelésemhez: a zenekar és zenészei, a dalok és a koncert felépítése, végül a hangzás. A zenekar tagjai Charlie (ének), Tátrai Tibor, Tibusz (gitár), Pálvölgyi Géza (billentyűs hangszerek); ő egyben a zenekar komponistája), Csiszár Péter (szaxofon, billentyűs hangszerek), Solti János (dob), Glaser Péter (basszusgitár), Horváth Kornél (ütősök), Czerovszky Henriett (vokál), Tisza Bea (vokál). A magyar rock, blues, jazzrock kiemelkedő alakjaiból áll össze tehát a csapat. Charlie jellegzetes hangja, gesztusai, muzikalitása mára etalon a rock, blues, fúziós rock műfajában. Tátrai Tibor számos formációt megjáró gitárhangzásai érzelemmel, erővel szólnak. A rock-, bluesgitározás minden csínját-bínját ismerő, tiszta technikájú szólok szólnak a Marshall erősítőkből. Pálvölgyi Géza zongora- és szintetizátorjátéka tökéletesen beépül a kíséretbe, szólói néha túlmutatnak a rock határain. Csiszár Péter szaxofonrögtönzései a jazzt súrolják, Tátraival közös felelgetős improvizációjuk robbantja a termet. Solti János tökéletes, atomórát lehet pontosságához igazítani. „All round” (univerzális) dobos – érezni –, minden műfajban otthon van, szerénysége mély tudást, dinamikát, átérzést rejt. Egyszerűen szeretem, ahogy ez az ember a rock alapülkítését számtalan finomsággal fűszerezi. Glaser Péter jazzbögős, de mérhetetlen alázattal játszik, egy

hanggal sem többet, mint amennyi ide kell. Igazi profi szemlélet! Horváth Kornél nemzetközi hírű, számos műfajt megjáró percussionistakos. Élvezet nézni, ahogy benne él a zenében. A vokalista hölgyek is jók, hangjuk Charlie mély, rekedtes tónusát pontosan a kellő mértékben elenpontozzák.

És akkor a dalok, a tematika. Jól felépített, változatos a koncert. A lírai indítás után egyre fokozódó hevülettel és (sajnos, de erről később) hangerővel épül az est, hogy aztán a két nagyon ismert ráadásdal a Hangvilla közönségét felállva készítse tapsra. Harminc év tapasztalata, koncertrutinja tükröződik a számok sorrendjének megválasztásában. A nehezebb, igényesebb zenei frázisok után mindig jön valami feloldás, az átlagfűl számára valami könnyebben befogadható, és persze ott van Tátrai Tibor gitárja és Csiszár Péter szaxofonja. Nincs olyan szám, amelyben ne kapnának szóló vagy improvizáció szerepet, és az egyszerűen súlyos rockharmóniákat és -hangzást megszakítja, finomítja a két hangszeres változatos, széles érzelmi skálán mozgó rögtönzése. Charlie karizmatikus személyisége és éneke, Tátrai Tibor szenvedélye pedig húzza, vonja a hallgatóságot az eksztázisig. Jó ez a koncert, rock-, blues-, rhythm & blues-, itt-ott funky- és egyéb fúziós elemekkel. De van egy bökkenő, és ezt nem tudom elhallgatni. Először is a fájdalomküszöb felcsavart hangerő a megszólalásban. Még akkor is, ha a rock egyik lényege a hangerő. Talán el is fogadnám ezt a hangnyomást, ha a zenészek mindegyike megfelelően hallható lenne. Ez csak a hangverseny második felétől mondható el, az első félben – érzem a hangmérnök próbálkozó korrekcióit –, egyszerűen leüvölt mindent a gitár, az éneket alig hallok, a szöveget egyáltalán nem értem, és a dob is kevés. Pedig nem akárcsak áll a keverőpult mögött, maga Dorozsmai Péter producer, zenész, hangmérnök, akinek profizmus tényleg nem vonható kétségbe. Nem tudom, mi történhetett, talán kevés volt az idő a beállásra. Mindenesetre igazán jó hangzást az utolsó két ráadásdalban hallani. Kár, mert érett a produkció, a műfajon belül a dalok változó kvalitással jók, az énekes és a hangszeresek tudása megkérdőjelezhetetlen, az előadás jól megkomponált, a hangulat emelkedett.

Horváth Charlie és Tátrai Tibor személyisége, a csapat teljesítménye megragadta a Hangvilla sok korosztályból verbuválódott közönségét, bizonyítva, hogy az igényes rockzene, így a Tátrai Band muzsikája is, mára generációktól függetlenül elfogadottá vált, beépült zenei kultúránkba.

Kovács Attila

Jó neki

Zorán.
Hangvilla, 2019. május 15.

Május 15-én, este hét órakor Veszprémbe érkezett a 2019-es Zorán-turné. A koncertet, amelynek a *Ti kértétek* címet adták, a Hangvillában, pótszékes ház előtt rendezték.

Míg az előadás első, testmeleg kellemességgel csordogáló óráját hallgatom,

van módomból bőven a gondolkodásra. Főleg azon jár az eszem, hogy mennyire garantált sikerbiztosítással kitalált este ez. A közönség nagyrészt negyven plusz, bár vannak jóval fiatalabbak is, nem nagyon sokan, inkább csak színezékek az ősz és festett hajak sokadalmában. Ez a közönség Zoráné. Mindenestől. Évtizedek óta veletart, ismeri, elfogadta már akkor, amikor a nézőtéri ifjúság még nem is élt. Ez a közönség örülni jött, ünnepelni, szeretni ezt az embert, aki már rég kiérdemelte a szeretetét. Zorán pedig pontosan azt hozza, amit a koncert címe sugall: válogatást kívánatra, a top húsz-huszonöt dalt, nagy részüket ez a közönség az elejétől a végéig vele tudná énekelni.

Én meg, míg kellemes testmeleggel csordogál az óra, azon tűnődöm, miért nem jön létre mégsem a hatás. Hogy van, hogy nem szikrázik át, holott adó és vevő egyaránt készen állni látszik. Tetszenek, persze, a dalok, van taps, egy árnyalattal több, mint illedelmes, mégis, ahogyan elnézek a tényleg végsőkig zsúfolt nézőtér fölött, arra gondolok, hogy ha nem lát-nám a színpadot, hanem csak a nézőtér derengő sokaságát, azt hinném, Molnár Ferenc decensen kellemes vígjátékát nézik itt éppen. Testes, bársonyos jó érzés ömlik szét a publikumon, de a csoda, a pillanat, ami egyszer csak felragyog, megdelejez, felgyújtja a szíveket, ez a pillanat nem jön el.

Pedig még ez a negyven pluszos közönség is készen állna rá, várja is. Amikor egy ponton a zenekar levonul, és nem marad a színpadon más, csak Zorán és a billentyűs énekhangjával kiegészült vokál, amikor ez az a cappella formáció gyönyörűen, a hangszereket is finoman imitálva elénekli a Romantikát... Akkor tör ki először a nézőtérre a hujjogás, akkor keveredik a tapsba az a meghatározhatatlan árnyalat, ami több, mint taps.

Pedig a dalok szépek. Finom, mediterrán elégikusság csillog dallamon, szövegen, ami csodásan illik ahhoz a nosztalgikus légkörhöz, amit egy ilyen koncertről egyszerűen lehetetlen kirekeszteni. Amikor – rögtön az első blokkban – megszólal a Hómadár, szinte hallani, ahogyan megpendülnek a volt ifjúság húrjai a megviselt szívekben. És szép és tiszta is minden, a zenészek, a gitár, a két billentyű, a szintetizátor mellett a szaxofonon is primán eligazodó alkalmi vokalista, a három lány, akik, ha kell, fényes, ha kell, bársony vokáljukkal igazán szépen szövik körül Zorán felsőbb régiókban már botladozó hangját... Rendben van, minden rendben van, csak ez a garanciákkal végletekig „lepapírozott”, szuperbiztonsági kúr nem terem csodát. Decens, polgári tapsokat terem.

Itt meg kell állnom: decens. Polgári. Azt mondhatom, hogy tüzesebb előadót láttam már – még az ő korosztályából is – veszprémi színpadon, de ilyen finoman kulturáltat, intelligenset csak alig. A tartózkodó jelenlétnek ez a tökéletessége legfőképpen abban nyilvánul meg, amit nem csinál. Például nem birkáztatja – hogy fiam pompás szavát használjam –

a közönséget. Nem provokál tapsot, nem kényszeríti ki közös éneklést, itt-ott kéri, felajánlja, de nem erőszakol ki zenén inneni módszerekkel olyan hatást, amit a zenével nem tud kiváltani. Aztán, bár a dalokat kíséri átvezetés, egy-egy történet, nem beszél agyon, nem poénkodik, nem erőltet politikai áthallásokat. Pedig egészen döbbenetes, hogy negyvenéves dalok milyen finoman átbeszélnek a máig, mint például a Ne várd a májust, amit Bródy János írt, és amiből könyörtelen Kádár-kori kezek egy versszakot kivágattak hajdan. A dal átbeszél, de Zorán nem, vagy ha igen, hát a dal által.

És nem. Nem öltözik rockernek, punknak, „régibeszélnék”, ahogy a szövegeivel, úgy a külsejével sem bohóckodik: farmer, fekete ing és egy sugárzóan intelligens tekintet. Ennyi elég. És nem „tekeri fel a volumét”, tudja, hogy ez a nagyrészt negyven pluszos közönség nem azért jött ide, hogy beszakítsák a dobhártyáját. És nem szórja tele a színpadot csilivili fényekkel, pirotechnikával, lézershow-val. Tudja, hogy elég a zene, tudja, hogy ha a zene nem elég, akkor úgysem segít semmi, de tudja – ezer meg ezer mennyi koncert után, hát persze –, hogy elég lesz a zene.

És elég is. Az utolsó fél órára a közönség átmelegszik, már van ujjongás, a Kell ott fenn egy ország már igazi könnyeket terem, és van vastaps, és van füttyögés, és a tökéletes érzékkel kiválasztott ráadást már olyan vokállal kíséri a publikum, amit veszprémiektől el is várhatunk.

A koncert első száma az Addig jó nekem. „Amíg kicsivel több vagyok, mint tegnap voltam, / Amíg az arcom ugyanaz, mit tegnap hordtam, / Amíg a szívem ugyanúgy ingyen dobban, addig jó nekem.” Nézem ezt a 77 éves férfit, nézem, ahogy ül egy nagyon közönséges széken a gitárjával, énekeket mond finoman, bölcsen, fürdik az ötszáz ember szeretetében, és még csak nem is ez a legnagyobb dolog. Hanem az, hogy azok sem utálják, akik nem jöttek el. Könnyű portéka a fanok rajongása, a fanok rajongása tizzel osztható, de az mekkora dolog, hogy az sem utálja, aki nem szereti. Szóval, az ördögbe minden fanyalgással! Igaza van.

Jó neki.

Asztalos István

Sodró lendület és virtuozitás másfél órában

Rieger Rhodes Quartet.
Pannon Egyetem,
2019. április 9.

Rieger Attila zenekara méltó módon eleveníti fel a múlt század 50-es, 60-as éveinek bebop és hard bop jazz-zenei világát. Műsoruk gerincét az akkori jazzmuzsika sajnos csak rövid időt megélt, de an-

nál nagyobb sikerű gitárvirtuózának, Wes Montgomerynek szerzeményei alkotják olyan minőségű feldolgozásban, ami méltán emeli a fiatal muzsikusokból álló kvartettet a legizgalmasabbban játszó jazz-zenekarok közé. Hangszeres tudásuk és végtelenül könnyed hangvételű játékuk úgy szárnyalt végig a koncerten, hogy a másfél órás előadásban egy pillanatra sem lankadhatott el a figyelem.

A bebop összetettsége, zenei töredezettsége és gyorsasága nem feltétlenül teszi könnyen befogadhatóvá ezt a muzsikát, ezért is érdemel külön elismerést a műsorválasztás, a koncert felépítése és hossza, ami tökéletesen kerekké tette a produkciót. A *Says You* könnyed játékosságát és a *Full House* latinus lüktetését követően egy Horace Silver-feldolgozással folytatták a koncertet. Ezután jött egy könnyedebb, szvinges darab a kezdetekből, amikor még a Montgomery fivérek együtt játszottak, a *Bock to Bock*, majd egy igazi pörgős bop, a *Jingles*. A soron következő *Leila* egy kisé lassabb szving a hallójáratok pihentetése kedvéért, majd egy nemrég előkerült Montgomery-szám, a *Diablo's Dance* hangzott el. A koncert végére került az *S. O. S.*, végül a vastaps jutalmaként egy Clifford Brown-blues.

A Rieger Attila (gitár) által vezetett zenekar (Rozsnyói Péter – Rhodes zongora, Oláh Zoltán – bőgő, Csízi László – dob) különlegessége – azon túl, hogy e századi lendületességgel játszanak közel 70 éves szerzeményeket – abban rejlik, hogy az akkori kor megszokott szólisztikus hangszereit, a szaxofont és a trombitát felcserélték a főleg a 70-es évekre jellemző Fender Rhodes zongorával, amelynek igen jellegzetes hangja tökéletesen kiegészíti a jazzgitár hasonlóan mély tónusú, meleg hangját, így a dalokra jellemző kétszólamú dallamvezetések és az együtt megszólaló harmóniak különlegesen teltté teszik a dalok hangzását.

Nyakas Krisztián

A neon meg a Ramones

Európa Kiadó-koncert.
Hangvilla, Expresszó,
2019. május 17.

Vannak dolgok, amik kimaradtak nekem. Ilyen a Star Wars meg az Európa Kiadó is. Sok legenda megvan egyébként. Sziamira például jártam, 16 évesen először a Szigeten láttam, kívülről fújtam a szövegeket anyám nagy öröme. Tudom, mi a CBGB, ismerem a Ramonest, meg Bizottságot is hallgattunk házibulikon, de az EK valahogy nem jött meg nálam.

Ismeretlen ismerősként mentem a koncertre az Expresszóba. Szoktam félni a kultúrházhangulattól ezeknél a zenekarok-

nál (nem a legmegfelelőbb erre a Presszó tere – nagy is, modern is, nehéz megtalálni az underground életérzést), így kerestem is a helyem a zenekarral együtt egy darabig. Ők technikai problémákkal küzdöttek, én meg azzal, hogy bár ma már nem túl sok esetben, de lehet, hogy itt túl fiatalnak érzem magam.. El is ment a fél koncertidő ezzel a keresgéssel mindkét oldalon. Meg kellett szokni, hogy Menyhárt magázódik, annak ellenére is, hogy a közönség bekiabálja, hogy „Tegezzél!” Meg azt is, hogy mosoly nélkül játszik az egész zenekar, hogy a fényhasználat valóban kultúrhasználat, és hogy a Bujdosó elég mérges, hogy egyik gitárral sem boldogul valami kábelprobléma vagy elhangolódás miatt. Nem is nagyon tudom közben élvezni a zenét. Gondolkozom, mi lehet az EK üzenete, mi az a plusz, keresem a szövegekben a valamit, hasonlítgatom Müller Péterhez, A. E. Bizottsághoz, hol a poén, hol az ötlet, hol a bumm. Az egész kicsit sötét nekem, mosolytalan, tényszerű.

Aztán mégis, túl a koncert felén, megérkezik. Először talán Kálmán András billentyűs szólal meg úgy, hogy azt mondom vow, végre elkezdett valaki zenélni, arra gondolok, jó lenne több teret adni ennek a srácnak. Aztán Hegyi Zoli színpadra lép, és hirtelen étellel telik meg a tér. Ramones-pólójában az egész személyét valamilyen jótékony kedvesség, old-school érzés és valódiság lengi át. Hat a zenekarra is, mert utána számról számra egyre jobban elkezdik használni a hangszerüket. „Spenót” a neonzöld cipőjében és pólójában, Bujdosóval felveszik végre a szemkontaktot is, és megindul az együtt zenélés. Félreértés ne essék, kétségem sincs afelől, hogy ezek az emberek nagyon jó zenészek egytől egyig, egyszerűen aznap, ott, valahogy nagyon nehezen jött meg az érzés.

A *Popzene* szövegét az egész közönség a zenekarral énekli. Az *Ez a város* már igazi táncolható, technikailag is erős szám, kibontakozik, kinyílik a zenekar, a gitárszóló nagyon üt. A *Megalázó durva szerelem* után a *Jó lesz* már egészen háborzongató, ahogyan begyorsul a zene a játszhatóság határáig. A *Mocskos idővel* búcsúzik az EK a ráadás után, teljes bulihangulatban zárul végül a koncert. Nem szeretlek, de köszi, ez végül jó volt...

Hud Janka

Barátaink-e a versek?

A költészet napján Veszprémben. 2019. április 11.

Mit is lehet válaszolni arra a kérdésre, hogy barátaink-e a versek? Hiszen a versektől mindazt megkaphatjuk, amit a legjobb barátától: vigaszt, reményt, jókedvet – kölcsönt ugyan nem, pedig egy-egy pil-

lanatban egy ilyen gesztus lehet a legnagyobb segítség. Minden azon múlik, hogy az adott helyzetben a leginkább megfelelő verssel találkozunk-e. Hogy így legyen, azért a sorson kívül magunk tehetünk a legtöbbet, azzal, hogy nyitott szemmel, füllel járunk – például április 11-én, a költészet napján.

Veszprémben évről évre többen készülnek a versünnepre; a Hangvillában *Föl-földobott kő* címmel a kettős alkalom (József Attila születésnapja és Ady Endre halálának 100. évfordulója) tiszteletére koncertet adott a Makám zenekar. A Józan Ész Társaság a könyvtár amfiteátrumába hívta az érdeklődőket, hogy szavadják el kedvenc versüket – kár, hogy a kinti összejövetelt elmosta az eső. Április 11-ére a Laczkó Dezső Múzeum versíró akciót hirdetett a Várbörtön kiállítóhelyen *Ki mentene meg engem... A rabságnak láncaitól?* címmel, és minden hírközlő eszköz tudatta: a költészet napján versbuszok fogják járni a várost. Ez úgy történt, hogy tíz órától a színház előtti megállóban felszálltak a Petőfi Színház művészei (gondosan beosztva a társulat valamennyi tagja, plusz a darabokban szereplő diákok: Oszvald Balázs a Padányiból, Kellei Márton és Imre Marcell a SÉF iskolából), hogy 18 óráig örömet adjanak az utasoknak. A repertoárról a városi magyartanárok gondoskodtak, ők ajánlották elmondani kedvenc verseiket, sőt olyan pedagógus is volt, aki saját versét küldte el.

A Petőfi Színház társulata negyedik éve tartott fordított napot április 11-én. Óriási volt az érdeklődés a pódium iránt, amelyen bárki elmondhatta kedvenc versét egy színházjegyért cserébe. Amikor érdeklődtünk, már legalább háromszázan szerepeltek, várták a csoportokat Papkeszről, Szentgálról, Devescserből, 14 órára pedig siketek jelentkeztek be, hogy jelezve „mondják el” kedvencüket. Ők is színházjegyet kaptak ajándékba egy akadálymentesített előadásra. Elfordulva a pódiumtól, érkezett a személyes utcai jelentés; Szeles József és Halas Adelaida pördült be az ajtón örömtől ragyogva, hiszen nagyszerűen sikerült a 6-os versjárat is, amelyen a versek egy részét a cappella is előadták.

Nincs ilyen visszajelzés a buszmegállókra, fatörzsekre, házfalakra, az aluljáróra ragasztott versekről, de többen is megálltak olvasni, hogy mosolyogva menjenek tovább. Talán ennél is intimebb a helyzet az Ipari iskolakönyvtárának előterében: falitáblát rendszeresítették, amelyen egész évben lehet olvasni a versíró diákok alkotásait négy sorostól a szabadversig, a legváltozatosabb formákban, tartalmakkal. Kiváló ötlet.

Azt hiszem, erről van szó; barátaink a versek, csak igyekezzünk velük minél többször barátkozni. Előbb-utóbb biztosan mindenkinek sikerül.

Órsi Ágnes

Szkárosi-blues

Szkárosi Endre kötetbemutatója. Utas és holdvilág Antikvárium, 2019. május 9.

Ismét izgalmas irodalmi beszélgetésnek adott otthont az Utas és holdvilág Antikvárium, amelynek vendége ezúttal Szkárosi Endre költő, műfordító, kritikus, irodalomtörténész volt. Az esemény apropóját *Véletlenül nem jártam itt* című kötetének megjelenése adta.

Beszélgetőtársa Varga Richárd veszprémi slammer, zenész, tanár volt, akit ritkán láthatunk ilyen szerepkörben, de azt kell mondanunk, hogy tisztességesen megoldotta a rá bízott feladatot. Kérdései lényeglátók voltak, érezhetően érti és érzi a Szkárosi-féle szövegüniverzum mélységeit és összefüggéseit. Csúppán annyi kritika vethető fel a beszélgetés moderálása kapcsán, hogy az esemény egy kicsit hosszúra nyúlt. Bármennyire is izgalmas két, irodalomról és a világról gondolkodó ember beszélgetése, nem bír el 60-70 percnél többet. Az esemény ettől függetlenül tartalmas volt: szó esett többek között arról, hogy mely írók és költők gyakoroltak nagy hatást Szkárosira, és hogy szerinte a művésznak mekkora felelőssége van – ha egyáltalán van – a közbeszéd és közélet alakításában.

Szkárosi „felolvasta” egyik szövegét, amelyet egy egészen konkrét közéleti botrány ihletett. A „felolvasta” szó azonban nem a megfelelő kifejezés arra az előadásmódra, amivel Szkárosi az este folyamán prezentálta műveit. A fenti felsorolásból a költő neve mellől kimaradt egy szó: performansz. Ez a performatív előadásmód jellemezte „felolvasásait” is, amelyek értelmezhetőek szuggesztív performanszjelenetekként is. Jogosan vetődött fel a kérdés a közönség soraiból, hogy mi van akkor, ha a mű elválik szerzőjétől: vajon önmagában is megállja helyét ez a költészet? Jó kérdés. Az azonban biztos, hogy szerző és mű térben és időben egyszerre való jelenléte nagy hatással van a befogadóra.

De miben áll ez a hatás? Elsősorban a szerző muzikalitásában. Az a muzikalitás, amely felfedezhető műveiben olvasva is, de igazán a performanszok során érvényesül. Ez a fajta előadásmód sokak számára polgárpukkasztónak, megbotránkoztatónak tűnhet, akár ellenérzést is kiválthat, de az kétségtelen, hogy hatással van: így vagy úgy.

Hornok Máté

Boldogság tízezer kilométerre

Író-olvasó találkozó
Hidas Judittal. Eötvös
Károly Megyei Könyvtár,
2019. május 3.

Az Eötvös Károly Megyei Könyvtár mindig gondoskodik író-olvasó találkozóinak változatosságáról. Számos, napjainkban jelentős, nemcsak széles közönség által elismert és népszerű, hanem az irodalomkritika szemében is fontos szerepet betöltő szerzőt lát vendégül. Az elmúlt irodalmi programok többnyire férfi írói után a közelmúltban Hidas Judithhoz lehetett szerencsénk, akivel az est folyamán Gáspár-Singer Anna beszélgetett. Az író-olvasó találkozó különlegessége volt, hogy ekkor mutatták be az országban először Hidas Judit harmadik, *Boldogság tízezer kilométerre* című kötetét is.

Ehhez képest keveseket érdekelt a rendezvény, alig ültünk néhányan a könyvtár Kisfaludy Termében. Talán ennek köszönhető, hogy a beszélgetés végig felszabadult hangulatban telt, a beszélgetőtárs, Gáspár-Singer Anna mellett a résztvevők sem féltek feltenni az őket érdeklő kérdéseket.

Már maga a könyvborító is üdítően hat az emberre, amint rápillant. Körben véletlenszerű szögben sorakozó, gumicukor színű fröccsöntött Szűz Mária-figurák, melyek keretbe foglalják a szintén így-úgy elforgatott, papírfecniket ábrázoló szövegdobozokat, melyek a könyv szerzőjét és kötetének címét tartalmazzák. Mindehhez jön a mélyrözsaszín könyvjelző, aztán a könyvet kinyitva rögtön egy anti-Oravecz Nórás mottó: „Mosolyogj, míg bele nem döglesz!” Igen, a csomagolás alapján első látásra zavarba ejtett a könyv, kíváncsi voltam, hogy vajon mit takar ez a harsányul felkiáltó megjelenés. De legfőképpen persze az érdekelt, hogy van-e a formában tartalom.

A beszélgetés mellett szerencsére sok részlet hangzott el a könyvből. Az egyes novellák megismerése után mondhatom, hogy Hidas Judit eléggé Tóth Krisztinára emlékeztető stílusban ír, vagy legalábbis közelít felé. Szó sincs utánzásról, Hidas elbeszélői stílusa sokkal könnyedebb, ahogy elbeszélései is gyorsabban oldódnak az olvasóban, mint egy Tóth Krisztina-szöveg. Ugyanakkor a látásmód, elbeszélői hang tekintetében erősen érzem a hasonlóságot, ami nem baj, sőt! Aki képes olyan finom érzékenységgel, személyes, mégsem tolazkodó, ugyanakkor kellően ironikus hangnemben, tökéletesen szembesíteni az olvasót a mindennapok igazi valódiságával, mint Tóth Krisztina, Rakovszky Zsuzsa vagy Szabó T. Anna, annak írása mindenképp figyelmet érdemel.

A könyv egy középosztálybeli, tipikus nő figurájának sorsát mutatja be a maga hétköznapi frusztrációival, ám ezen túl

jóval többről szól: éles társadalomkritika szűrődik át a gyakran kifinomult pimaszsággal megírt mondatokon, melyek által a szerző igyekszik felszámolni a mindennapok emberének, ha nem is végtelen, de legalább tízezer kilométernyi szomorúságát.

Éltető Erzsébet

Ívek

Dalban bujdosó versek – Lohonyai Zoltán önálló műsora.
Agóra, 2019. április 24. *Női sorsok a balladák tükrében.*
Agóra, 2019. május 15.

Dalban bujdosó versek elevenedtek meg az Agóra kamaratermében, s egy különleges utazásra vitték el a közönséget. Különleges volt ez az utazás, melyre melankolikus hangulatban indult el az ember dallamok szárnyán, hogy aztán életének képeit felvilantva végighaladjon sorsának útján. Élvezze a szerelem, az erotika huncut pillanatait, elgondolkozzon a hétköznapi gondjain, eljusson szabadság iránti vágyához. S mikor már szabadnak érezné magát, szembesüljön az idő múlásával, mert minden utazás véget ér egyszer.

Lohonyai Zoltán egy szál gitárral saját megzenésített verseivel teremtett jó hangulatot. Régi, közismert alakja ő a verséneklésnek, elért számtalan sikert különböző fesztiválokon. Igazi hangját saját verseinek megzenésítésével és előadásával találta meg. Szerény, ambiciózus ember, aki szakmáját tekintve magyartanár. Kipróbálta magát több munkaterületen, de aztán maradt számára a legfontosabb: az ember életérzéseinek dalban való megformálása.

A magyartanár verset szerető lelke és a legnagyobb magyar költők verseinek hatása érezhető a dalszövegeken. Kiváló érzéssel szerkesztette meg ezekből a szövegekből a műsor ívét Felföldi Gábor, aki – Rábai Zsanettel együtt – mint versmondó is közreműködött az esten. Lohonyai Zoli nem a húrokon klasszikus futamokat játszó virtuóz gitáros, dallamai mégis elbűvölik a hallgatót. A szövegek pedig jól illeszkednek a dallamok hangulatához. Az egyszerű hétköznapi pillanatait idézik meg, hol szomorúsan, hol pedig cinikusan tekintve saját gondjainkra. A versmondók remekül érezték rá a szövegekben rejlő mélységekre, de a mosolyt, a megértést az élet dolgai iránt sem engedték el a műsor alatt. Mert egy hirtelen jött akkord a gitáron, mely aztán szép ívű dallammá vált, elhitette velünk, hogy jó minden úgy, ahogy van. „Az életünk egy meg nem festett kép csodálatos harmóniája” – énekelte a szerző. Találkozhattunk hát önmagunkkal ezen a zenés utazáson. A kétségeinkkel, a kishitőségünkkel, a nagyravágyásunk szégyenével és a legfontosabbakkal is, a szeretettel és a hazához való kötődéssel. A monitorok világa lassan elcsendesíti körülöttünk a szavakat, s kell valaki, aki felráz minket, mert

„egyszer csak elfogy a nappal, elfogy az éj, elfogy a reggel s a délelőtt”. Mosolyogva hallgatja a dalokat a közönség még akkor is, amikor már az elmúlás gondolata közelít a zene szárnyán. Mikor már beletörődniék, hogy a múlt idő elviszi lelkünket, egy hirtelen felrázó, felszabadító dallam új lüktetést ad. A jókedv, a felszabaduló érzés visszatérít, „hogy vidámak legyünk, és épségben táncoljunk át a vénségbe”. Ezek a fordulatos zenei megoldások tették izgalmassá az estét. Egy pillanatra sem hagyták lankadni a figyelmet, s a végén megérezhettük, milyen jó is együtt dalolni sorsunkat, a közös éneket.

S ha közös volt a jókedv, az ének, napok múltán már közös lett az elmerengő hangulat is, melyet a balladák tragikus sorsokat ábrázoló világa hozott el nekünk. Battyányi-Nagy Annamária, a Váci Mihály Irodalmi Színpad egyik kiváló versmondója önálló estjén nehéz feladatra vállalkozott, mikor legszebb balladáinkból állította össze műsorát. Az asszonyok, az anyák fájdalmai és a tragikus véget érő szerelmi történetek alkották a műsort. A balladai mélységeket, a végsőkig feszülő érzelmi húrok rezdüléseit nehéz megjeleníteni színpadon. De a szövegek ritmusa, néhol archaikus volta segítheti az előadót. Tiszta, szép beszédű versmondó Annamária, aki igyekezett kihasználni a szövegek adta lehetőségeket. A csendes, drámai hangulatot végig őrizte az előadás alatt. Segítségére volt ebben Nagy Gergely, aki egy-egy ballada között szelíd dallamokat játszott mandolinján, és néhol talán próbálta oldani a feszültséget. „Rossz időkkel élünk, rossz csillagok járnak” – hallottuk, s gyorsan szaladó napjainkra is gondolhattunk, hiszen ma is megérintenek ugyanazok a gondok, amelyek annak idején a balladák asszonyainak tragédiájához is vezettek.

Ma is szükségünk van egy erős hitre, mely megtartja körülöttünk a falakat, melyeket századok óta építenek Kőműves Kelemenek. Ezt a hitet próbálta átadni az előadó. S ha nem is sikerült minden balladában kihozni a ritmust, a fájdalmak néhol hangos, majd elhalkuló hangját, összességében szép ívű volt az előadás. Megérintette a közönség lelkét. Talán erőt, hitet is adott a holnapokhoz.

Molnár Erzsébet

Best of Máté Péter

Máté Péter–S. Nagy István–Vándorfi László–Gém György: *Egy darabot a szívből.* Rendező: Vándorfi László, koreográfus: Krámer György. Felújított bemutató: 2019. március 23.

Mennyire alakítja, befolyásolja a zene a musicalt, ha már létező zenéből állítunk össze egy előadást? Mennyire illeszkedik

a dalszöveg a prózai részekhez? Mennyire van helye a darabban?

Az *Egy darabot a szíveimből* előadást 2015 szeptemberében mutatta be a Pannon Várszínház. A darabot a színház igazgatója és főrendezője, Vándorfi László írta és rendezte, koreográfusa Krámer György. Az előadás nagy sikert aratott, így nem meglepő, hogy új szereplőgárdával és felújított jelenetekkel újból bemutatták 2019. március 23-án.

A főszereplők között két jelentősebb változtatás tűnik fel, az Anya szerepében Pápai Erika helyére Kovács Ágnes Magdolna került, Tomi karakterét pedig Zayzon Csaba formálja meg György-Rózsa Sándor helyett. Két szereplőt, Colost és Dobost kiírtak a történetből, az ő szövegrészeit elosztották a másik négy fiúszerep között. Vendégszínészként megjelennek Gazdag Tibor, P. Petőcz András, valamint a Broadway Stúdió diákja, Holczer Réka.

Maga a történet egyszerű. 1968-ban járunk, Magyarországon, ahol egy éppen érettségiző osztály életébe nyerünk betekintést. Az előadás tizenöt év történéseit dolgozza fel, kivel mi történt az élete során. Két főszereplőnk Robi és Tomi, mostohatestvérek, ők a történet mozgatórugói. További fontos szereplő Juli, akibe mindkét fiú szerelmes. A lány Tomit választja, Robi pedig családot alapít Lilivel. Az egyikük félig svéd származása miatt is vágyódik Nyugatra, míg a másik otthon próbálja megtalálni a helyét. Az első felvonás kulcsjelenete az érettségi bankett, míg a lezárás a tizenöt éves osztálytalálkozó.

A bakelitmezt formáló padlón körbe-körbe futó biciklik és az emelvény energikus és sok jelentéssel rendelkező játékeret biztosítanak. Ezt ki is használja a musical, mind a biciklik mozgásával, mind a táncokkal. A koreográfia rendkívül összetett és kétségtelenül látványos. Néha egyszerű, néha bonyolult, de mindig belecsempésnek egy kis csibészéget, játékoságot.

A két legfontosabb dalnak én a *Még meg sem köszöntem* és a *Tűzmadár* című dalokat látom. A *Tűzmadár* azért hangsúlyos, mert az előadás elejétől, mintegy refrénként többször felhangzik prózai formában a következő részlete: „Kicsi gyermek voltam én, mikor azt hittem, enyém ez a világ. Fölöttem a tiszta ég, úgy gondoltam, ott fenn még senki se járt. Tűzmadár, vigyél engem el! Tűzmadár, vigyél egyre fel!” Többféle értelmezést is hallunk ezekre a sorokra, Robi és Tomi számára ez egy kisgyermekkorú mottó, az álmuk megfogalmazása, az anyuka búcsúlevélként értelmezi, Juli nem érti, a végén Tomi a halála után éneklé el.

A darab megidéz a hatvanas évek magyarországi létérzését a lázadással, a reményekkel, megjelenik a Nyugat felé fordulás, a rock and roll szeretete. Hallunk benne Martin Luther King meggyilkolásáról, a banketten pedig elhangzik egy rádióbeszéd, ami elmondja a magyar csapatok bevonulását Csehszlovákiába augusztus 21-én. Az idősebbek számára nosztalgikus érzést ad az előadás, a fiatalok pedig az atmoszférával tudnak azonosulni, amelynek megteremtésében nagy szerepe van a slágereknek.

Az előadás során huszonkét Máté Péter-dal csendül fel. Ezek közül vannak olyanok, amelyek többször is megszólalnak, természetesen más jelentéssel. Ilyen például az előadás címadó dala, az *Egy darabot a szíveimből*, amely egyszer a szerelmes Robi szájából hangzik el, majd a szerelmét hiányoló Juli éneklé. Fontos továbbá azt is kiemelni, hogy a dalok alapját élő zene szolgáltatja. A színpadon lévő banda sokáig elkülönítve működik az előadás többi elemétől, a zárójelenetben viszont az egyik színész, Szelle Dávid interakcióba kezd a zenészekkel.

A színészek tényleg apait-anyait beletettek az előadásba. A két főszerepet alakító Sente Árpád Csaba és Zayzon Csaba szinte hiba nélkül csinálta végig az előadást, Juli szerepében Pánics Lilla párszor csúszkált a dalokban, de ez nem zökkentette ki. A kisebb szerepeket játszó Keresztesi László, Molnár Ervin, Szelle Dávid és Punk Péter láthatólag nagyon élvezték a feladatukat, öröm volt nézni őket a színpadon.

Bátran kijelenthetjük, hogy nem okozott problémát a darab előrehaladtával a prózai szövegek csökkenése. A meglévő dalok köré írtak történetet, nem pedig a történethez keresték a dalokat. A második felvonásban számos alkalommal nincsenek is prózai szövegrészek, csak a dalok válszólnak egymásra.

Nem ez az első olyan darab a Pannon Várszínházban, amelyben már létező dalok köré kanyarítottak előadást. A 2016/2017-es évadban mutatták be a *Bunkerrajzoló*t, amely Likó Marcell életbeszélésére és a Vad Fruttik zenéjére alapozva készült, majd a 2018/2019-es évadban debütált a *Béke* presszó, amelynek története szintén a Vad Fruttik dalaira íródott.

Mindent összefoglalva: kellemes és elgondoltató előadást láthattunk a Várszínházban, jól időzített poénnokkal, energikusan szerkesztett jelenetekkel és egy jó csapattal, akik láthatólag szeretnek együtt dolgozni. A szépséghibákon túllépve, jó élménnyel jön ki a néző a színházból.

Lohner Nikolett

Egy szerethető előadás

Esőember. Veszprémi Petőfi Színház. Rendező: Anger Zsolt

A 35 év feletti korosztálynak nyilván vannak élményei az 1988-as kultikus filmről, amely az Oscar-díjat is bezsebelő Dustin Hoffmannal és a szárnyait bontogató, a siker útjára lépő Tom Cruise-zal beírta magát a filmtörténetbe. Ha élményeink vannak, akkor előzetes elvárásaink is, például, hogy a színpadi változatot nézve ne azon kelljen fanyalognunk, bezzeg a filmben ez mennyivel jobb volt...

Ahogy *A király beszéde* esetében, úgy az *Esőember*nél is hamar rájön a néző

arra: kit érdekel a film, itt izgalmas dolgok történnek a színpadon! Az előbbi előadásnál a két főszereplő remek kettőse (Csankó Zoltán és Körösi Csaba pazar játéka) ragadta meg figyelmünket, most a díszlet funkcionalitása az, amely az első pillanattól fenntartja érdeklődésünket. Persze dicsérhetjük Anger Zsolt rendezői munkáját, mert a darab feszesen úgy pereg le alig másfél óra alatt, hogy nem érezzük annak kényszerét, ideje volna már szünetre menni. A jó tempóhoz szükséges, hogy mindenki tudja a helyét a színpadon, a dialógusok a megfelelő hatással szólaljanak meg – Anger színészvezetésében kevés hibát lehet találni. Erdős Júlia Luca díszlete pedig pillanatok alatt alakítható, éppen még Charlie Babbitt irodájában vagyunk, aztán már a reptéren, a szanatóriumban vagy a hotelszobában. Tökéletes miliő, amelyben minden helyszín illúziója megteremtődik a fényekkel való jó játéknak is köszönhetően.

Azt gondolhatnánk, színészilag az igazi kihívás az autista Raymond Babbittet eljátszani. Ez részben így is van. Oberfrank Pál látszólag természetes egyszerűséggel hozza a szerepet, nem játssza túl, nincs benne harsányság, de van benne humor, ami nem az autizmus karikatúrája, hanem a karakter komikumának kiaknázása. Néha pont azt érzem, az autizmusból fakadó érzelmekből van kevés Oberfrankban – de ezt egy olyan ember írja le, aki nem tudja, milyen az autizmussal élők világa. Raymondal hamar rokonszenvezünk, hálás szerep, nem úgy az öccse, Charlie figurája. Az utóbbi az összetettebb, ezé a pökhendi fiatalemberé, aki éppen azért olyan egocentrikus, mert nem volt lehetősége működő családban felnőni (ez kortalan probléma). Apja halálával sem az érzelmi húrok pendülnek meg benne, sokkal inkább anyagi gondjainak kozmetikázása merül fel a várt örökség által. De örökség helyett egy testvér szakad a nyakába, akit kezdetben csak azért hurcol magával, hogy a pénzéhez jusson. Majd, és itt jön a karakter jellemfejlődése, ráébred, túl kell lépnie, túl tud lépni felületes társas kapcsolatain, amihez a bátyja iránti szeretet, az elfogadás, a kötődés kialakulása vezet.

Szalay Bencét kedveltem „elsőfilmes” Viszkisként, hozta magát a kevésbé sikerült Holt költők társaságában, az Esőemberben viszont adós maradt számomra. Legalábbis azt a bizonyos jellemfejlődést túl görcsösen oldja meg. Azok az amplitúdók, amiket igyekszik bejárni – hiszen elég nagy hőfokon, széles vehemenciakálán játszik –, némely epizódokban kevésbé tűnnek természetesnek. Persze ez akár a történet generálta koncepció is lehet, hogy a maga kis összeszedett, precíz világába zárt, gyermeki őszinteségű, briliáns elme ellenpontjaként kapjuk a kamaszkorból kinőni képtelen, görcsös, feszült, felelőtlen, hétköznapi anti-hóst... Az előadás epizodistái – kiemelten Halas Adelaida, akit öröm prózai szerepben látni – egytől egyig üde színfoltjai és erős háttérjátékosai a két főszereplőnek.

Összességében egy szerethető előadás pereg le a Petőfi Színház színpadán, amelyet akár többször is szívesen megnéz

az ember. A benne felmerülő kérdések a mai életre vonatkoztathatók, a magyar valóságban is relevánsak (nem csak hollywoodi köntösben). Mindezek, mondjuk iskolás csoportoknak, jó beszédtemákat adhatnak, amelyeket egy-egy osztályfőnöki órán érdemes feldolgozni.

Felföldi Gábor

Mindegy, hogy miről beszélek, a lényeg, hogy azonnal hasson

10 éves az odaLÖKött KÖLTészet (Slam Poetry Veszprém). Csikász Galéria udvara, 2019. május 10.

Tíz évvel ezelőtt, 2009. április 30-án néhány fiatal úgy gondolta, hogy egészen egyszerűen és lazán kiállnak egy adott közönség elé, hogy elmondják, azaz inkább előadják (!), amit éppen gondolnak a világról. Az éppen akkor zajló Veszprémi Egyetemi Napokon elindult az odaLÖKött KÖLTészet története: megrendezték az első slam poetry eseményeket a városban, melyek egyre népszerűbbé váltak később országszerte is. Havonta legalább két veszprémi slam-est, számos meghívás és vendégfellépés után elérkezett a csapat jubileumi programja, melyre a Csikász Galéria udvarán került sor.

Nehéz értékelni bármely slam-eseményt, ezt az ünnepet pedig különösképp az. A slam poetry mint mozgalom már önmagában is megosztó, irodalmi létjogosultságával kapcsolatban számos vita született az elmúlt években. Mi a slam poetry? Költészet-e, és ha igen, akkor miért az? Ha nagyon egyszerűen akarok fogalmazni, akkor a slam poetry-szöveg a versekre is jellemző ritmikus, olykor rímekkel gazdagított, előre megírt, ugyanakkor színpadra szánt alkotás, mely magában hordozza az egyszerűséget, a megismételhetetlent. A slam mindig aktualizál, és jobb esetben költői eszközökkel élve azonnal hat. Egy-egy ilyen eseményen bárki kiállhat és szólhat szinte bármiről, a lényeg, hogy hatásos legyen.

Nyilván abból adódóan, hogy a slam megengedi magának azt a luxust, hogy helyet ad szinte bárkinek, hogy egy ilyen est alkalmával nyilvánosan kifejezhesse önmagát, egy-egy esemény színvonala nem biztos, hogy végig megüti a mércét. Így volt ez a jubileumi rendezvényen is: változó, hol kiemelkedő, hogy felelhető szövegek hangoztak el a közel 30 slammer különböző előadásai során, melyek alatt hol csettintgetés, tapsolás és ováció, hol néma és kínos csend fogadta a kábé hárompernyi produkciókat. Politika, köz-

élet, magánélet, család, vallás és a személyes traumák témaköreiben hangzott el a legtöbb mondanivaló, melyeknek nem is a témájuk, inkább a minél kreatívabb kifejezőmódjuk alapján „ítélt” a közönség. A sajátos, hol szórakoztatóan humoros vagy éppen szívet ütően hatásos szövegek mellett olykor előtört egy-két szemérből az elcsépelet panelekből építkező szópuffogatás, szájhósködés, magamutogatás, szentimentális önsajnáltság is. Ezek a produkciók némileg lerontották a színvonalat, de mindent összevetve sikerült az est során mind a fellépőknek, mind a közönségnek megteremteni azt a felszabadult hangulatot, ami jellemzője egy jó slam poetry-estnek.

Lelkesen fogadták a résztvevők az odaLÖKött KÖLTészet alapítóját, Kotroczó Mátét, aki visszatérő vendégként az est egyik házigazdájaként is szerepelt Göncz Norbert, a Pannon Egyetem hallgatója mellett. Az előadások sokféleségét tekintve nehéz bármelyik produkciót is kiemelni, mindegyik a maga módján hatott, vagy rosszabb esetben nem. Szórakoztató volt Pintér Kristóf főváros kontra vidék témában megfogalmazott, stand up-ra hajazó előadása, Tóth Roland már klasszikusnak számító szövegei, Elekes Dé-Zé Csaba rögtönzött rímelései, Varga Richárd parafázisa József Attila *Tiszta szívvel* című verséből. A meghívott vendégek közül Hetesi Júlia volt a legkiemelkedőbb, aki Adyhoz kötődő témában állt ki a színpadra: kifinomult, egyszerű, ugyanakkor mégis szívdobogtató volt Boncza Bertaként megszólaló szövege.

Kifejezetten jót tettek az estnek a szövegmondások közé beékelte zenei produkciók is: Balogh Gábor és Juhász András szájdobolása vagy a többnyire szintén veszprémi slam poetry-előadókból összeállt Slam Jam zenekar. Mintha egy mini összművészeti fesztiválba csöppentünk volna, amely az újdonság erejével hatott az eddigi slam-összejövetelek megszokott forgatókönyvéhez képest, már ha létezik olyan, hogy megszokott. Hiszen a slam éppen ettől az, ami: magasról tesz rá, hogy megüti-e az irodalmi mércét, vagy sem. Mert mindegy, miről beszél, a lényeg csak annyi, hogy azonnal hasson.

Éltető Erzsébet

„Jóval több, mint csupán földtani csodaország”

Kiállítás Pardi Melinda ősmaradvány- és kőzetgyűjteményéből az EKMK Március 15. úti Könyvtárában, 2019. április 1.–május 2.

Az Eötvös Károly Megyei Könyvtár nemcsak a városközpontban, hanem a kisebb fiókkönyvtárakban is számos érdekes programmal, kiállítással szolgál kicsiknek és nagyoknak egyaránt. Ilyen volt a Március 15. úti Könyvtár áprilisi kiállítása is, ahol a geológiai kincsek világába nyerhettünk betekintést, méghozzá Pardi Melinda, a Bakony-Balaton Geopark földtudományi és geoturisztikai munkatársának ősmaradvány- és kőzetgyűjteményén keresztül.

A kiállításon a környék ősmaradványait tekinthettük meg: láthattuk Felsőörs és környékének geológiai kincseit, Olaszfalu Eperjes-hegyi tanösvényéből, az Őrkúti Óskarszt Természetvédelmi Területről származó maradványokat, Alsóörs földtani kincseit, valamint a Levendula Ház vulkáni kőzeteit is.

Mielőtt azonban a látogató hozzálátott volna a kőzetek, kincsek csodálatához, érdemes volt végigolvasnia a kiállításnak azt a kis tájékoztató plakátját, amelyen a Bakony-Balaton UNESCO Globális Geoparkot mutatták be, illetve általánosságban írták le az érdeklődők számára, mit is rejt egy geopark, miért is mondhatjuk el azt, hogy „élettelen természeti értékeink ugyanúgy megérdemlik a figyelmet”.

Miután már mindent megtudtunk a geoparkokról, nekiveselkedhettünk a sokféle kincset, kagylót, csigaházat, kőzetet, bemutató gyűjteménynek. A kitűzött térképek segítségével pedig azt is be tudtuk azonosítani, hogy a Bakony-Balaton környék melyik területéről származnak pontosan a maradványok.

Ha már mindent végigolvastunk s mindent végignéztünk, akkor is maradt még érdekesség: a kiállítás mellett egy kisebb könyvválogatás is várta a látogatókat. Így láthattuk, hogy milyen könyvekkel szolgál a fiókkönyvtár az ásványok, kőzetek, ősmaradványok után kutatni vágyók számára.

Ágel Zita Krisztina

Helyismeret

Márkusné Vörös Hajnalka:
Veszprémi Kaleidoszkóp 4.
Jeruzsálemhegy. 2018

Jelen recenzió írójának alig van kötődése Veszprém városához azon kívül, hogy a történelmi belváros szépsége mindig is elbűvölte. Helytörténet és építészet iránt érdeklődő szociológusként azonban már a sorozat első kötete felkeltette a figyelmét tartalmával és vonzó megjelenésével.

A sorozat címadása – bár szép és találó – valójában sokkal visszafogottabb, mint amit ezek a kötetek ténylegesen nyújtanak. Teljességre törekvő várostörténeti enciklopédiát olvashatunk, amelyik immár a negyedik köteténél jár. Elnézve az előzőeken szereplő térképet, vannak még feldolgozásra váró városrészek, és így re-

mélhetjük, hogy ezt a kötetet hamarosan újabbak követik majd.

Lenyűgöző az az alaposság, sokoldalúság, aprólékosság, empátia, szeretet és munkabírás, amellyel a szerző feldolgozza témáját. Ez nem más, mint Veszprém város egyszerre szinkrón és diakrón leírása házról házra. A jelenlegi állapotból kiindulva, strukturáló elvként a mai utcaszerkezetet tekintve mutatja be a várost és lakóit. A történeti korszakok egymásra rétegződése a házak történetén keresztül válik szemléletessé. A különböző anyaggyűjtési módszerek maximálisan kiegészítik egymást. A levéltári forrásoknak a szerző – hivatásánál és elkötelezettségénél fogva – Veszprém tekintetében az egyik legavatottabb ismerője. Majdnem ugyanilyen fontos az oral history, a személyes emlékek beépítése, olyan információké, amelyekhez csak a mai városlakók megszólaltatása révén juthatunk hozzá. Ehhez társul a kéziratos formában létező vagy nyomtatásban is megjelent írott visszaemlékezések kiaknázása.

A sorozatban egyszerre hasznosul a szerző levéltárosi szakértelme és szociológiai szemléletmódja. Nemcsak az épített környezet (épített örökség) történetét kapjuk meg, de a házak lakó családok históriáján keresztül az adott városrész társadalomtörténetét is, a foglalkozásszerkezet összetételét, ennek változását. Látjuk, hogy a területi adottságokhoz, a társadalmi környezet alakulásához hogyan alkalmazkodik mikroszinten az építkezés, egy-egy kisebb területi egységen belül is hogyan jön létre belső rétegződés, hogyan csoportosulnak egy-egy utcára vagy akár csak az utca egy bizonyos szakaszára bizonyos foglalkozások képviselői. Látjuk, hogy a történelmi változásokból következő funkcióváltozások hogyan hatnak egy-egy területi rész le- vagy felértékelődésére, és ez hogyan vezet bizonyos foglalkozások megjelenéséhez vagy eltűnéséhez, új társadalmi csoportoknak az adott területre való költözéséhez.

A sorozat első két részének (Cserhát és Vásárállás) egyik legfontosabb olvasata, ahogyan a szerző a szocialista városrendezés doktriner elveiből következő kíméletlen és szinte párját ritkítóan tragikus pusztítással számot vetve megpróbálta rekonstruálni az azt megelőző állapotot. A kötetek végigolvasása után az idegenből idetévedt olvasó is ismerősként sétálhatott a már nem létező utcák és épületek környékén. A mostani, negyedik könyv viszont egy olyan városrészről foglalkozik, amelyen kevesebb nyomot hagyott és talán kisebb sebeket ütött a voluntarista városfejlesztés, bár korábban, az 1930-as években a Szent István völgyhíd megépítése és 8-as számú főútnak városrészen történő átvezetése jelentős beavatkozást jelentett. Itt mégis inkább a szerves fejlődést tudjuk nyomon követni. Részletesen megismerhetjük, hogyan alakulnak ki és változnak meg a különböző funkciókat betöltő városi intézmények.

Egészen elképesztő az a széleskörű ismeretanyag, amely egy-egy ház – és annak elődei – bemutatása kapcsán előkerül. Az olvasónak az az érzése, hogy szerző tényleg mindent tud szeretett városáról,

és figyelmét semmi sem kerüli el. Abban még semmi meglepő nincs, hogy például alapos áttekintést kapunk a református oktatás történetéről ebben a hosszú ideig jellemzően reformátusok által lakott városrészben, de a könyv ugyanilyen alapos-sággal beszél a köfajtás során alkalmazott technológiai megoldásokról, a munka során használt eszközökről és logisztikai módszerekről is. De hogy a szerző figyelmé mindenre kiterjed, az abból is látszik, hogy – napjainkig eljutva – az Állategészségügyi és Élelmiszer-ellenőrző Állomás, valamint az Építésügyi Minőség-ellenőrző Intézet épületét és munkáját ugyanúgy megismerhetjük, mint 20 oldallal később a városrész hajdani zsidó temetőjét és – ennek kapcsán – a valaha itt élt zsidók temetkezési szokásait.

Külön kell szólnunk a könyvsorozat képanyagáról. A rengeteg archív fotó, térkép, tervrajz és egyéb dokumentum (a főszöveg 367 oldalára 455 kép jut) megkönnyíti az olvasást, és azonnal szemléletessé teszi a hatalmas mennyiségű írott információt. Újdonsága a sorozat legújabb részének, hogy az egyébként is kötetről kötetre növekvő jegyzetapparátus immár külön lapszámozással rendelkező, a könyv egynegyedére rúgó mellékletté terebélyesedett. Ebben önálló tanulmány foglalkozik az utcanévváltozásokkal. A legnagyobb novum azonban a Jeruzsálemhegy topográfiai változásait bemutató 38 oldalas „tájékoztató jellegű” (!) táblázat, amelyből többek között kiolvasható minden egyes ház és telek tulajdonosának a neve is két különböző időszakban: a 1850-es évek közepén, valamint 1917 és 1926 közötti adatok alapján.

A több mint 1500 tételből álló névmutató segítségével mindenki, akinek bármilyen kötődése van a városrészhez, megtalálhatja saját, rokonai vagy ismerősei felmenőit. Így jelen recenzió írója is ebből a kötetből tudta meg, hogy ifjú unokahúga barátjának egyik ükapja megbecsült igazgatótanító volt Jeruzsálemhegyen a 19. és 20. század fordulóján.

Várjuk a folytatást.

Lencsés Gyula

Papa, mama, gyerekek ...

A Kabóca Bábszínház a 2018/2019-es évadban indította útjára azonos című programsorozatát. Összesen nyolc alkalommal nyitották meg a veszprémi Agóra Kulturális Központ kapuit a papák, mamák és gyerekek előtt, hogy egy egész délelőtt tölthessenek el közösen. A rendezvény az előadások adta élményeken túl arra is lehetőséget biztosított, hogy gyermekeinkkel együtt alkothassunk, zokniban ügyeskedjünk a játéktérben, és pattogatott kukoricát majszolva élvezzük a diafilmek kockáit az autósmoziban.

A családi napot megnyitó vendég-előadást a kecskeméti Ciróka Bábszín-

ház társulata mutatta be *Almafácška* címmel, amely cím egyszerű és igaz, hiszen valóban egy piros almákat termő kis fa mindennapjainak örömei, nehézségei és csodái tárulnak fel előttünk. A kertbe lépve már szorgoskodnak a gazdák Krucsó Júlia Rita és Szörényi Júlia személyében, a kíváncsiskodók pedig szép fokozatosan segítőkévé válnak. Fontos szerepe van a darabban a mintaadásnak a finom mozdulatok hangsúlyozásával, a félelmek legyőzésének praktikáival és az együtt-lét összhangjának megkomponálásával. A rendező, Kiszely Ágnes elképzeléseit Szász Ilona dramaturg, Fekete Dóra tervező és Szabó Balázs zeneszerző munkájának jól érezhető harmóniája egészítette ki. Nagyok és kicsik észrevétlenül változtak át tette kész támogatókká, akik egymás ágacskaival, közös gyökereikkel, hasonlatos leveleikkel ápolgatják szeretetük kicsiny gyümölcseit, visszaemlékezve saját virág mivoltukra. Az almafácška egy helyben áll, az idő körbetáncolja, és a szüret örömeiben szülők és gyermekek újra kicsit összetalálkoznak.

A veszprémi bábosok idén először márciusban bemutatott *A kiskakas gyémánt félkrajcárja* című előadásukkal készültek, amelyre az ötéveseknél nagyobb gyerekeket várták. A jól ismert magyar népmese szövegének átírását Tóth Réka Ágnes alkotta meg, aki egyben a produkció dramaturgfeladatait is ellátta. A rendező, Halasi Dániel munkáját Parada Zsolt díszlet- és bábtervező és Monori András zeneszerző segítette. A látvány- és hanglélmények kiegyensúlyozott összjátéka kiemelt jelentőségű volt a darabban, amely a hagyomány értékét kortárs elemekkel gazdagította. Így a klasszikus gyermekdalok mellett jól megfértek a rapszövegek sorai, illetve a letisztult, modern színpadi összképben megfelelő figyelem jutott a hagyományos bábfigurákra. Gombai-Nagy András, Nagy Krisztina és Szilvai Balázs közös játéka kiválóan áthidalta a generációk közötti különbségekből fakadó hektikus állapotokat. Öreg és fiatal kakasként, mesélőként, török basaként vagy éppen annak szolgálójaként egyaránt teljes átéléssel mozgott a színpadon. Kölykök és szépkorúak hasonlóképpen meríthettek emlékeket, élményeket az előadás humorából, tárgyaiból és nem utolsósorban a nevelő szándékú üzenetekből.

A program minden pillanatában a más-más világból érkezők találkozásának örömeit, egymás felfedezésének kivételes pillanatait tapasztaltuk meg az idei évben utolsó, záró alkalmon. Olyan nap volt, ahol a díszítő a házigazda szerepbe bújhatott, a közönség pedig vendégnek érezhette magát a bábszínház otthonában. Arról pedig, hogy milyen ugyanez egy külső helyszínen, a *Minden, ami cirkusz!* – 26. Kabóciádé Családi Fesztivál mesél június közepén.

Berta-Szénási Panna

Me too!

Kocsis Rozi: *Farkasbarkas és Rókakoma*. Rendezte: Sramó Gábor. Kabóca Bábszínház, 2019. május 26.

A körülmények kissé kényszeredettek, az Agórát fullra járhatja az EP-választás és az angol nyelvű színjátszófesztivál. A „hátszágba” szorult előadás így is otthon érzi magát a kamara jellegű térben, ez számára az ideális lépték, de erről később.

Ami a mesét, a történetet illeti, kedves, a felnőttek számára – számomra is – jórészt régről ismert rókamesék csokrocskája, próza és dal vegyesen, a mondott részek maguk a mesék, az énekeltek meg átkötések. A lényeg egyszerű: adott a ravaszdi rókácska és a nagy, bamba farkas, szegről-végről rokonok. Mindegyik arra büszke, amije van, a farkas az izmaira, a róka a kópé agyára, míg végül fogadást kötnek. Ha a róka nyer, a farkas egy héten belül elismeri a nem túl eredeti tanulságot: többet ésszel, mint erővel. Ha nem ismeri el, akkor nem tudni, mi lesz, mert természetesen elismeri. Dalban ismeri el.

A dalok – ha már említettem – kedvesek, Kovács Gáborján dallamaival gondosan kerüli az édeskés slágervilágot, eredeti, derűs, itt-ott kicsit fanyar motívumai kiválóan csiszolják az ízlést, viszont vastapsra nem gerjesztenek. Nem is hiszem, hogy ez lett volna a cél. Az azonban igazi öröm, hogy Kovács Gáborján, aki egy ideig vezette is a Kabóca társulatát, most szerzőként visszatért, ami azt sejteti, hogy a régi sebek – ha voltak, és szerintem voltak – mára behegedtek.

A szöveg maga verses. Egyszerű, nagyon kevés kivételtől eltekintve felező nyolcas, párosrímes sorok, ami elvben a népdalokra hajaz, de ez a szöveg nem válik népiessé. Szókészlete sem népies, de főleg az tűnik fel, hogy a sormetszetek nagyon gyakran nem esnek egybe a versmondattagolásával. Ebből fakad, hogy a sorok jelentős része nem a rímre fut ki, sorátkötéssel járja a maga útját, ami azért érdekes, mert ez meg a versszerűség érzetét gyengíti. Ez egyáltalán nem baj, kifejezetten segít a két színésznek, hogy elkerüljék a deklamálás veszélyét, és szavalat helyett fürge, változatos és a zene jellegéhez kiválóan illeszkedő *valami mást* produkáljanak.

A színészek. Miniteátrum ez, Farkasbarkast Miller Patrik, Rókakomát Benkő Zsuzsanna alakítja, egyáltalán nem rejteve el a rókában a nőt, a farkasban a férfit. Mindkét figurának ötféleképpen adnak testet. Olykor saját bábszínészi, testi valójukban; ezek azok a pillanatok, amikor a báb képében szinte korlátlanul becsapható, kissé szellemi fogyatékosnak tűnő farkas ráébred, hogy már megint hülyét csináltak belőle. És ezen túl van négyféle báb, egy nagy, egy közepes, egy picike meg egy ijesztő. A bábok szín- és formavilága tökéletesen egységes, még az ilyen magamfajta felnőtt is könnyedén követi az átváltozásokat, a gyerekek meg az ilyesmiben köztu-

dottan virtuózok. Amikor azonban a két színész a maga emberfejére illeszti az ehhez alkalmas méretű állatfejet... Én, aki pendelyes koromban végigbögtem a Mikulást, mert féltem a krampusztól, a gyerekek helyében most is féltem volna egy kicsit. De a mai gyerekek ütésállóbbak, mint én voltam hajdan, mert a szemük se rebtent.

A két színész kedvesen és harsányan vitte a hátán a mesét, Benkő Zsuzsanna huncut mandulaszemeivel született nagy-ravasz, Miller Patrik viszont... Kiváló farkashangja reszelős, morgós, de – remélem, nem bántom meg ezzel – olyan kedves, jóra való kölyökarca van, hogy nem is csodáltam, amikor a mandulaszemű rókalány az ujsa köré csavarta.

Írtam már, hogy az előadás egyéb körülmények folytán kamaratérbe szorult, ami határozottan jól áll neki. A tervező, Bodor Judit kiváló, pillanatok alatt át- és újra átváltható játékelemeket talált ki a meséhez, leginkább olyan formákat, mint a régi idők fa játékkockái. Így meg úgy befestett oldalukat cserélgetve pillanatok alatt lett búzamező, méhkaptár, kemence, sőt az elején még róka és farkas is. Ha jól becsültem, az egész előadás mindenestől utaztatható egy derék Transporterben, ami azért nagy előny, mert szinte bárhová elvihető. Olyan kicsi helyekre is, ahol a nagyszínpadnak hírére sem ismerik, de van egy közösségi ház, egy óvoda, egy osztályterem, és ahol ilyesmi van, ott Rókakoma és Farkasbarkas már mutathatja is a mesét.

Végül annyit még, hogy bizony ez a róka annyira *nő*, a farkas meg annyira *fiú* volt, és bizony ez a farkas annyira böszme volt, szegény, a róka meg akkora hétrprobás manipulátor, hogy már-már szexizmust kiáltottam a most annyira menő *píszit* hangfekvésben. De aztán inkább együtt tapsoltam a gyerekekkel. Őket szemmel áthatóan elvarázsolták. Egy kicsit engem is. *Me too!* Ha értik, mire gondolok. *A píszit* meg vigye el a holló, aki még a rókát is jól átverte La Fontaine-nél.

Asztalos István

A globális falu és a topotéka

Az Eötvös Károly Megyei Könyvtár belépett egy hálózatba, és létrehozta a Veszprémi Topotékát.

A camera obscura által megjelenített képet Nicéphore Niepce-nek sikerült először rögzíteni, a világ mégis Daguerre nevéhez köti a fotográfia „feltalálását” az 1839-ben előállított, jódgőzzel kezelt rézlemezen megjelenő kép után, amely tovább alakult Talbot negatív-pozitív eljárásának megismertetésével – és folytathatnánk a felfedezések tarkította történetet 1973-ig, amikor elkészítették a világ első digitális fényképezőgépét.

Az azóta elkészített képek milliárdjait sokféle módon, sokféle helyen kezdték el

gyűjteni. Az egyik megoldás: csak a szkennelt anyagot őrizni. Ez a Fortepan létrehozóinak (Szepessy Ákos és Tamási Miklós kezdeményezései) a megoldása: rögzíteni, szkennelni a képet, és csak így megőrizni. Ezt a megoldást mások tőlük függetlenül is elkezdték alkalmazni: a topotékák ötlete az osztrák Alexander Schatektől származik, ennek megfelelően Ausztriában jöttek létre az első nyilvános topotékák is.

A topotéka a virtuális gyűjtő- és tárolóhely települések, településrészek, kisebb közösségek emlékeit hirdette meg gyűjteni, tárolni és közzétenni. Képeket, térképeket, dokumentumokat, más tárgyi emlékek fotóit, video- és hanganyagokat. 2017 februárjának közepére már több mint 110 település rendelkezett topotékával Európa hét országában, köztük Magyarországon is. Az összes topotéka közös hálózatot képez, mely a fokozatosan bővülő <http://topotheque.eu/> oldalon érhető el. (A Topotheque a német vezetésű CO:OP Community as Opportunity – The creative archives' and users' network) projekt nyolc munkacsomagjának egyike, amelynek koordinációját Budapest Főváros Levéltára végzi. Változatos szempontok szerint kereshetők benne anyagok, vannak keresési „kulcsszavak”, dátumok, földrajzi elhelyezés stb. A tárolás a korszerű levéltári szabványoknak is megfelel.

Hasonló módon 2007 óta gyűjt Veszprémhez kapcsolódó fotókat, dokumentumokat Veszprémi Kaleidoszkóp címmel a veszprémi levéltár, mint már arról hírt adtunk. Jelenleg mintegy tizenöt ezer darabos a gyűjtemény, és a levéltárban megtekinthető, ahogy a belőle készült válogatás is a levéltár honlapján. Több sikeres könyv is létrejött ebből az anyagból (lásd: ismertetőnk). Lehet, hogy az lenne a szerencsés, ha a civil kezdeményezésekre, adományozókra építő vállalkozás az intézmények összefogását is tudná majd egyesíteni, ha az Eötvös Károly Megyei Könyvtár által működtetett Topotéka Veszprémmel össze lehetne kapcsolódni. Ez még a jövő kérdései közé tartozik.

Indulásakor ez a veszprémi topotéka pár száz darabbal bírt, azóta ezer felé tart a gyűjtemény, és célja, hogy a megye több mint kétszáz településének könyvtárhálózatát is bevonva a kistelepüléseket is „behozza a képbe”. „Mutasd be saját történelmed!” – volt az egyik topotéka jelszava. „A mi múltunk, a mi topotékánk!” – hirdetik a veszprémiek. Ausztriából, Németországból, az USA-ból is vannak már a mi topotékánk iránt érdeklődő visszajáró vendégek, mint azt a diagramok kimutatják. A televízió, a számítástechnika, az internet egyfajta „egyidejűségi mezőt” hozott létre, összekötötté vált a világ, mint ha tényleg mindnyájan egy kis faluban élnénk. A torontói „jós”, a tudós, filozófus, kommunikációteoretikus Marshall McLuhan 1962-ben megjelent *Gutenberg-galaxis* című könyvében megjósolta ezt, itt használta először a „globális falu” kifejezést. Mi pedig ma már benne élünk.

Gopcsa Katalin

Az 1968-ban alapított sepsiszentgyörgyi *Megyei Tükör* körül kialakult írói kör tagja, Bogdán László költő, író a bemutatkozó vendége az *Olvasólámpának*. Az erdélyi alkotócsoporthoz, amelyhez Vári Attila, Csiki László, illetve az est illedelmesen háttérben maradó beszélgetőtársa, Tömöry Péter tartozik, olyanféle szereplehetőség és közösségteremtő jelentőség jutott, mint a magyar kultúrát egységben látó anyaországi Kilenckeknek (Kiss Benedeknek, Utassy Józsefnek, Kovács Istvánnak és a többieknek).

Együtt a huzatos térben

Olvasólámpa. Bogdán László József Attila-díjas, Sepsiszentgyörgyön élő íróval beszélget Tömöry Péter író-költő. Művészetek Háza, Dubniczay-palota, 2019. május 9.

mozzanataiban felfénylő fókuszpontok, részletekből elősejelő sorsfordító pillanatok, anekdotává nemesedő helyzetek, intertextualitás, a belső és a külső történetmondás együttes használata – a felolvasásban sorra előkerülnek a Bogdán-féle történetmondás sajátosságai. A kozmosz és a káosz határán lebegő versekből és prózarészletekből áll össze a másfél óra.

Hogy kivel is találkozott az esten a hallgató-néző, az kétséges. Nem tudható, hogy Huttera Béla, a Pessoa megteremtette hajóorvos, Ricardo Reis, a kristálykéek szemű, a sztálini időszakban élő Vaszilij Bogdanov vagy éppenséggel a Mikó kollégium diákja, illetve a sepsiszentgyörgyi kályhagyár egykori keramikusa volt-e jelen. Hogy melyikük Bogdán, arra nem szükséges választ találni.

Persze, természetesen máris hozzá a névsorhoz, aki igazán veszprémi, az nyilvánvalóan Cholnoky Viktorral randevúzott, talán Cholnoky Lászlóval, s kisebb részben Cholnoky Jenővel. Azokkal, akik egyként tudtak ismeretlen terenumokat fölfedező hősök és kalandorok lenni.

Géczi János

Az idén tavasszal újra fölkapcsolt *Olvasólámpa* irodalmi rendezvénysorozat vendége volt Tolnai Ottó Kossuth-díjas költő, prózaíró, képzőművészeti esszéíró. Kilián László házigazdái, Porga Gyula polgármesteri köszöntője és Fenyvesi Ottó személyes hangú bevezetője után vette át a szót, és egy „Mivel is kezdjem?” kérdés után másfél óráig nem is adta át, megint csak egy „legszebb” irodalmi estet hozva össze a Dubniczay-ház tetőterének az alkalomhoz illő neoavantgárd képzőművészeti környezetében.

Életünk legszebb irodalmi estje

Olvasólámpa Tolnai Ottóval. Beszélgetőtársa Fenyvesi Ottó. Művészetek Háza, Dubniczay-palota, 2019. május 23.

Van Tolnainak egy esszesorozata, szabálytalan időközökben jelenik meg belőlük egy-egy, illetve mesélődnek el részletei, variálódnak motívumai irodalmi estjein, irodalmi estjei utáni kötetlen beszélgetéseken: ezek az esszék az ilyen alkalmakról, irodalmi találkozókra, felolvasásokra, beszélgetésekre szólnak, a helyekről, az emberekről, a tárgyokról, irodalmi vagy képzőművészeti alkotásokról, egy-egy régi vagy épp az aktuális esten körvonalazódó motívum köré szöve. Az első ilyen esszét *Életem legszebb irodalmi estje* címmel egy berlini alkalomról írta (a *Grenadírmars* című, a zentai zEtnánál megjelent kötetében olvasható, a könyv címlapján Gerhard Richter velencei lépcsős képével, amely képen Tolnai mindig a zentai Tisza-parti sétányt is látja, a velencei lidót egybemosódva a bácskai kisváros elárult, üres sétányával, rajta önmaga gyermekkori énjével az olívizöld párában, a gyermektest olívizöld háttérbe simuló, olívizöld tónusával, az előtte elfolyó olívizöld vízre meredve, rajta „az alföldi városok, fájki-községek melankóliája, metafizikája hullámszik ide-oda láthatatlanul, ám annál erősebben, fájóbban érzékelhetően...”), a berlini Südost Alapítvány által rendezett estről szól tehát az esszé, amely

Séd, 2017. tél, 7. old.

Séd, 2017. tél, 8. old.

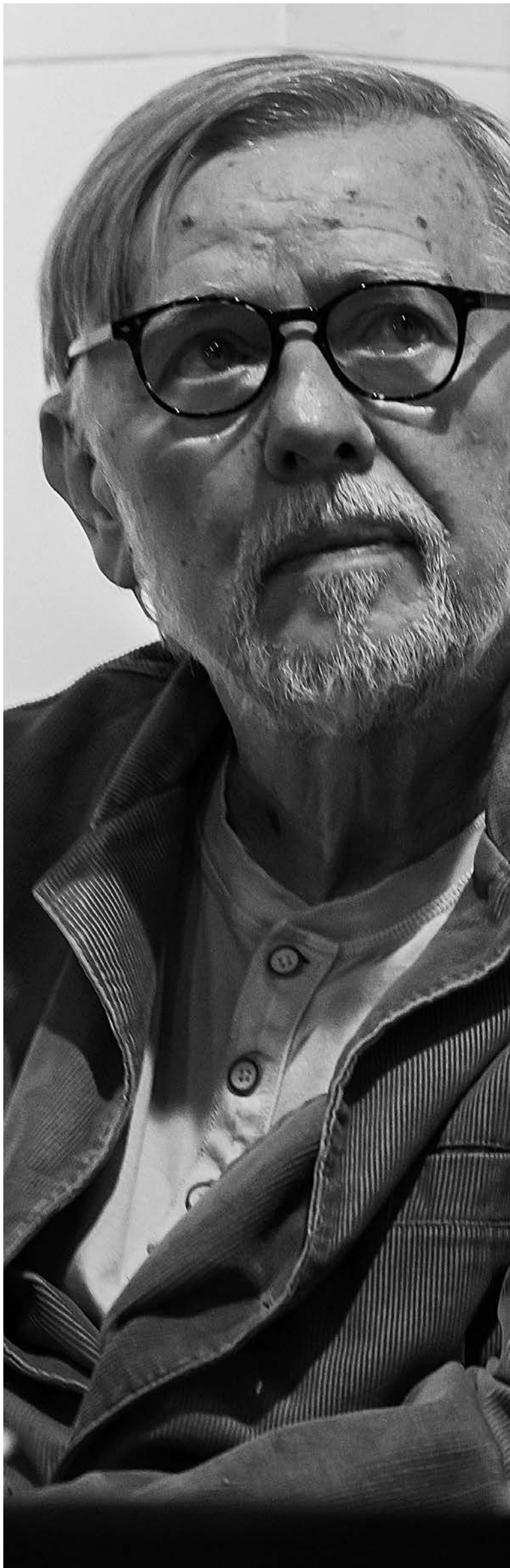

Séd, 2017. tél, 9. old.

A vidéket, ahol él, mindenki huzatosnak éli meg. Nem csupán Veszprém a szelek városa. Tolnai Ottó Újvidéket, Sziveri János Szabadkát érzékeli ilyennek, Varga Imre Pozsonyt ismeri annak, Bogdán László Sepsiszentgyörgyöt tudja Európa leghuzatosabb városának. Az ambivalenciát valamennyi közép-európai alkotó mentális sajátosságának tekinthetjük, a szél átjárja az írói életműveket, s nemcsak a teleírt kéziratlapokat sodorja szerte, de olykor a szerzőket is megtépázza. A Művészetek Házában zajló Bogdán László-felolvasóesten ugyan nem esik szó a szél metaforákról lecsupáló készségről, de néhány más, a Bogdán-életművet ugyancsak jellemző, központi érzett fogalomról igen: a cirkuszról, az alteregókorról, az illuzionizmusról. De nem eshet szó sok egyébről, a legendás Sugás kocsmáról, a démonokról, a késdobálókról, az időjósokról, Ricardo Reis dalmát bolyongásairól, s mindezek talán csak azok emlékezetében rémlenek fel – ámbár kétséges, hogy sokan lettek volna közülük az esten jelen –, akik a hetvenéves alkotó gazdag életművét nemcsak alaposan ismerik, de biztonságosan is tájékozódnak benne.

Bogdánnak megnyerő és varázslatos a hangja. Nem csupán az orgánuma sajátos, de a hangképzése, lélegzetvételének kiejtett szavakhoz illeszkedő ritmikája is az. Ahogy általa jelen van, megjelöli a tér azon pontját, amely magába foglalja a testét. Ezen a hangon a bogdáni prózának, de különösen a verseknek még több sajátossága tud érvényesülni, mintha más szólaltatta volna meg őket. A hang, tapasztalta a felolvasás idejében jelen levő mintegy harmincfőnyi hallgatóság, nem csupán megjelenítő, de teremtő erő is. A programsorozat sajátossága, hogy a szerencsés pillanatok jóvoltából lehetővé válik a szerzői személyiség érzékelése.

Bogdán olvas. Közel hajol a nagy betűkkel teleírt papírlapokhoz. Élettörténetek szilánkjai, szétforgácsolódott események

nek körütekintően, alaposan, lépésről lépésre fölépített története voltaképpen azt bontja ki, hogyan várják a közönséget a szervezőkkel, hogy egyáltalán jöjjön valaki az estre, mígnem az ablakon keresztül meglátják, ahogy kis késéssel érkezik Bora Ćosić, a Berlinben élő nagyszerű szerb regényíró, és Tolnai egy olvasólámpa fényében, a sötétbe olvadó üres széksorok előtt elkezd felolvasását magyarul, miközben a késve érkező szerb író óvatossággal belopakodik, és leül egy üresen maradt helyre, láthatóan megkönnyebbülve, hogy ilyen simán megoldódott a késés problémája, nagyobb gond nélkül sikerült egy szabad széket találnia. Csak később ocsúdik fel, hogy voltaképpen egyedül van az üres teremben. Az est Tolnai előadásában igazából a szerb író estje lesz, az ő jelenése, színre lépése köré fonódik, és válik szűk körű, meghitt baráti beszélgetéssé.

Tolnai veszprémi estje szerencsére nem üres széksorok előtt folyt le – noha a *Tánc Fesztiváljával* párhuzamosan zajló esemény nem tartozik a leglátogatottabb veszprémi estjei közé... Sokadszor jár ugyanis a városban, voltaképpen már hazajár ide, veszprémi és Veszprémbe ideszármazott vajdasági barátai közé, ahol most „a másik Ottó”, Fenyvesi köszönti az *Olvasólámpa* moderátoraként, kérdezőjeként, akinek a köszöntője és az est végi elköszönő szavai között nem sok dolga akad, Tolnai, a tőle megszokott módon komplett előadást celebrál, elindulva valamilyen aktuális, hétköznapi vonatkozástól, hogy kanyarogva, el-elágazva, visszatérve a fősodorhoz, egy iskolai órányi monológgal eljuttasson bennünket az est második részéhez, a felolvasáshoz. A kiindulópont most az első, 1985-ös veszprémi látogatása, amelyre az ismert, a *Balkáni babér* című kötetében megjelent *Veszprémi verse* is épül, amikor a vendéglátó Géczy János elviszi az állatkertbe, ahová eredetileg az absztrakt képeket festő Böbe majom vonzotta (Tolnai, kedvelt antikváriuma mellett ajánlja is a kulturális főváros figyelmébe a témát), de Böbe majom akkor már nem él, így flamingólátogatás lesz a dologból, hideg idő lévén a didergő, rózsaszín kombinéjukban a fagyos szélbe kiterelt flamingók megtekintése. A kombinét természetesen Tolnai látja a melegebb éghajlathoz szokott, folyótorkolatokban, lagúnákban honos madarakon, amelyek a táplálékuktól, a vöröslő mocsárrákoktól nyerik intim színüket. A rózsaszín flamingóból ugyanis Tolnai egyik kedvelt motívuma lett az idők folyamán, összeérintve számos más kedvelt motívumával, többek között épp a folyódeltákkal, a torkolattal, a tükörrel, tükörteremmel, a vadászattal vagy éppen a cső, a csövek motívumával. Ez utóbbiból például három változatot is szóba hozott veszprémi estjén, Berlin rózsaszín közüzemi csőrendszerét, amit végtelen flamingónak nevez; a világlapot, világlexikont létrehozó Tolnai Simon egyetlen örökségét, apjától kapott útravalóját, az üres lakásban a kéménylyukban árválkodó rozsdás könyökcsovet; valamint a nyelvtörőként is működő csökmői esőcsatornákat, amelyek köztudomásúlag a leghosszabbak... Valahogy így, a végtelenül kanyargó berlini csőrendszer módjára formálódott veszprémi estünk is, a flamingók rózsaszínje átszivárog a második világháború végén a Davidikumba beszállásolt orosz főhadiszállás bordélyháza lemészárolt lányainak képébe, de az indázó történet egy pontján megjelenik Koncz Pál veszprémi papírrestaurátor törekeny alakja is, aki (elkötelezett Tolnai-olvasóként) a költőnek a Petőfi Irodalmi Múzeumban tartott 75. születésnap estjére elvisz egy újságcikket a veszprémi flamingókról, és Tolnai azóta sem tud szabadulni búcsúölelésük emlékétől, hiszen valószínűleg Koncz utolsó irodalmi estje volt ez, két hétre rá hunyt el, fogyott el közülünk. Tolnai nemcsak az irodalmi motívumok gyűjtője, hanem az embereké is, és nemcsak a helyeihez, hanem az embereihez is ragaszkodik, ahogy azok is őhöz, messziről is elzarándokolva „életük legszebb irodalmi estjeire”.

Komplett Tolnai-esszét kaptunk ismét, egyedít, élőlőszóban, amely előttünk épült fel, megmutatva azt is, hogyan keletkeznek a Tolnai-szövegek, az emlékek, emberi és írói tapasztalatok, asszociációk miféle kombinációjából szövődnek. A felolvasás ezek után jutalomjáték – Tolnainak is, a közönségnek is. Noha Tolnai nagyon igényes versolvasó, külön hangszínt, hanghordozást kísérletezett ki ezekhez, de ebben már ő is, közönsége is otthon van.

Nem könnyű, mondja a Tolnai-kötetcím, de akármeddig hallgatnánk.

Ladányi István

Veszprém földtani képződményeinek döntő többsége középső és felső triász korú mészkövekből, dolomitokból és márgából áll. Ezek az üledékes kőzetek kivétel nélkül trópusi éghajlaton, az akkori Tethys-óceán sekély partvidékén képződtek, ahol rendkívül gazdag volt a tengeri élővilág. Az elmúlt 200 millió év alatt a tektonikai mozgásoknak köszönhetően feldarabolódtak és elmozdultak egymástól a hegyméretű tömbök, majd a jégkorszakban képződött lösz befedte azokat. A karbonátos kőzeteket Veszprém több helyszínén (Jeruzsálemhegy, Füredi út, Aranyos-völgy) építőkönek vagy murvának bányászták a XVIII–XIX. században. Ezért csak idő kérdése volt, hogy mikor bukkannak a felszínre ezek az értékes és ritka ősmaradványok.

Mire jók az ősmaradványok?

Veszprémben található fossziliák

Az olvasó joggal tehetné fel a kérdést, hogy miért hozunk létre kutatóhelyeket, áldozunk időt és pénzt az ősmaradványok kutatására, gyűjtésére és tárolására. Őslénytani szempontból ezek a „tárgyak” információbombák: elárulják, hogy az üledék milyen környezetben (vízmélység, sótartalom, éghajlati öv stb.), és mikor, azaz hány ezer/millió évvel ezelőtt rakódott le. Ha gazdasági szempontból nézzük, akkor az ősmaradványok szolgáltatják például a szénhidrogének (kőolaj, földgáz) vagy a kőszén alapanyagát, hovatovább az ősmaradványok által hordozott információk alapján lehet megállapítani azt is, hogy több száz méter mélységben elég érett-e az üledék ahhoz, hogy jó minőségű nyersanyagot bányásszunk ki. Sok embernek fel sem tűnt, hogy az őslénykutatók motiválta a Juraszic Park vagy a Jégkorszak készítőit is, ami több száz millió dolláros bevételt hozott a producereknek és többórás kikapcsolódást a nézőknek. De ide sorolhatnám a sok rajzfilmet, a hozzájuk kapcsolódó játékokat, kiállításokat, amelyek nemcsak anyagi hasznot hoztak, hanem szórakozást is, gyerekeknek és felnőtteknek egyaránt. Ha nem lennének őslénytani kutatások (pl. evolúciós kutatások), mindenki úgy tudná, hogy Ádámtól és Évától származunk. Persze a teológia és a geológia nem egymás ellenségei, hiszen Laczkó Dezső is piarista szerzetes és egyben kiváló földtantudós volt. De az eredeti kérdésre van egy egyszerű válasz is: az ember a legkíváncsibb állat a Földön, és szeretne mindent megismerni, ami elmúlt, és ami ezután jön.

De mi is kell ahhoz, hogy ősmaradványt találjunk? Ahhoz, hogy egy korábban élt állat váza megmaradjon, sok tényezőnek kell együttesen teljesülnie: gyors betemetődés, hogy ne egyék meg, vagy ne törjön porrá. A gyors betemetődésen kívül kell egy olyan környezet, ahol a továbbiakban nem semmisül meg (pl. nem oldódik fel). Az sem hátrány, ha a befoglaló kőzetből minél könnyebben ki lehet szabadítani. És végül szerencse is kell, hogy meg is találjuk ezeket a maradványokat, például egy bányában vagy egy több ezer méteres mélységből származó fúrómagban.

Visszatérve a veszprémi kőzetekhez, itt is nagyon sok ősmaradványt gyűjtöttek az egykori bányákból, melyek többsége a MTM Bakonyi Természettudományi Múzeum és a Magyar Bányászati és Földtani Szolgálat gyűjteményében találhatóak.

A legfiatalabb, Veszprémbe található üledékes kőzet a lösz. Ebben nagyon apró, néhány milliméteres úgynevezett löszcsigákat találhatunk. Ezek a csigák kiváló környezetjelzők, hiszen nem szeretnek gyorsan mozogni, és ott élnek tömegesen, ahol jól érzik magukat. Ezért a löszcsigákat gyakran „paleohőmérőnek” is alkalmazzák.

Ezt követően sokat kell visszafelé utaznunk az időben (225-210 millió évet), hogy megérkezzünk a késő triászba, a Földolomit Formációhoz. Ezt a kőzetet murvának bányászták, mert a fagy hatására aprózódik, falazókőnek alkalmatlan. Ez a kőzet egy csaknem szabad szemmel látható ősmaradványt tartalmazott, ami a *Megalodus* kagyló volt. Ha a duplateknőt kettévágjuk, akkor a visszahajló búbja miatt szív alakú a keresztmetszete, ezért hívják szív-kagylónak is. A kagyló jól átvilágított, normál sótartalmú tengerekben, maximum 20 méteres vízmélységig élt az árapály övben. Eredetileg vastag volt a héja, de az esetek többségében ezek kioldódtak, és csak a kőbeleit találhatjuk meg. Virágkora a triászban volt, majd a jura végére kihalt. Az Aranyos-völgyi kőfejtőben még mindig lehet találni szép példányokat.

A soron következő formációkat korábban egységesen a „veszprémi márgának” hívták, de a tudomány fejlődésével ezeket a kőzetcsoportokat el tudták különíteni. A következő kőzetcsoport a Sándorhegyi Formáció, ami nagyjából 228-226 millió évvel ezelőtt képződött. Általában 10-15 centiméteres mészkőpadokban rakódott le, amelyeket vékony agyagfilmek választanak el. A kialakulását úgy kell elképzelni, hogy a mészszipa (még nem szilárd mészkő) lerakódását időszakosan megszakította egy tengerelöntés, aminek következtében a mészszipaot felváltotta az agyag képződése. A tenger visszahúzódása után ismét mészszipa rakódott le. Kiváló fagyűrű tulajdonságának köszönhető-

A Földolomit Formáció a Füredi úti bányában, a mai kis Tesco helyén. Fotó: Papp Károly, 1896. 08. 16.

Aranyos-völgyi kőfejtő a Jutas kilátóról fotózva. Még ma is lehet *Megalodus* kagylók kőbeleit gyűjteni.

Megalodus triqueter panonicus kagyló, Veszprém, Aranyos-völgy (MTMBM 70.3.11).

Balatonites sp. ammonitesz, Veszprém, Alsóerdő (MTMBM 53.227.1).

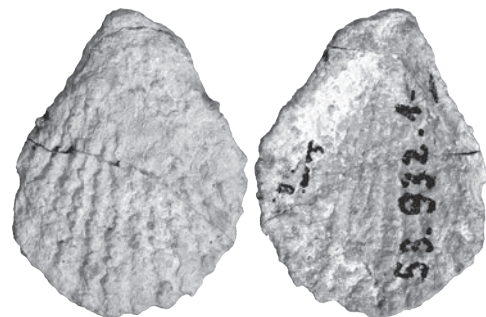
Hybodus laczkoi cápatüske, Veszprém, Jeruzsálem-hegy (MTMBM 2004.301.1).

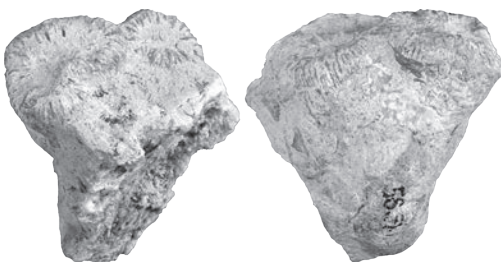
Avicula boeckhi kagyló, Veszprém, Jeruzsálem-hegy (MTMBM 53.417.1).

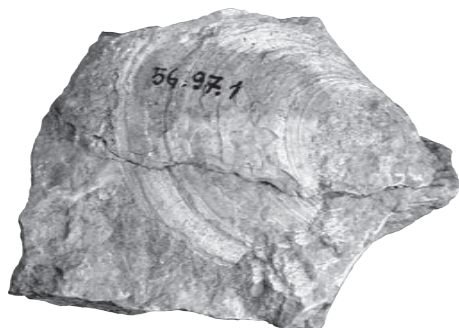
Craspedodon hornigi kagyló, Veszprém, Jeruzsálem-hegy (MTMBM 51.669.1).

Lima loczyi kagyló, Veszprém, IV. szelvény (MTMBM 53.932.1).

Margarosmilia zietenii korall, Veszprém, Jeruzsálem-hegy (MTMBM 56.71.1).

Mysidioptera laczkoi kagyló, Veszprém, (MTMBM 56.97.1).

en építőkönek bányászták a Jeruzsálem-hegyen. Úgy gondolják (dr. Csillag Gábor geológus szóbeli közlése), hogy a híres kavicsfogú álteknős is ebben a kőzetben volt. Ez volt az a kőzetfajta, ami ezrével tartalmazott kagylókat, csigákat, pörgekarúkat, lábasfejűeket (ammonitesz, nautilus), korallokat és más gerinces ősszállatokat, amelyeket Laczkó Dezső és tanítványai, valamint a bányászok gyűjtöttek össze.

A begyűjtött ősszállatokat a preparálás után meg is kellett határozni, de a magyar paleontológia még nagyon gyerekcipőben járt a XX. század elején. Ezért id. Lóczy Lajos geológus külföldi paleontológusokat vont be a kutatásba. Az ősszállat kutatás hajnalán sokkal egyszerűbb volt új fajt találni és leírni, mint manapság. A gazdag gyűjtemény és a triász sekélytengeri élővilág gazdagsága egy kisebb „Noé bárkáját” jelentette a kor ősszállat kutatói számára. Ennek köszönhető, hogy több tucat új fajt írtak le a veszprémi feltárásokból a magyar geológusok és mecénások neveivel. Így ismerték el a hazai kutatók nagyságát és kitartó munkáját. A teljesség igénye nélkül Veszprémről elnevezett ősszállatanyagok: *Pecten veszpremiensis* (kagyló), *Katosira veszpremiensis* (csiga), *Terebratula veszpremica* (pörgekarú). Laczkó Dezsőről elnevezett ősszállatanyagok: korall: *Dimorphastraea laczkóiána*; csiga: *Kokenella laczkoi*; kagyló: *Avicula laczkoi*, *Neomegalodon laczkoi*, *Mysidioptera laczkoi*, *Pseudomonotis laczkoi*; pörgekarú: „*Terebrautla*” *laczkoi*, „*Rhynchonella*” *laczkoi*, *Amphiclinodonta laczkoi*; lábasfejű: *Anolcites laczkoi*, *Aplococeras laczkoi*; cápa: *Hybodus laczkoi*. Hornig Károly veszprémi püspökről elnevezett ősszállatanyagok: *Cornucardia hornigii* (kagyló), *Promathildia hornigi* (csiga), *Heterotrypa hornigi* (mohaállat).

Szintén veszprémi nevezetességről kapta a nevét a Sédvölgyi Formáció (232 millió év). Ezt a kőzetet a Kolostorok völgyében és a Benedek-hegyen tanulmányozhatjuk. Sajnos a szabad szemmel látható ősszállatanyag-tartalma igen szegé-

Aspidura raibliana kígyókarú, Veszprém, Jeruzsálem-hegy (MTMBM 53.510.1).

nyes, az 1900-as évek elején pár pörgekarúról kívül nem találtak mást.

És végezetül az előző formációval egy időben, de mélyebb környezetben képződött (235-233 millió év) a Veszprémi Formáció Buhimvölgyi Breccsa Tagozata. Ez a kőzet jelenleg megint nincs a felszínen, ezért a gyűjtés lehetetlen. Korábbi gyűjtések szerint az egyik legszebb lábasfejű, a *Balatonites* néhány példányát találták meg ebben a kőzetben (dr. Csillag Gábor geológus szóbeli közlése).

Összességében megállapítható, hogy a középső és késő triász sekélytengeri élővilágát Veszprém és a Balaton-felvidék kőzetei alapján lehetett jól rekonstruálni. Sajnos jelenleg a legjobb ősszállatanyag-lelőhelyeken házak állnak, de egy-egy építkezés során ismét a felszínre kerülhetnek a fossziliákkal zsúfolt mészkövek.

Ammoniteszek: ezek a polipok a földtörténeti középkorban (triász-kréta) alakultak ki és éltek a virágkorukat. Különös bélyegük, hogy külső meszes héjuk volt, és külsőre nagyon hasonlítottak egy nagyra nőtt csigához. Kihaltak a kréta végén, de egy közeli rokonuk, a nautilus át tudta vészelni a kréta végi kihalást.

Korall: ezek a szervezetek nagyon kényesek az élőhelyükre. Kizárólag trópusi, normál sótartalmú és meghatározott vízmélységben képesek élni, ezért ahol telepes korallmaradványokat találunk, biztosak lehetünk, hogy trópusi környezet lehetett abban az időben. A korallzátányok élőközössége bír a legnagyobb biodiverzitással.

Mohaállatok (tudományos néven: bryozoa): az összajúak törzsébe tartoznak. Az esetek többségében telepeket alkotnak, és normál sótartalmú meleg vizekben élnek, de édesvizekben is előfordulnak, például Magyarországon is.

Pörgekarúak (tudományos néven: brachiopoda): az összajúak törzsébe tartoznak. Meszes héjuk két teknőből állt, amelyek a kagylókkal ellentétben nem voltak szimmetrikusak. A zárszerkezetük olyan erős volt, hogy az állat elpusztulásakor sem nyílt szét, mint a kagylóknál. Sok karjukat gyorsan mozgatva felkavarták az iszapot, és így söpörték be a szájukba a táplálékot, innen ered furcsa magyar nevük is. A micénben kihaltak.

Katona Lajos Tamás

Az ősszállatanyagok és az Aranyos-völgy fotóját Katona Lajos Tamás készítette.

Katosira veszpremensis csiga,
Veszprém, IV. szelvény (MTMBM 53.842.1).

© Zoltán Nagy
 Roma, Italia 1983

S. SZONYI - TRIZNYA
 VIA ANNIA FAUSTINA 19
 T. 5775369 - 00153 ROMA

Róma, 1996 III. 25 A49

Kedves Dugo!
 Gondolom, te nem tűrhéd egy cica
 udvarlását, de látod, a római
 kutyaár idáig züllötted. Mondd meg
 János gardának, hogy köszönöm
 nagyon kedves levelét. Viola gardanéné-
 det és lányodat, Adélt is üdvözlöm
 és remélem, májusban találkozunk.
 Majd jelentkezem, ha Pestre érkezem
 május elején. A család minden két
 és néplábu tagját
 szeretettel köszönti Zsuzsa

Edizioni della Civetta
 Via delle Mantellate, 17/7
 00165 Roma - Tel. 06/6862002

Szőnyi Zsuzsa borítékban küldött római képeslapja. 1996. március 25.
 (Géczy János tulajdona)